

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațiu

14 - 20 decembrie 1994

48

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Generație și creație

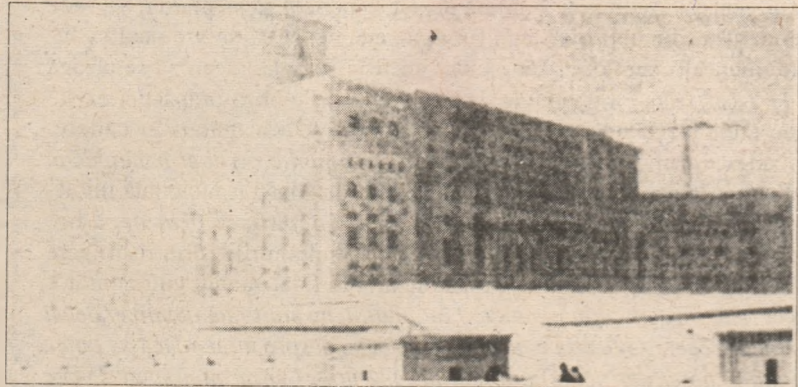
CARTEA aflată în dezbateră în numărul de față al revistei noastre (p. 4-5) este antologia de "texte teoretice" ale generației '80, alcătuită de Gh. Crăciun și publicată de Editura Vlasie. Nu vreau să mă substituiesc comentatorilor. Mă refer în editorialul meu la câteva probleme generale legate nu atât de cartea lui Gh. Crăciun, cât de generația din care însuși autorul antologiei face parte, ca, de altfel, și editorul (poetul și publicistul Călin Vlasie).

Era intrucitva de așteptat și, în orice caz, de dorit strângerea între copertele unei cărți a luărilor de atitudine teoretice ale optzeciștilor. Cele mai vechi texte antologate sînt din 1979. Ultimele reținute de Gh. Crăciun, din 1989. Exact un deceniu le desparte. Este și intervalul dintre primii și ultimii născuți ai generației: 1950-1960. E o întrebare dacă excepțiile (Ștefan Agopian, Bedros Horasangian și Vasile Andru) nu aparțin cumva generației anterioare. Înainte de a tipări volume de versuri ori proză, mulți optzeciști se remarcaseră deja prin spirit teoretic și critic. În acest secol, doar avangardiștii și generația '30 au mai procedat la fel, iar în secolul trecut, junimiștii (dar numai prin Maioreșcu). La apariția articolelor, unele polemice, a existat o oarecare reacție negativă. Gestul părea insolent. Călinescu îi botezase sarcastic pe mai tinerii săi confrăți de la începutul anilor '30 *genus mucosus*. N-a lipsit mult ca eticheta să le fie aplicată optzeciștilor. Opera lor, mai ales în poezie, i-a impus totuși foarte repede și a risipit predispozițiile ironice ale mai vîrstnicilor, pe care optzeciștii îi atacaseră frontal de la început.

Comparînd acum textele teoretice și opera propriu-zisă a optzeciștilor, observăm două lucruri. În-
tîi, o destul de limpede conștiință

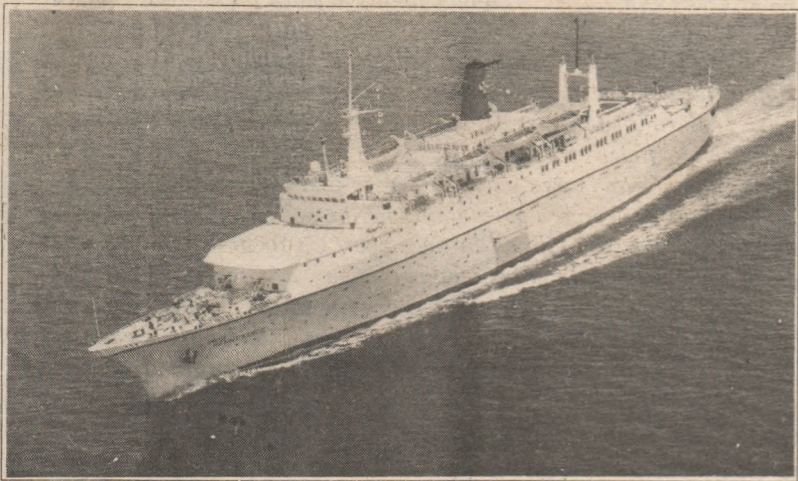
a ceea ce ei doreau să facă, a temelor și a procedeelor caracteristice. Desigur, neghina se cade aleasă din grîu: textele sînt lucide, confuze, strălucitoare, paranoice, agasante, naive, savante, emfatice, precise și teribile deopotrivă. E nevoie de un anumit efort ca să le parcurgi. În al doilea rînd, faptul că intenția lor de a schimba paradigma literară a precedat schimbarea efectivă realizată prin opere. Copiii teribili ai anilor '80 și-au propus această schimbare din capul locului, ca pe un pariu cu ei înșiși. Au izbutit în cele din urmă, cu toate rezervele cu care au fost întîmpinați. Nici poezia, nici proza de după Cărtărescu și Nedelciu nu mai seamănă cu poezia și cu proza de dinaintea lor. Indiferent, desigur, de valoarea în sine a unora sau altora dintre opere. În plus, optzeciștii au determinat o lectură nouă, diferită, a literaturii generațiilor anterioare, sugerînd alte ierarhii, știrbind prestigiul cîtorva mituri și încercînd să dea naștere altora.

În această ordine de idei, am unele obiecții la prefața lui Gh. Crăciun. Faptul că optzeciștii n-au acceptat "tutela" cuiva din afara generației este posibil, dar aceasta nu înseamnă că nimeni nu le-a înțeles cu adevărat noutatea. Lista de autori "recuperați" în anii '80 este hibridă și, în orice caz, nu e corectă că pînă atunci despre Mircea Ivănescu, Mazilescu, Brumaru etc. se spusese "doar mărunchișuri". A împinge începutul prozei optzeciste spre limita de jos a deceniului opt este exagerat. În fine, aș fi fost curios să știu pe ce se întemeiază respingerea lui Dinescu, optzecist spontan, cel dintîi din serie, și paradoxal, în măsura în care el doar a intuit arta atât de lucidă a celor de după el.

Marile palate din Europa... și Palatul Poporului din București

(pag. 12 - 13)

Croaziera scriitorilor Declarația de la Delphi

(pag. 3)

Mario Vargas Llosa - Premiul Cervantes 1994

(pag. 22)

La o nouă lectură:

TITUS POPOVICI

(pag. 15)

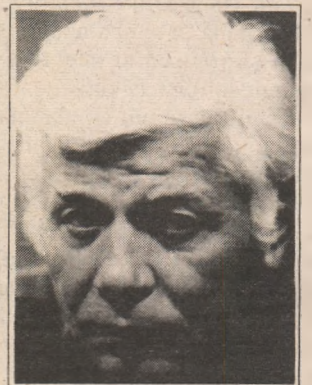
Gușa trădătoare

(pag. 2)

La mulți ani!

Leopoldina Bălănuță
(pag. 10)

Ștefan Radof
(pag. 16)

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

Gușa trădătoare

AM MAI scris - dar nu scriem niciodată suficient - despre memoria scurtă a societății românești. Ca într-un blestem, nu învățăm nimic din lecțiile pe care istoria - inclusiv istoria recentă - ni le servește pe tavă. Binecunoscuta incapacitate a ziarelor de a duce campanii se combină cu o demoralizantă carență de memorie a opiniei publice. România post-decembristă e probabil singurul loc din lume în care minciuna grosolană și fără imaginație, repetată la infinit, își face de fiecare dată efectul.

Blazarea, indiferența maladivă care a cuprins societatea românească e un cancer în marginea căruia înfloresc abuzurile fără număr ale unei clase politice corupte pînă în măduva oaselor.

Uităm, de pildă, că în fruntea României se află de cinci ani unul și același om. Un ins care dispune de puteri discreționare, chiar dacă are abilitatea să le ascundă în mînușa de catifea a "separației puterilor în stat" și care a învățat la perfecție rolul lui "Nu pot!" și "Nu intră în atribuțiile mele!". Om care are cinismul să înmulțească generalii precum înmulțea personajul biblic pînile - lucru cel puțin indecent într-o țară în care guvernul înnebunește la gîndul că trebuie să ridice salariile de mizerie ale învățătorilor și profesorilor, mai prost plătiți decît ordonanțierii respectivilor generali. Un om care se furișează cu abilitate printre capcanele tranziției, punînd mereu vina pe alții: vinovați au fost de fiecare dată cei tocmai scoși din pîsturi - de parcă acolo nu i-ar fi pus cineva, tocmai în numele incompetenței de care dădeau dovadă.

Uităm că lingăii de ieri ai lui Ceaușescu sînt senatorii și deputații de azi, și nu ne explicăm de ce viața politică românească nu e luată de nimeni în serios. De ce parlamentul e personificarea rușinii naționale, și nu partea ei cea mai bună. Uităm că în decembrie 1989 au murit oameni nu pentru ca o echipă comunistă să ia locul alteia la putere, ci pentru ca secta bolșevică să dispară pentru totdeauna. Uităm că asasinii, în loc să fie trimiși după gratii, sînt avansați în grad și primesc funcții covîrșitoare în stat. Uităm că inșii cei mai iuți la limbă, cei gata să te strivească în numele patriotismului lor debordant, sînt cei mai vinovați față de poporul român. Sînt cei care și-au trădat Cîrmaciul, pe numele căruia jurau ca pe moaștele sfinte, pentru ca imediat să se pună în slujba noului tătuc, gata să-i șoptească și acestuia adormitoarele lor cîntece otrăvite.

Cîți dintre noi își mai amintesc de "revolta" bruscă a lui Păunescu, în 25 decembrie, adică după ce Cîrmaciul-i tocmai fusese ciuruit, împotriva fărâdelegilor la care și el îl împinsese cu atîta abilitate? Pentru că dacă Ceaușescu ar mai avea o scuză (el nu era, în fond, decît un analfabet împins de valurile istoriei în fruntea unei țări), Păunescu nu avea nici una: el e un om cu carte (ba chiar cu studii în America!) și nu s-ar putea spune că nu cunoaște sensul de bază al cuvintelor.

Ticăloșia și corupția morală nu pot fi circumstanțe atenuante, nici măcar în numele unui talent de rimător de care oricum s-a ales praful.

Uităm și spectaculoasa (dar inutilă) decizie a lui Vadim de cel căruia-i linsese pantofii pînă la desprinderea pingelelor. Uităm că un asemenea om care trădează la drumul mare e capabil de orice. După ce dedicase mărețului cuplu prezidențial sute și sute de ode, Vadim i-a învinuit (într-o infamantă scrisoare antedatată și trimisă presei străine) de toate crimele lumii. Să nu-și fi dat Vadim seama că, de fapt, se incrimina și pe sine, ca instigator al iredesponsabilului cuplu dictatorial? Tratamentul pe care-l aplică astăzi Vadim noului stăpîn, o alternare de gudurări și injurii, dovedește că el măcar a învățat ceva din experiența trecută.

Uităm, de asemenea, că sub influența malefică a acestor personaje de prost gust întreaga societate românească începe să trăiască sub semnul kitsch-ului. Ce e drept, receptiile fastuoase de la Cotroceni, risipa de ornamente florale, impostura... mondenă a tovarășilor care n-au reușit să "eradicheze" (ba din contră!) trădătoarele gușe comuniste, poza lor în oameni de lume, care deschid baluri și prezidează tombole ne proiectează pe toți într-o lume a kitsch-ului. O lume a uitării de sine, în care politicianismul grețos ia locul bunei-cuviințe, iar trocurile între mafioți înregimentați politic trec drept programe de guvernare.

Am uitat aproape totul. Priviți orice structură de putere, de la parlament la prefecturi, și veți vedea ce-a mai rămas din "idealurile revoluției". Amintiți-vă de glasurile tremurătoare care-i proslăveau pe "tinerii care au făcut Revoluția". Aduceți-vă aminte de frazele sforăitoare care însoțeau discursurile specialiștilor în confiscarea puterii. Și mai uitați-vă o dată la cei care ocupă astăzi funcțiile publice. Amenințați cu procese, înlăturați pentru "incompetență managerială", huliți pentru că au vrut să schimbe ceva în sclerizata societate românească, tinerii au fost înlăturați pentru a face loc acelorași brontozauri ideologici. Trist nu e că niște tineri sînt dați de-o parte, trist e că locul lor e luat de inși care, decenii în șir, și-au dovedit cu asupra de măsură incompetența. Nu mă deranjează - ca să dau un singur exemplu - că dl. Hegheduș a fost reînscăunat la ministerul culturii. Dar mă revoltă să știu că el s-a aflat în epicentrul catastrofei politice antinaționale a lui Ceaușescu. Dl. Măgureanu vorbea, de curînd, despre felul în care-și recrutează oamenii: umblînd din facultate în facultate; el reușește să atragă tineri dintre cei mai bine pregătiți. De ce nu procedează la fel și echipa d-lui Iliescu? În felul acesta, chiar dacă "recruții" i-ar semăna ca două picături de apă, nu l-am mai putea acuza că readuce la putere nomenclatura bolșevică, pe care gușile pleznind de osînză o vor trăda la nesfîrșit.

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

RĂMASĂ văduvă cu cinci copii la numai 36 de ani, compuneți în ceasurile libere elegii pentru a vă dizolva amărăciunea în cuvinte, pentru a pluti pe muchia unui val care, altfel, v-ar rostogoli în adînc. *Cînd te înrudești cu moartea îți dai seama cît de important este să trăiești...* spuneți, și sunt întrutotul de acord. Cînd se înrudește cu moartea, omul nu încetează să speră că va găsi un mijloc s-o îndepărteze, și să continue să trăiască frumos, întreținînd căldura celui pierdut, în amintiri, în poezii. Rostul elegiilor dv. acesta este. Dacă însă v-ați gîndit să le publicați, vă înhămați, și n-ar trebui, la o speranță care vă depășește puterile. (*Aurica Opincaru*, Sărari, Predeal).

● Nu mi-aș permite, fiți convins, să spun că aiuritoarele dv. poeme sunt scrise la beție. Și nici nu cred, pe de altă parte, că n-ați avea motive întemeiate să vă anesteziati din cînd în cînd. Ceva îmi dovedește că elanul dv. liric insurgent e întreținut de o inimă de aur în pericol să se piardă. Se vede în câte-un vers că puteți fi un bun fiu al mamei dv. și că nu v-a ocolit gîndul unei limpeziri curajoase cînd chiar ați fi în stare să faceți să se aleagă apele de uscat. Gata cu nebuniile, cu dezordinea! Pe buza prăpastiei există lăsat de Dumnezeu un smoc de iarbă de care să vă agățați în cădere. Teribilisme de genul *Stau într-un tramvai și de multe ori mă băiatule/am vrut să te iau în cărcă la persoana a doua* n-au demonstrat niciodată nimic. Bine ziceți într-un loc: *Nu cred să valorific neputința prin nepăsare ordinară*. Revoltele nu se rezolvă, cum nici nemulțumirile, prin distrugere de sine și prin ură față de tot ce vă înconjoară. În final sunteți cutremurător de sincer: *Nu prea știu nimic, nu cred în/ intuiții, nu simt față de mine/ decît frică și neîncredere/ Nu știu cîte aș putea spune despre mine/ dacă-aș putea să mă mulțumesc/ dar nemulțumindu-mă mă urăsc/ și nu mai spun despre mine/ nimic/ căci m-aș îneca/ în propriile păreri de rău. Nu prea știu ce să fac cu versurile mele...* Încercați imposibilul. Încercați, scriind, o schimbare la față. (*Mihuț Dan*, Bătanele, Mehedinți).

● Imaginați-vă, stimate corespondent, că sunteți redactor la o revistă literară și stați de vorbă cu un necunoscut care a venit cu *poezii* pe care vrea să le publice. I le citiți și îi spuneți că nu are talent. El nu se lasă convins de prima dată. Înfrigurat scoate din mapă un alt teanc de manuscrise. Vă roagă frumos să-i permiteți să vi le citească el cu voce tare. Este convins în sinea lui că v-ați prefăcut că-i parcurgeți textele. Îl ascultați, deci: *Undeva în plafon./ În podea, în pereți/ Cîntărețul aфон/ Scârțâit de bureți/ Își rupe vioara/ Negrul ca smoala/ Bătînd în doage/ Cu slăbănoage/ Și cînd zice vreo sîrbă/ Crede că marmura-i hîrbă...* Îndrăzniți să-l întrebați dacă nu cumva a sărit vreun vers, vreun cuvînt. *Bătînd în doage cu slăbănoage...ce?* O reia de la cap la coadă. Dacă vede că nu v-a convins, cere permisiunea să mai citească o poezie: *Pe-alele tineretii visînd împreună/ Măinile noastre se strîng/ Ca izvoarele-n aceeași fîntînă/ Și astfel vibrăm în fiecare zbor/ Ca focul aceluiași strune/ Căci parcă asemenea lor/ În noi contopim o lume...* Îl întrebați copleșit ce a vrut să spună prin *pe-alele acelea*, și el pufnește surprins. Nu înțelege ce e de neînțeles aici. Ca să vă reabilitați, vă mai dă o șansă: *Feminitatea însăși la baza lumii stă/ Fragilă este lumea în simpla ei esență/ Imensă-n crengătură în minim se redă/Precum o stea orbită de propria-i prezență...* Autorul își dă seama că vi s-a făcut frig, că îl priviți gata-gata să leșinați, dar merge mai departe: *Anul vechi nu se mai vede/ S-a făcut iar anul verde/ Anul nou descălecat/ Dintr-un timp nemăsurat./ Iarba își vopsește chipul/ Ca un mînz aleargă timpul/ Până cînd de alergat/ Anul verde s-a uscat...* Ce final întrevedeți, stimate corespondent, acestei întîmplări? (*Gheorghe Chirculescu*, București).

Editată de către:

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, Mircea Cau (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu.

Tipărirea realizată la "PROGRESUL ROMÂNESC" S.A., Calea Plevnei 114.

de Mihai Zamfir

Croazieră pentru dialog

DUPA cum se știe, între 14 și 23 noiembrie, 350 de scriitori și traducători din 30 de țări, între care și 38 de români au participat la Croaziera pentru dialog "Valurile Mării Negre", o acțiune concepută nu doar ca un voiaj de plăcere, ci ca o demonstrație că, în lumea aceasta plină de tensiuni și conflicte, comunicarea e posibilă, dialogul fiind calea sigură a apropiierii între oameni și a aflării unor soluții comune.

În agreabila atmosferă a vasului cu nume simbolic, *World Renaissance*, au avut loc zilnic dezbateri, seminarii, proiecții de filme documentare, recitaluri poetice, concursuri literare între creatori din diferite țări, schimburi de experiență în probleme culturale, dar și politici și, deși la bord se aflau scriitori din țări aflate în mai vechi sau mai noi conflicte, înțelegerea a fost deplină.

Delegația română, cea mai "latină" dintre toate, a atras numeroase simpatii prin comunicativitate (membrii ei vorbeau fiecare cel puțin o limbă străină), jovialitate și exuberanță, prin rezistența la oboseală, dar, în primul rând, prin reușita "zilei românești" ce a cuprins vizita orașului Constanța (datorită unor sponsori generoși - BRCE, Exim-Bank, Electromontaj SA, Dar's SRL - solicitați de Uniunea Scriitorilor, și nu Ministerului Culturii, spre deosebire de toate celelalte țări, vizitate cu ajutorul Ministerelor Culturii respective) și un valoros recital de poezie românească tradusă în limbi de circulație.

Fiindcă vom reveni mai pe larg, cu impresii din această călătorie ale participanților noștri, publicăm deocamdată două dintre documentele adoptate la bord și semnate de participanți.

Declarația de la Delphi

adoptată la 22 noiembrie 1994, la bordul lui "Mts World Renaissance"

ÎNTRU 14 și 24 noiembrie 1994. "Mts World Renaissance" întreprinde o călătorie pe Marea Egee și pe Marea Neagră, având la bord peste 400 de oameni de litere care provin din circa 30 de națiuni.

Mulțumită generozității UNESCO și diferitelor guverne și instituții particulare, dar și datorită muncii stăruitoare a unor uniuni ale scriitorilor și reprezentanților lor din diferite țări, pentru prima dată în istorie a fost posibil pentru scriitori și traducători din zona mărilor europene, inclusiv a celor din zona Mării Baltice, să se întâlnească pe un vapor al dialogului. Indiferent de frontiere și de diferite standarde economice și politice, ei au fost capabili ca, de pe poziții neutre, să discute în comun apariții literare. S-au citit versuri în diferite limbi. Convingerile diverse și generale au fost discutate în spiritul respectului reciproc. În conferințe și seminarii a fost atinsă o multitudine de teme esențiale, cum ar fi libertatea cuvântului și probleme ale traducerii, limbile minorităților și identitatea culturală.

Vizitând Odesa, Constanța, Varna, Istanbul, Izmir și Pireu, văzând locuri istorice, pornind de la celebrele scări din filmul lui Eisenstein și până la minunatele săpături de la Ephes, am căpătat cu toții o imagine a viitoarei Europe, în care sunt incluse țările din jurul Mării Negre și al Mării Egee, iar țările est-europene fac parte vitală și egală din ea.

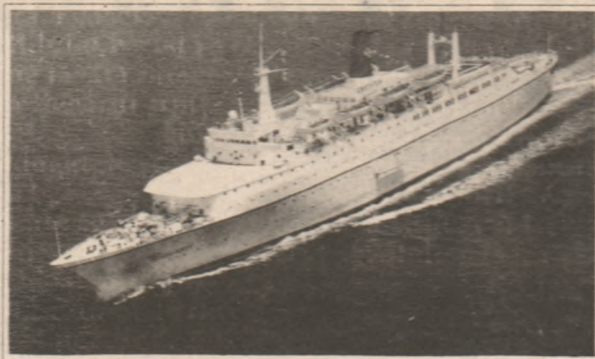
Suntem încântați să împărtășim această imagine cu Instituția "Orașelor culturale ale Europei", fondată în 1985 de către Melina Mercouri, ministrul grec al culturii. Reprezentanții ei nu numai că iau parte la croazieră, dar, prin

generoasa sponsorizare a orașului Tessaloniki, orașul cultural al Europei în 1997, ei au ajutat să devină posibil acest eveniment. Este pentru prima oară când s-au întâlnit oameni de litere și oameni al căror scop este să sprijine, să răspândească și să promoveze cultura, folosind metode practice. Acesta este un semn încurajator pentru viitor. Acum, la sfârșitul călătoriei noastre, ne-am adunat aici, pe vapor, în drumul nostru spre Delphi, locul sacru din inima lumii antice, unde trebuie să domnească pacea și este prevăzut viitorul. Credem că dialogul nostru trebuie să continue cu scopul de a conferi o nouă dimensiune unificării europene, cât și identității culturale naționale. Suntem convinși că trista situație politică la care suntem părtași, pornind de la războaie îngrozitoare până la o multitudine de probleme ale minorităților, trebuie schimbată în bine. Suntem conștienți că divizarea care există încă între Europa de Est și de Vest și chiar,

mai mult, eterna diferență de deschidere economică dintre Nordul și Sudul globului nostru sunt o permanentă amenințare pentru cultură și pace.

Așadar, intenția noastră este să înființăm "Word Renaissance Centre" (Centrul Renașterii Cuvântului), situat deopotrivă în zona Mării Egee și a Mării Negre, corespunzând cu Centrul Baltic pentru Scriitori și Traducători care a fost creat de către scriitorii baltici la Visby, pe insula Gotland, după croaziera baltică din 1992. Centrul Renașterii Cuvântului va simboliza și va reprezenta ideea unei noi Europe. El va fi o instituție internațională independentă deschisă tuturor scriitorilor și traducătorilor, conform cu intențiile dialogului liber, înțelegerii reciproce și toleranței care au călăuzit proiectul "Waves of the Black Sea". Centrul intenționează să confere o nouă înțelegere literaturii și comunicării literare la începutul unui nou mileniu. În acest scop, ne declaram încrederea în forța și semnificația culturii.

Apelul pentru Ilie Ilașcu

(Izmir, Turcia, 20 noiembrie 1994)

Excelenței Sale
Domnului Președinte Boris Elțin,
Moscova

EXCELENȚĂ,

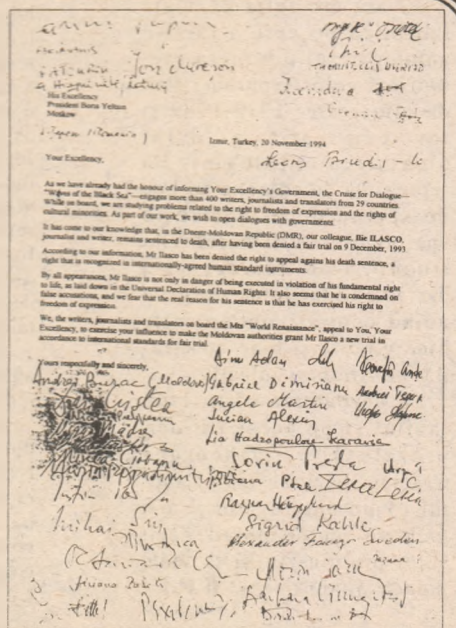
Așa cum am avut deja onoarea să informăm Guvernul Excelenței Voastre, Croaziera pentru Dialog "Valurile Mării Negre" reunește peste 400 de scriitori, ziariști și traducători din 29 de țări. În timp ce ne aflăm la bord, studiem probleme legate de dreptul la libertatea de expresie și la drepturile minorităților culturale. În cadrul muncii noastre, dorim să începem dialoguri cu guverne.

A ajuns la cunoștința noastră că în Republica Moldovenească Transnistriană, colegul nostru, Ilie Ilașcu, ziarist și scriitor, rămâne condamnat la moarte,

după ce la 9 decembrie 1993 s-a respins un proces corect. Conform informațiilor noastre, D-lui Ilașcu i s-a respins dreptul de a face apel împotriva condamnării sale la moarte, un drept care este recunoscut în jurisdicția internațională. După toate aparențele, Dl Ilașcu este în primejdie să fie executat prin violarea dreptului său fundamental la viață, așa cum este consfințit în Declarația Universală a Drepturilor Omului. Se pare, de asemenea, că el este condamnat pe baza unor acuzații false și ne temem că adevăratul motiv al condamnării sale este că și-a exercitat dreptul la libertatea de expresie.

Noi, scriitorii, ziariștii și traducătorii aflați la bordul lui "Mts World Renaissance" facem apel la dvs., Excelență, să vă exercitați influența pentru a face ca autoritățile moldovenești să permită D-lui Ilașcu un nou proces în concordanță cu standardele internaționale pentru o judecată dreaptă.

Cu respect și sinceritate.

INTERVENȚIE: Intervenția oficială - este o chestiune impresionantă în sine; dar "intervenția Guvernului" este o sintagmă cu o încărcătură emoțională ridicată. Atunci când însuși Guvernul intervine, înseamnă că lucrurile au ajuns într-un punct critic, că așa nu mai merge, că nodul gordian trebuie tăiat.

În urmă cu câteva săptămâni, observând probabil că prețurile la carne și la produsele din carne cresc de la zi la zi, văzînd cu ochii, Guvernul român s-a hotărît să "intervenă", adică să facă ordine. Lumea a respirat ușurată: poate că acest coșmar jurnalier al prețurilor va înceta, măcar pentru cele șase luni anunțate prin înalta voce.

(Un naiv s-ar putea întreba, pe bună dreptate, de ce nu intervine Guvernul mai des, ci doar din an în Paști; din moment ce obligația sa principală este, la urma urmelor, aceea de a guverna, adică de a "intervenii", de ce oare trebuie să așteptăm ca situația să devină catastrofală pentru ca Guvernul să-și facă simțită prezența? Mister...)

Așadar Guvernul a "intervenit", cu surle și tobe, cu imagini TV și conferințe de presă, cu tot tacîmul.

Numai că ceea ce a urmat a depășit în absurd toate previziunile posibile. A fost suficient să se anunțe intenția fermă de reducere a prețurilor la carne, pentru ca acestea să înceapă a urca vertiginos. În loc să fi scăzut, ele sînt cu 30 - 40 % mai mari decît înainte de faimoasa "intervenție". La București, un kilogram de mușchi file costă 19.800 lei, adică jumătate dintr-o chenzină obișnuită (observați cu cită delicatețe se evită șocanta cifră 20.000!) Cînd intri într-un magazin alimentar, te încurci în zerouri, ele pur și simplu te ameteșc și rămii convins că ai greșit nu magazinul, ci țara.

Unii au crezut, la început, că e vorba de o glumă, că toți comercianții s-au vorbit între ei să facă puțin haz de "intervenția guvernamentală"; dar gluma durează deja de prea multe săptămîni pentru a nu fi luată în serios. Pînă una-alta, patronii magazinelor de carne rid de noi, nu de Guvern, din moment ce salvatoarea "intervenție" se soldează cu noi găuri în buzunarul populației, și așa destul de jerpelit.

Morala? Ar fi fost poate mai bine ca Guvernul să nu intervină deloc. Încă vreo două-trei intervenții dintr-astea, și nu vom mai putea cumpăra nici piine.

Portret de grup cu Crăciun

PROBLEMELE pe care mi le-a pus antologia alcătuită de Gheorghe Crăciun sînt cuprinse în întrebările pe care i le-am adresat și în micul preambul "matematic", *Cifrele optzecismului*. Voi participa așadar la dezbateri cu cîteva opinii care să reprezinte un fel de *mise en abîme* a interviului de mai jos.

Deși iubesc semnificațiile ascunse ale cifrelor și atracțiile lor reciproce, pline de expresivitate, tocmai cifrele sînt cele care mă sperie într-o antologie. 51 de autori reprezintă 10 ani de conștiință teoretică a unei generații. Nu 50, nu 52. Antologatorul a putut cuprinde 10 ani (așa cum s-au păstrat ei în presa literară), din 1979 pînă în 1989. Nu din 1978. Nu pînă în 1990. Însuși numele generației e o cifră mai mult sau mai puțin reprezentativă - dar despre asta s-a mai vorbit și nu vreau să revin. *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice* mi-a plăcut fără rezerve pentru că, deși obligată să se rezume la un număr limitat de autori și la o perioadă limitată de timp, reușește să-și lase granițele deschise și să submineze tirania cifrelor. În mai multe feluri. În primul rînd prin titlu (ales după un articol al lui Sorin Preda, p.329). *Competiția continuă* conține o ambiguitate și un joc prin posibilitatea de a interpreta termenul al doilea ca verb ("se prelungeste") sau ca adjectiv ("neînțetată, veșnică"). Ambele interpretări se opun ideii de limitare. În al doilea rînd cartea este astfel construită încît reprezintă o adevărată "bandă a lui Möebius": autorii migrează de la un capitol la altul, unii sînt prezenți doar o dată, alții de mai multe ori, astfel încît numărarea lor devine puțin importantă. Pe antologator - se vede acest

lucru - l-au interesat anumite probleme (poetica generației în poezie și în proză, caracteristicile grupului, diferențele specifice în raport cu alte generații) și și-a selectat "membrii clubului '80" numai în raport cu acestea. Antologia lui Gheorghe Crăciun e de aceea una dintre puținele în care obiectiile de selecție nu-și au, cred eu, rostul. În sfîrșit, dez-limitarea se face și prin prefața autorului în care, ca și în capitolul *Moștenitori și moșteniți* perspectiva este diacronică și generația este legată și dezlegată simultan de trecut și de viitor.

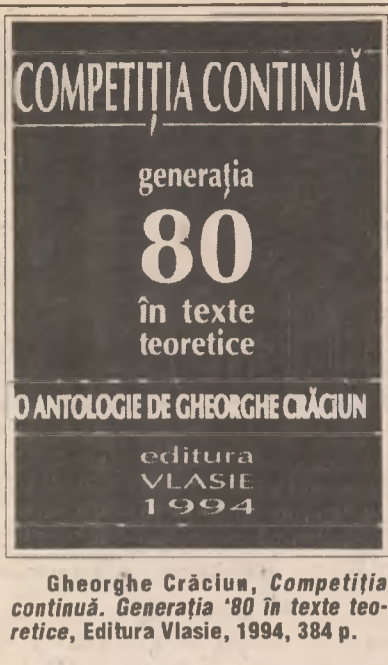
O luptă între pasiune și rațiune există în carte. Personaj mai degrabă clasic (în ciuda optzecismului său), Gheorghe Crăciun își mărturisește pasiunea pentru generația din care face parte (interviewatorul avînd aici rolul confidentului racineian), dar lasă rațiunea să învingă. Cartea este gândită, cîntărită, trecută prin filtrele cele mai fine ale judecării. Incepe, într-adevăr, din pasiune, dar se formează prin rațiune. Pasiunea a adunat (timp de zece ani și mai bine), rațiunea a grupat, a găsit legăturile nu întotdeauna ușor de sesizat, a aruncat prisosurile.

Dacă există orgoliu în acest demers, este unul impersonal, de grup. Și cred că, poate neconștientizat, există și orgoliul de a fi ceva mai generos decît mulți dintre colegii săi, decît mulți dintre scriitorii în genere. Căci a alcătui o antologie de acest tip, gândită ca o carte de teorie literară, ca o *scoală* literară, în loc să investești timpul și munca într-o carte proprie înseamnă nu orgoliu, ci altruism. Prozatorul Gheorghe Crăciun se dovedește în antologia pe care o propune, în prefața intitulată *O generație incomodă* și chiar în interviul dat pe tema antologiei, un teoretician de prim rang, de

altfel anunțat de articolele lui anterioare, unele incluse și aici. Dacă orgoliu există, el se leagă de calitățile optzeciștilor, așa cum rezultă ele din "portretul de grup": sensibilitate postmodernistă, conștiință teoretică aplicată pe propriile creații, spirit critic dezvoltat și de cenacurile *de luni și de marți*, spirit ludic, "prejudecata" realității etc. Materialele pe care antologatorul le-a avut la dispoziție sînt de toate felurile, de la răspunsuri aproape improvizate la anchete literare din reviste, pînă la considerații aride sau la studii pline de miez. Nici valoarea textelor nu este egală: unele sînt pîndite de eșuarea în locul comun, altele sînt ingenioase și originale. Meritul antologatorului este de a scoate maximum din aceste articole, prin ansamblul în care le pune, obligîndu-le să intre în relație cu vecinele lor și să le ajute sau, dacă sînt modeste, să se lase ajutate de acestea. Dacă nu dau exemple este pentru a nu altera omogenitatea portretului "de grup".

De aici, din omogenitate, rezultă și avantajele și dezavantajele optzeciștilor cuprinși în carte, mai mult chiar decît într-o antologie obișnuită, "comodă", alfabetică, așa cum e cea a poezilor alcătuită de Mușina. Prin integrarea fiecărui *text* într-un *context* teoretic ajutător se creează o nivelare a valorilor. Personalitățile ies diminuate (căci textele lor își cedează din valoare pentru a le ridică pe cele din jur), în timp ce scriitorii (teoreticienii) mediocri ies avantați. Dar asta înseamnă solidaritatea de grup și asta este cea mai frumoasă demonstrație a cărții lui Gheorghe Crăciun.

Ioana Pârvolescu

P.S. Cu *generația '80 în texte teoretice* se încheie dezbaterile *României literare* pe anul 1994. Vi le reamintim, în ordine cronologică:

- Ion Simuț, *Incurșuni în literatura actuală*
 - Matei Călinescu și Ion Vianu, *Amintiri în dialog*
 - Geo Dumitrescu, *Libertatea de a trage cu pușca*
 - Monica Lovinescu, *Unde scurte - III*
 - Gabriela Melinescu, *Jurămînt de sărăcie, castitate și supunere*
 - Ovid S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*
 - Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*
 - Ștefan Bănuțescu, *Scrisori din provincia de sud-est sau O bătălie cu povestiri*
 - Mihai Sin, *Quo vadis, Domine?*
 - Gheorghe Crăciun, *Competiția continuă*
- Au participat la aceste dezbateri (în ordine alfabetică): Ov. S. Crohmălniceanu, Andreea Deciu, Gabriel Dimisianu, Caius Dobrescu, Ion Bogdan Lefter, Nicolae Manolescu, Dan C. Mihăilescu, Ioana Pârvolescu, Simona Sora, Geo Șerban, Alex. Ștefănescu, Radu G. Teșosu. Lista rămîne deschisă și... competiția continuă.

Cifrele optzecismului teoretic

- * 80 e numele generației.
- * 51 sînt doamnele și domniile care și-au publicat părerile teoretice din care Gheorghe Crăciun a putut alcătui prezenta antologie. Cel mai vîrstnic are cu un an peste 51, iar cea mai puțin vîrstnică are cu un an sub 30. Între ei e o diferență de 23 de ani.
- * 10 ani are felia de viață teoretică pe care a tăiat-o antologatorul din presa vremurilor celor (sperăm) fără de întoarcere: 1979-1989 și tot cam atît a durat alcătuirea antologiei. Ea reprezintă "o colecție ad hoc de semne de orientare în spațiul literaturii deceniului trecut". Un *insider* și-a arătat solidaritatea de grup unind contrarii într-o carte bine gândită și bine construită: *conștientul* colectiv.
- * La dezbateri cărții l-am invitat și pe acest *insider*, prozatorul Gheorghe Crăciun, bazîndu-mă pe faptul că un antologator e mai mult un "autor moral" decît autor propriu-zis, și-și poate judeca singur opera. (I.P.)

Interviu cu Gheorghe Crăciun, autorul antologiei

NU M-AM IMPLICAT

- *Cîtă pasiune și cîtă rațiune a intrat în alcătuirea antologiei? Care dintre ele a învins?*

- Mi-ar place să cred că întrebarea ta vizează un dublu plan: propriul meu demers de antologator, dar și conținutul propriu-zis al culegerii. Pentru că și textele antologate în sine pot fi apreciate în funcție de subiectivitatea sau obiectivitatea lor. Dar să explic întîi motivația mea.

În ce mă privește, *Competiția continuă* nu este o carte în care m-am implicat emoțional. În momentul în care, la insistențele lui Călin Vlasie (editorul volumului) și Alexandru Mușina, m-am apucat de lucru n-am avut altceva de făcut decît să recitesc "materialele" adunate în mapele mele de tăieturi din reviste din ultimele două decenii. Textele selectate s-au impus de la sine, prin reprezentativitatea lor. N-a fost totuși, o muncă ușoară. N-au lipsit incertitudinile, ezitățile dacă să aleg un articol sau altul. Ordonarea pieselor reținute în cuprinsul fiecărei secțiuni a fost, și ea, o problemă. Mi s-a părut că ordinea cronologică poate spune ceva și despre metamorfozele interioare ale mentalității optzeciștilor.

Am încercat să revăd totul la rece, mai ales că nu-mi lipsea o oarecare perspectivă temporală, dar postura în care m-am aflat a fost destul de incomodă, pasibilă de un dublu partizanat: optzecist și bucureștean (sau "junimist", "desantist", "textualist" etc.). Prima dimensiune partizană mi se pare implacabilă și este inutil s-o comentez, atîta vreme cît sînt în continuare conștient de necesitatea acestei antologii. Cît despre cea de-a doua, am încercat pe

cît am putut să nu țin seama de faima mult exagerată a autorilor trecuți prin "Cenacul de luni" sau "Junimea" și să am în vedere, înainte de toate, spațiul strict al conștiinței critice și teoretice. M-a interesat atît relevanța individuală a acestui spațiu, cît și posibilitatea de a reconstitui post-factum o imagine globală de grup, o ideologie. Chiar dacă nemanifestată programatic, la modul avangardist să spunem, părerea mea e că această ideologie comună există și că ea reprezintă în continuare dimensiunea vie a literaturii noastre.

Am lucrat nu cu pasiune, ci cu plăcere, curiozitate retroactivă și satisfacție la această carte. Am semnat și o prefață care e posibil să dea o impresie de demonstrație pasională "pro domo sua", dar cred că am lăsat să se înțeleagă de ce tonul acestui text de deschidere nu putea fi altul. Cu riscul de a exagera, cu riscul de "a ne compromite" (după spusa lui Andrei Pleșu), nu putem amîna la nesfîrșit să punem degetul pe rană și punctul pe i. N-am vrut să fac o antologie de istoric literar, mi-am asumat această carte, am încercat să-i dau o configurație cît mai clară și mai convingătoare. Și totuși, dincolo de gestul meu particular, există și o rațiune exterioară, documentară și bibliografică, istorică, în ultimă instanță (pentru că generațiile, fie ele biologice sau culturale, sînt manifestări temporale) care îi conferă o motivație în plus. Generația '80 nu mai are astăzi nevoie de avocați care să-i apere cauza. Dar în confuzia și torpoarea care domnesc acum în viața noastră literară s-ar putea ca ea să fie obligată să devină avocatul propriului său caz. Oricum, receptarea ei în

deceniul trecut s-a produs prea în mare grabă, în baza unor distincții destul de elementare și de multe ori inadecvate, sub presiunea unui entuziasm colectiv cu efect nivelator tocmai asupra individualităților certe ale generației. Nu s-a văzut atunci aproape deloc faptul că *Generația '80* e numele unei paradigme cu o mult mai mare putere de cuprindere și integrare, care absoarbe destui scriitori și din generațiile pre- și postoptzeciste, și pe care, în lipsă de un termen mai bun, o putem echivala cu postmodernismul. În prefața mi s-a părut inoportun să ating și această problemă, însă, după opinia mea, toată literatura noastră postbelică ar trebui să fie regîndită în funcție de modernismul interbelic, redescoperit de *Generația '60* și acest nou model (dominant și acum, cu efecte probabile pînă la începutul mileniului următor), cristalizat definitiv în deceniul trecut.

În ce privește substanța întregii selecții, cred că raportul *pasiune/rațiune* se află într-un profitabil echilibru. Poeticile de autor și opțiunile personale stau lingă articole de doctrină generală și viziuni critice de ansamblu, care nu sînt semnate întotdeauna de criticii de profesie, fapt semnificativ. O calitate importantă a poezilor și prozatorilor generației e aceea că ei pot și-și gîndească lucid, la rece, într-un limbaj scutit de inutile înflorituri stilistice, propria creație, dar și să se implice în discuții mai generale de idei, ținînd de istoria și teoria literară sau de problemele fierbinți ale actualității scrisului. E vorba, deci, de o pasiune teoretică aproape fără

Încă vie

PE LA mijlocul anilor '80, împreună cu prietenii mei Simona Popescu, Andrei Bodiu și Marius Oprea, în cadrul restrâns al cenaclului "Universitas", lansăm ideea că este nevoie de o generație '90. Argumentele noastre erau două: a) deși vorbeau mereu despre "realitate", creațiile generației '80 erau, pentru gustul nostru de atunci, prea încărcate de metafore, incluzând autobuzele, reclamele, sticlele de bere în structuri care rămăneau în continuare "poezie"; b) în condițiile unui regim de dictatură feroce, literatura trebuia să devină măcar atât de morală și politică pe cât observam la poeții germani (Richard Wagner, Willi Totok, Johann Lippert), afirmați în anii '70 și pe care îi citisem în antologia *Vînt potrivit pînă la tare* a lui Peter Motzan.

Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice, antologia publicată de Gheorghe Crăciun la editura condusă de poetul Călin Vlăsie (*Editura Vlăsie*, adică), este un prilej pentru a medita asupra acelor deformări de perspectivă care nașteau cele două capete de acuzație. Ceea ce nu puteam percepe noi, din sfera universitară în care ne aflam, era că maturizarea generației '80 a avut de înfruntat un triplu obstacol. Dincolo de agresiunea propagandei de partid, a ultimelor prelungiri ale stalinismului, continuat creator de retorica la fel de găunoasă a național-comunismului mai existau două garduri înalte de sărit. Primul dintre acestea era romanul "obsedantului deceniu". Desigur, de la Marin Preda la Ion Lăncrănjan, gama scriitorilor care au ilustrat anii '50 este suficient de diversă sub aspectul talentului, inteligenței, onestității pentru a obliga istoria literară să opereze distincții. Totuși, pînă la urmă, retorica romanelor-fluviu care istorisau "abuzuri" a fost resimțită global sub semnul unei crize morale și estetice. Morală, pentru că, funcționînd în cadrul unei strategii de propagandă, voga

dezvăluirilor însemna de fapt un mod de relegitimare a sistemului comunist, ea fabrica "fața umană". Estetica, datorită sentimentului că tehnica balzaciană, omnisciența a, să spunem, d-lui Buzura, sau experimentalismul confuz, după ureche, al d-lui Breban nu semănau prea mult cu o autentică sincronizare cu literatura occidentală, după cum o generație care avea acces la cărțile străine cu adevărat de (neo)avangardă putea să constate.

Alături de *patternul* răsflat al Revoltei Eroice (a cărei artificialitate, intuită de mult de optzeciști și în primul rînd de Gheorghe Crăciun, este evidentă astăzi, cînd apar relatările autentice ale eroilor anilor '50) mai era de înfruntat și Utopia Culturii. Disprețuind "haosul istoriei" și "politica" o bună parte a inteligenței românești din anii '60 se întorcea la perioada interbelică, la secolul lui Pericle al culturii naționale, retrăindu-i miturile într-o formă pe cît de pasionată pe atît de artificială. În special mirajul Poeziei Pure, al inițierilor eleusine care te scot din timp, al unui "Logos" (cuvînt atît de drag anilor '60) care este singura realitate se afla în centrul acestei nostalgii. De aici s-au născut deopotrivă cosmologismul lui Nichita Stănescu, utopiile cărții și bibliotecii sau mania cochetă a studienți filozofilor elini și a compunerii de epistole galante pe seama acestora.

Acuzînd generația '80 de lipsa unei prize "autentice" la realitate omiteam amănuntul că "realitatea", așa cum generația o moștenise, era amestecul confuz al utopiei comuniste, al utopiei mesianic-naționaliste, al utopiei eroice și al utopiei livrești. Iată de ce, așa cum antologia lui Gheorghe Crăciun demonstrează de la un capăt la altul, pentru acești scriitori problema realității era/este indisolubilă de cea a limbajului. Acesta din urmă devine o obsesie în textele unor Gheorghe Iova, Bogdan Ghiu, Aurel Pantea, Liviu Antonesei, Gheorghe Crăciun. Fără a

minimaliza influența textualismului francez, a modei filozofiei limbajului trebuie să recunoaștem și originea internă a fenomenului. Independent de ideologia occidentală a dezideologizării, tinerii scriitori și-au conturat un program al deconstrucției și reconstrucției mediilor de comunicare. Canalul literaturii s-a revelat atunci ca unul dintre cele mai infestate ideologic, atît sub forma fațis propagandistic-represivă cît și sub cea a majorității discursurilor alternative, "dizidente".

Programul generației este departe de limpezimea și ordinea moleculară a cristalului. Am să enumăr trei dintre motivele dispersiei relative: 1) delimitarea față de utopiile sus-listate nu are o strategie propriu-zisă, permițînd preluările și resemnificările. De exemplu: Mircea Nedelciu preia în discursul său elemente ale utopiei neo-marxiste, deturnîndu-le, totuși, sensul. De asemenea, campioni ai evaziunii livrești ca Mircea Ivănescu sau Radu Petrescu sînt integrați și, printr-o ușoară resemnificare, invocați ca precursori ai căutării noii realități; 2) ezitarea între o atitudine eroică, exploratorie și prospectivă și atitudinea expectativă, mesfientă la modul metafizic. Prima dintre acestea se bazează pe sentimentul că ideologiile și utopiile subiacente erau deja moarte, pulverizate, în ciuda persistenței lor în realitate, și că aceasta deschidea deja un cîmp inepuizabil explorării poetice. O asemenea viziune regăsim la Alexandru Mușina, Călin Vlăsie (eseul său "Poezie și psihic" este de o extremă originalitate), Mircea Cărtărescu și (la modul oracular, sibilinic) Liviu Antonesei. A doua atitudine resimte golirea de substanță a ideologiilor politico-literare ca o sporire a agresivității lor. În plus, ea favorizează ideea că procesul automatizării umane este continuu și deci soluția este o la fel de continuă auto-supraveghere. Ilustrări ale "(auto)criticii

perpetue" avem la Magda Cârneci, Simona Popescu, Matei Vișniec, Florin Iaru. Criticii generației sînt și ei fie sceptico-ironici față de proprii lor congeneri, fie constructivi și "eroici". A doua categorie este ilustrată doar prin Ion Bogdan Lăfter, singurul care, printr-un amplu demers explicativ și legitimator, dovedește că își asumă propria generație și crede în ea pînă la capăt; 3) izomorfismul proiectului cultural și politic cu proiectul poetic. Pe de o parte, într-un spirit de solidaritate cu tradiția interbelică și continuatorii ei, generația '80 proclamă autonomia esteticului. Totuși, înțelese în contextul anilor '80, opțiunile pentru pluralitatea retoricilor, pentru democratizarea limbajului literaturii, pentru istoria demitizată, adusă la nivelul omului de pe stradă, pentru o practică textuală orientată împotriva ideii de manipulare a cititorului, pentru "Construcția în realitate" (Mircea Nedelciu) arată clar că teoria literaturii devine și terenul de încercare al unor valori civile, politice. Vorbind despre opera deschisă, scriitorii aceștia cu biografii chinuite visează la societatea deschisă. Fiind vorba în carte exclusiv de texte publicate înainte de 1989, faptul că discuția de doctrină generală este doar implicită se explică de la sine. Totuși, această traduce și indecizia generației între a declanșa o furtună doar în paharul literaturii sau și în ghiolul duhnitor al societății românești.

Asemenea contradicții au însă farmecul discret al dialecticii. Antologia lui Gheorghe Crăciun nu le ascunde. Dimpotrivă. Dovedind astfel că, în epoca "somnului cel de moarte" generația '80 a reușit să rămînă trează și vie. Și că, fără să fi ajuns la pacea olimpiană cu sine, ea este încă vie astăzi, este *cea mai vie* mișcare a cîmpului cultural românesc.

Caius Dobrescu

"Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice"

EMOTIONAL ...

precedent în literatura noastră postbelică. Această pasiune teoretică a învins în cele din urmă. Ea explică și gestul meu.

- În ce măsură crezi că e necesar orgoliul în alcătuirea unei antologii?

- Am spus și în prefață că această antologie se dorește și o provocare. Nu a mea personală, firește. O provocare colectivă adresată spațiului literar actual în care, estetic vorbind, de 4 ani încoace nu se mai întîmplă mare lucru. Și, de fapt, ce ar putea să se întîmple, în afara unei grabe suspecte de a uita esențialul? Generația '80 a reprezentat la noi în deceniul trecut o direcție estetică, singura direcție estetică (și simt nevoia să accentuez cuvîntul "direcție" pentru a nu fi rău înțeles) viabilă și acum. Dacă afirmarea acestui adevăr echivalează cu o formă de orgoliu, răspunsul e pe jumătate formulat. E adevărat că în momentul de față unitatea (tot timpul difuză, subînțeleasă) de principii și acțiune a generației e pe cale de risipire. Individualitățile se conturează cu tot mai mare precizie, cu o tot mai pronunțată conștiință de sine. Dar conștiința fiecăruia dintre noi de a fi participat la impunerea unui model literar major, în continuare viu, nu cred să fi dispărut. Nu are cum. Pentru că există mai departe o solidaritate tacită, un orgoliu comun, o voință de a duce pînă la ultimele sale consecințe, prin consecvență individuală, acest model, pe care fiecare și l-a asumat după talent și puteri. În sensul acesta pot spune că orgoliul generației mele de a fi înnoit și modificat, prin contribuțiile ei de orice

gen, spațiul literaturii române mi-a dat orgoliul de a alcătui această antologie. Mai e oare nevoie să adaug că mi se pare iarăși firesc ca astfel de orgolii să caracterizeze și alte gesturi restitutive, venite din orice direcție, de la oricine?

- Dacă ai fi aparținut Generației '60, ce antologie ai fi realizat?

- Lucrurile sînt mai complicate și mai serioase decît par. Ar fi fost imposibil să aparțin *Generației '60* nu doar biologic, ci și ca opțiune literară, ca mentalitate estetică. La fel se pune problema și în legătură cu "promoția" '70. Am refuzat în 1973 să debutez ca poet la editura "Eminescu" într-un volum colectiv. Dacă aș fi acceptat, astăzi aș fi fost un șaptezecist? Am avut puterea și răbdarea de a-mi aștepta debutul pînă la 32 de ani și nu cred că aparțin *Generației '80* doar pentru că am publicat prima carte la începutul deceniului trecut. Spiritul mornit al generației a devenit irepresibil abia atunci, și astfel m-am trezit și eu absorbit de enormul val al debutanților. Mi-a convenit acest val, știam că e și al meu. Începuturile mele de poet și prozator nici n-au fost altceva decît o reacție de respingere a poezicii șaizeciste. Poate o formă sui generis de deconstructivism. Literatura *Generației '60* m-a atras prea puțin. Totuși, Breban și Bălăiță îmi plac și acum. La fel, Mircea Ivănescu sau Leonid Dimov. Dar sînt aceștia din urmă niște "șaizeciști"? Nici prozatorii "Școlii de la Tîrgoviște", de care mă simt cel mai mult legat, nu aparțin, ca proiect literar, acestei generații. Ea mi se pare, de

la distanță, prin cele mai importante realizări de pînă acum, o generație de critici și esești. Ar fi nu doar interesante, ci de-a dreptul necesare, mai multe antologii, eventual tematice, din critica și eseistica *Generației '60*, care să ne restituie întreaga complexitate a climatului literar românesc de după 1965. Dacă vrem să înțelegem cu adevărat ce s-a întîmplat în literatura noastră din ultimele decenii și să nu cădem în ineptia de a spune că iarăși totul trebuie luat de la început, și aceasta e o obligație bibliografică ce-și așteaptă inițiatorii.

- Văd că ai ocolit "artistic" răspunsul... Cum ai defini *Generația '80* într-o singură propoziție?

- O generație inconfortabilă, "literă și în toate sensurile", inclusiv pentru sine.

- Care sînt avantajele și, mai ales, dezavantajele celui inclus într-o antologie?

- Întrebarea e, desigur, insidioasă. Pentru că teoretic dezavantajele sînt întotdeauna mai mari. Orice antologie e în cele din urmă un tăvălug, ea nivelează, uneori poate chiar strivește, valorile. Pe de altă parte, antologiile de generație, cum este cea de față, se pot lesne confunda cu ideea de înregimentare. Ele n-au cum să fie ocolite de suspiciunea subordonării chiar și atunci cînd elementele supraordonatoare sînt principii, concepte, atitudini obiective. Înțeleg îndreptățirea acestei întrebări, pentru că fuga de direcții, programe, sisteme de gîndire artistică pare să fie în momentul de față generală. Remarc în trecere faptul că mentalitatea postmodernistă se potrivește ca o mînușă unei astfel de reacții. Am

observat chiar la unii autori incluși în antologie că tendința spontană e una de distanțare față de conținutul ei și de repliere pe niște poziții exterioare ce tîin mai degrabă de istoria literară. Oare atît de mult să fi îmbătrînit *Generația '80* în numai 4-5 ani? Sînt poate un individ lipsit de simțul realității, dar abandonarea, însoțită de gesturi superioare de independență, a unui model literar și moral atît de greu impus și păstrat mi se pare o eroare dintre cele mai mari. Eu unul nu sînt foarte sigur că voința de autonomie față de o mentalitate artistică intrată deja în metabolismul nostru al tuturor e și o garanție de individualizare. Originalitatea e o chestiune nu de voință, ci de talent. Pînă la urmă, textele vorbesc singure, prin valoarea lor intrinsecă, indiferent de contextul care le acordă pasager și alte conotații, pozitive sau negative. Și cînd spun toate acestea mă gîndesc la literatura propriu-zisă a optzeciștilor. Cît despre *Competiția continuă*, ca ipostază teoretică a generației, ea e orice altceva decît un cor pe aceeași voce. E o carte de idei, nu-i lipsesc contradicțiile interne, paradoxurile, suspansurile. Mi-a plăcut să aflu de la o persoană avizată că a parcurs această antologie cu pasiunea cu care citește romanele polițiste. Chestiunea avantajelor sau a dezavantajelor celor care intră într-o competiție a ideilor nu cred că se mai pune în acest caz.

Interviu realizat de
Ioana Părvulescu

**În sfârșit,
un roman!**

ÎN ROMAN ni se prezintă reconstituirea vieții unei actrițe. Nastasia Krasovschi, operație efectuată de cea mai bună prietenă a ei, o femeie ștersă (numele nici nu-i apare în roman), dar devotată și comprehensivă, pe baza unor scrisori, a unor benzi de magnetofon și a amintirilor proprii. Procesul de reconstituire, departe de a fi doar o cochetărie de romancier, are complexitate și

dependență are ceva iremediabil prozaic deși se înfățișează uneori ca o fatalitate romantică. Sau aflăm (treptat, ca atunci când "filmăm" cărțile la pocker) că anodina prietenă a actriței, care și-a asumat rolul umil de biograf al ei, are o mare capacitate de înțelegere și că, așa urâtă și lipsită de dragoste cum este, departe de-a o dușmăni pe cea copleșită de succes, îi urmărește cu o grijă maternă evoluția.

Multe alte personaje - inclusiv masculine! - sunt memorabile. Astfel, Ștef, directorul unei fabrici din ultimii ani ai epocii Ceaușescu, deși apare episodic în roman, ne rămâne pentru multă vreme în amintire ca reprezentant al unei categorii sociale nemăcunoscute în istorie, nomenclatura industriei comuniste, amestec de burocrăție și mafie.

Deși nu are o miză mare, romanul, bine gândit și scris impecabil, adică scris astfel încât îl face pe cititor să... uite de autor, reprezintă o apariție remarcabilă. Este poate primul roman din ultimii ani care poate fi numit *fără nici o reținere* roman.

P.S. Păcat că Editura Junimea n-a fost la înălțimea textului care i s-a încredințat. Cartea abundă în greșeli grave de tipar și de legătorie.

**Betia
de idei**

MIHAI CIMPOI tratează poezia lui Eminescu așa cum tratează amatorii de SF piramida lui Keops: ca pe o sinteză a tuturor cunoștințelor umanității, a adevărilor încă nedescoperite de oameni și a secretelor detinute numai de Dumnezeu. Drept urmare, această poezie își pierde identitatea literară și se transformă într-un mesaj de maximă generalitate.

Este greu să ni-l imaginăm pe Mihai Cimpoi citind atent poemele eminesciene. Mai degrabă ni-l închipuim stând cu ochii închiși și ținând mâna pe o carte de-a lui Eminescu numai pentru a-și activa o stare de adorație mistică:

"Eminescu urmează drumul gnosticilor pomiți să capteze sensul vieții și morții prin revelații luminoase ale Divinului. Devenirea, un alt obstacol ontologic, nu afectează în cele din urmă eul eminescian, care rămâne transcendent și își păstrează «comoara-ntrăgă»".

În loc să analizeze o operă literară, criticul visează pe marginea ei. Reveriile sale sunt alimentate și de reminiscențe din lecturile filosofice, numeroase și eterogene. Ceea ce rezultă nu este nici poezie, nici filosofie și, bineînțeles, nici critică literară. Este o beție de idei, costisitoare și inutilă, pe care nu

COLECȚIA EMINESCIANA

EMINESCIANA

eminesciana
eminesciana

Mihai Cimpoi
**NARCIS SI
HYPERION**

Mihai Cimpoi, *Narcis și Hyperion; Eminescu, poet al ființei, poem critic*, Editura Junimea, colecția "Eminesciana", Iași, 1994, 268p., 2000 lei.

și-o poate permite însă, este adevărat, decât un aristocrat al spiritului.

**Discuții
libere (și
umeori prea
libere)**

VOLUMUL cuprinde interviuri cu scriitorii români din România și Republica Moldova: Andrei Pleșu, Mihai Cimpoi, Marin Sorescu, Aureliu Busuioc, Dumitru Radu Popescu, Laurențiu Ulici, Arcadie Suceveanu, Fănuș Neagu și numeroși alții. (Li se adaugă și câțiva scriitori români din alte țări, ca și câțiva scriitori turci.) Autorul interviurilor, poetul

SPUNEREA
DE SINE

Leo Butnaru, *Spunerea de sine, dialoguri*, Editura Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 1994, 256 p., preț neprecizat.

și ziaristul Leo Butnaru, are mobilitate intelectuală și spirit ludic, reușind să provoace și să întrețină discuții neconvenționale, despre orice sau chiar despre... nimic. Dintre interlocutorii lui, cei mai înclinați spre frivolitate sunt scriitorii români din România. Scriitorii români din Republica Moldova au, chiar și când glumesc, un anumit dramatism.

Discuțiile sunt spontane (probabil înregistrate la magnetofon), dovada constituind-o stilul, de o evidentă și uneori de o excesivă oralitate. Leo Butnaru se manifestă ca un om cultivat și dezinvolt, care însă, ca și alți basarabeni, dovedește o anumită stângăcie în folosirea limbii române, îndeosebi atunci când se aventurează pe terenul unui limbaj neologic: "... hai să simplific tentanța metaforică și să-ți adresez prima întrebare...": "... aș vrea să vă felicit cu recentul premiu..."; "... Conștiința caracterului muritor al omului nu vă duce la deprimita constatare a lipsei de sens și a neputinței pe care o putem încerca în fața iminentului vacuum existențial?..."

**Caragialismul
și țirlismul**

ȘTIIND că I.L. Caragiale este un fel de zeu tutelat al generației '80 și că generația '90 se afirmă contestând sau, în orice caz, contraziind generația '80, am putea crede - logic - că generația '90 n-are nici o legătură cu I.L. Caragiale. Cătălin Țirlea face însă inoperant acest silogism. El se manifestă ca un discipol convins al lui I.L. Caragiale, deși se numără printre cei mai activi purtători de stindard ai generației '90.

În volumul recent apărut numai ... prețul nu este caragialian. Imitându-l cu o vervă acra pe I.L. Caragiale, Cătălin Țirlea reacționează - prin schițe, versuri și articole de ziar - la agitația politică din anii de după căderea lui Ceaușescu. Atitudinea sa zeflemisitoare este însă inadecvată. La marele scriitor din secolul trecut ea intra într-un regim mai general de bunăstare, de confort social, ca o plăcere în plus, plăcerea de a râde de cei din jur, de veleitățile și automatismele lor. În cazul lui Cătălin Țirlea însă zeflemeaua vizează inoportun o situație tragică; este ca și cum cineva i-ar pune piedică unui om în cărje. Așa-numita "agitație politică" de după decembrie 1989 nu este un moft, o ambiție ridicolă, ci o încercare disperată, a unei

societăți schilodite, de a redeveni normală.

Dacă facem abstracție de această inoportunitate (asemănătoare cu aceea a glumelor lui Șt. Cazimir din Parlament), nu se poate să nu observăm că autorul dă dovadă de dexteritate în refoosirea mijloacelor de exprimare literară inventate de I.L. Caragiale. El ne creează iluzia că I.L. Caragiale a înviat din morți și că ne satirizează și pe noi în aceeași manieră în care și-a satirizat contemporanii, fără să-și dea seama că a greșit epoca.

**Născut la
minus
douăzeci și
patru de
grade**

MIERLA DE LA CASA POGOR este o antologie și cuprinde poeme preluate din toate cele patru volume publicate până în prezent de Lucian Vasiliu: *Mona-Monada*, 1981, *Despre felul cum înaintez*, 1983, *Fiul Omului*, 1986 și *Verile după Conachi*, 1990. În prefața sa, Eugen Simion salută faptul că tonul poetului a devenit de la un moment dat "serios", pentru că "ironia care nu descoperă metafizica riscă să devină un clișeu al gândirii". În realitate, poezia lui Lucian Vasiliu a avut de pierdut din această împrejurare. Ironia sa

LUCIAN VASILIU

**MIERLA
de la
CASA POGOR**

Lucian Vasiliu, *Mierla de la Casa Pogor, cu un cuvânt înainte de Eugen Simion*, Editura Echronia, Iași, 1994, 124 p., 1000 lei

nu era o ironie obișnuită, ci o formă de apărare a aceluia secret al ființei pe care regimurile autoritare îl consideră proprietate de stat și încearcă să-l controleze prin percheziționarea sistematică a conștiințelor. Atitudinea ironică îl făcea enigmatic pe poet. Versurile sale de la început aveau o tensiune, o irizație, datorate tocmai refuzului autorului de-a comunica "sincer" cu cititorul:

"M-am născut la -24 de grade, în cea mai friguroasă/în cea mai frumoasă iarnă de după 1944./ Lupii urlau în rânile Europei./ Eram chel: tata mă poreclise Lenin -/ semănam cu un cătun/ înzăpezit în Siberia." (8 ianuarie 1954)

Renunțând la ironie, poetul nu a descoperit automat metafizica, ci a devenit mai prozaic:

"Voi continua să exist/ în pântecul tău./ laolaltă cu frații nenăscuți./ în căutarea esențelor nobile" (Monada, XXVII): "Veniva timpul când voi fi țărăni/ însângerată floare de gutui..." (Către Luiza-Maria) etc.

Cărți primite la redacție

- Mihai Eminescu - *POEZII*, ediție îngrijită de Ion Topolog Popescu. Stabilirea postumelor: Arina Petrovici, Brașov, Editura Tipocart, Brașovia, 1993, 774 p., 1996 lei.
- Mateiu I. Caragiale - *OPERE*, ediție, studiu introductiv și note de Barbu Cioculescu, Buc., Editura Fundației Culturale Române, 1994, 480 p., 5400 lei.
- G. Bacovia - *OPERE*, ediție de Mihail Petroveanu și Cornelia Botez, studiu introductiv de Ion Simuț, Buc., Ed. Fundației Culturale Române, col. "Fundamente", 1994, 432 p., 5200 lei.
- Nae Ionescu - *PRELEGERI DE FILOSOFIA RELIGIEI*, ediție

- ingrijită, cronologie, notă asupra ediției și indice de Marta Petreu. Cluj, Biblioteca Apostrof, 1994, 252 p., 2800 lei.
- Alexandru Ivasiuc - *RACUL*, roman, Buc., Ed. Albatros, col. "Rezistență", 1994, 224 p., 2300 lei.
- Ioana Postelnicu - *REMEMBER*, roman, Buc., Ed. Albatros, 1994, 576p., 3000 lei.
- Dan Dănilă - *DINTR-UN SERTAR*, versuri, Sibiu, Ed. Transib, 1993, 72 p., 200 lei.
- Pia Brânzeu - *ZILE ȘI SEMNE* (jurnal și interviuri), Timișoara, Ed. Excelsior, 1994, 164 p., 2000 lei.

- Gheorghe Grosu - *NODURI GORDIENE*, umor, prefață de Dan Grigorescu, Buc., Ed. Doris, 1993, 142 p., 280 lei.
- Ion Sassu Ducșoara - *MUSAFIRUL DE DIMINEAȚĂ*, povestiri umoristice, Brașov, Ed. Tipocart Brașovia, 104 p., 470 lei.
- Remus Valeriu Giorgioni - *PELERINUL...*, ALTE ROSTIRI, versuri, Timișoara, 1994, 44 p., preț neprecizat.
- Ion Dragomir, *AUD FOȘNETUL PIRAMIDEI*, versuri, Basarabi-Constanța, Ed. Metafora, 1994, 88 p., preț neprecizat.

COLECȚIA NOUĂZECI

AVĂNTUL
TINERIMII

Cătălin Țirlea, *Avântul tinerimii, publicistică 1990 - 1993*, Editura Phoenix, colecția "Nouăzeci", București, 1994, 168 p., 2800 lei.

**Baedeker
pentru
Rusia, 1902**

HENRI TROYAT, alias Lev Tarasov, mărturisea undeva că simte nevoia de a alterna creațiile de ficțiune propriu-zisă (cu alură de absurd fantastic, în cazul lui) cu romanele istorice, probabil pentru a-și revitaliza formulele stilistice, supunându-le unor convenții profund diferite. Dar ritmul perfect al acestei succesiuni imaginație-realitate istorică este cumva întrerupt de o carte publicată de Troyat în 1959, *Viața de fiecare zi din Rusia ultimului țar*. O carte care teoretic respectă rigorile romanului istoric, chiar dacă e vorba de niște reguli ajustate după stilul ingenios al scriitorului, dar pe care Henri Troyat s-a simțit obligat să o conceapă altfel, renunțând la tonul impersonal și introducând, în schimb, perspectiva voit subiectivă a *personajului-conștiință*. Această mono-

un fel de intermediar, abstract ca element tehnic și totuși concret prin însăși substanța convenției lui, între rigoarea documentelor istorice și subiectivitatea unui destin personal. Fără îndoială, nu e lipsit de însemnătate faptul că acest Jean Roussel, găzduit la Moscova de familia unor prieteni ruși, se căsătorește în cele din urmă cu fiica lor, stabilindu-se definitiv în Rusia. Un francez emigrat la Moscova - minima consolare imaginară a rusului exilat în Franța.

Dincolo de acest amănunt special, cartea are obșnuitul farmec al tuturor romanelor lui Troyat. Deși poate că aici e mai izbitoare ca oriunde capacitatea lui de a reconstitui cu o imensă dezinvoltură, cu bonomie chiar, un spațiu istoric, de a apela la documente cu simpatia "ireverență" a nespecialistului, care poate transforma fraze din studii serioase în replicile uluitor de particulare ale unor personaje memorabile. Caracterul anecdotic al cărții poate crea impresia eronată a realității romanțate, dar notele de subsol și bibliografia din final dovedesc că în spatele unei povestioare agreabile se află o monografie solidă, cu o documentație incontestabilă. Rusia pe care o descoperă francezul Jean Roussel este o lume a contradicțiilor, unde întâlnești în egală măsură luxul și mizeria, teatre elegante, saloane strălucitoare alături de traktiri și aziluri de noapte sordide. O lume cu legi foarte stricte, pe care oricine le poate evita dacă știe în mîna cui să strecoare o rublă cu efecte miraculoase; cu ierarhii sociale aparent rigide, dar foarte tolerante cu excepțiile; țara celebră prin mujicii ei dar cu cel mai mare număr de nobili, în care un băiat isteț și ambițios dintr-un sătuc nevoiaș poate deveni, dacă are răbdare și îndemnare, egal unui general din garda țarului. Sînt multe chestiuni cunoscute în romanul lui Troyat, care într-un fel confirmă imaginea alb-negru a Rusiei țariste, însă există și câteva informații șocante care fac din această țară aproape o Americă în variantă slavă de la începutul secolului, unde orice e posibil, chiar dacă aparent numai anumite lucruri sînt îngăduite.

Interesant este că alegîndu-l pe Jean Roussel drept centru de conștiință, Henri Troyat impune inevitabil și o perspectivă critică asupra realităților din Rusia. Francezul pretențios și liberal, mai curînd dispus să se revolte decît să se entuziasmeze, este filtrul occidental prin care e probabil receptată și astăzi lumea din afara Europei civilizate. Pe lângă el, rușii sentimentali care-l botează Ivan Gastonovici și-i propun cu ochii umeziți de mîndrie patriotică să rămîna în Rusia sînt naivi și ușor ridicoli, dar pînă la urmă oferta lor e acceptată. Ceea ce l-a convins pe Jean Roussel nu a fost însă un Baedeker pe viu, la scara 1:1, ci propria călătorie interioară a autorului. Poate de aceea *Viața de fiecare zi din Rusia ultimului țar* e o carte specială.

Henri Troyat - Viața de fiecare zi din Rusia ultimului țar, traducere de Claudia Dumitru, Editura Humanitas, București, 254 p., 1500 lei.

grafie a Rusiei țariste din ultimele ei zile de glorie este relatată deci ca un jurnal de călătorie indirect aparținînd tînărului Jean Roussel, venit în țara de origine a lui Troyat pentru a-și desăvîrși educația. Amănuntul nu e lipsit de importanță, nefiind vorba de o simplă inovație tehnică, ci mai curînd de o opțiune stilistică impusă de însăși selecția subiectului acestei monografii. Într-un *Cuvînt înainte*, Troyat susține că ar fi introdus personajul Jean Roussel din dorința de a însufleți trecutul, de a nu-l trata ca pe o materie moartă. Oricît de onorabilă ar fi motivația, cred că adevăratul rost al acestui aparent mărunț detaliu de construcție ține de o structură de profunzime a cărții. Henri Troyat, născut la Moscova în 1911, a părăsit Rusia în 1917, deci trecutul pe care îl reconstituie este undeva în proximitatea lui spirituală și afectivă, "însuflețirea" lui e inevitabilă, și nu necesară. Astfel văzute lucrurile, cred că putem considera personajul cărții ca fiind un soi de *corelat obiectiv*.

**Filosofia
mîinilor
vinovate**

COLECȚIA de filosofie politică a Editurii All, coordonată de Adrian-Paul Iliescu și Mihail-Radu Solcan are drept principal merit faptul că acoperă un gol de cunoștințe în domeniul teoriilor anglo-saxone, destul de neglijate la noi în raport cu mai vechea preferință a românului

Limitele puterii - volum editat de Adrian-Paul Iliescu și Mihail-Radu Solcan, Editura All, București, 180 p., 2900 lei.

pentru ideile franțuzești sau nemțești. Completînd un domeniu important al cunoașterii abordat la noi după revoluție, mai întîi de colecția "Societatea civilă" a Editurii Humanitas, cei de la All nu numai că "desăvîrșesc" un orizont spiritual, ci descoperă posibilități noi, total diferite de cele înregistrate prin filiera franceză, de pildă. Iată, spre exemplu, volumul *Limitele puterii*, o antologie de texte fundamentale din ideologia conservatorismului politic britanic, ridică probleme îndeobște ignorate la noi, unde aviditatea de democrație și libertate poate duce lesne la o intoleranță față de alte doctrine. Or, cunoașterea acestor doctrine e necesară, nu doar pentru că nu putem acuza ceea ce ne e străin, ci și pentru că pe baza ei putem reconstitui o adevărată istorie a dezvoltării lumii occidentale. Ideea de la care pornește acest volum este că libertatea politică și morală, democrația nu își au fundamentul teoretic în Voltaire, Rousseau sau Nietzsche, ci în "gîndirea reținută, precaută, pragmatică a unui Adam Smith și în argumentarea analitică a lui John Stuart Mill". Întreg volumul este organizat în scopul confirmării acestei ipoteze, fiecare dintre capitole fiind precedat de o notă introductivă cu informații biografice referitoare la autor, dar incluzînd și substanțiale comentarii despre contextul general din care a fost extras fragmentul. Textele aparțin lui Bernard Maudeville, David Hume, Adam Smith, Edmund Burke, John Stuart Mill, Lord Acton, Friedrich A. Hayek și James Madison, acesta din urmă fiind prezent cu celebrul său *Eseu 10* din volumul *The*

Federalist, alcătuit din 85 de articole care aveau drept scop ratificarea Constituției SUA. Ponderea acestor autori incluși în volumul *Limitele puterii* este destul de diferită, variînd de la cîteva aforisme despre putere, stat și libertate ale Lordului Acton pînă la ample fragmente extrase din *Reflecții asupra revoluției din Franța* ale lui Edmund Burke, dar există o perfectă coerență a tematicii acestor extrase, care în mare susțin toate cîteva idei fundamentale în înțelegerea conservatorismului. În perspectiva acestei filosofii, omul este supus inevitabil tradiției, deprinderilor și prejudecăților, împotriva cărora este inutil să se împotrivească, întrucît acestea sînt înseși instanțele supreme care îi determină modul de viață. Comportamentul uman nu este deci călăuzit de rațiune, la rîndul ei o sumă de idei dobîndite, ci de obiceiuri trănice prin tocmai natura lor. E limpede așadar că pentru conservatori tradiția este un factor pozitiv în supraviețuirea unei societăți, în vreme ce revoluțiile, prin caracterul lor brusc și radical, sînt nocive pentru că distrug reperele fixe ale personalității umane. Conservatorul va prefera întotdeauna *reforma* în locul *revoluției*, ca pe o soluție de compromis, care permite conviețuirea noului cu vechiul, prevenind răsturnările dramatice, periculoase. Necesitatea de a păstra acest echilibru (mult înclinat în favoarea vechiului, s-o recunoaștem) revine puterii politice, care trebuie să-și asume *limite* nu în sensul moral, ci mai curînd ca frîne în calea arbitrariului. Conservatorismul este, evident, o filosofie a prudenței, poate greu de înțeles într-o epocă aproape dionysiacă, a pasiunilor și exceselor. Dar punctul forte al acestei filosofii vine din promisiunea ei de a evita prin precauție și temperanță riscurile anarhiei, care devine ușor totalitarism. Și din punctul acesta de vedere, volumul *Limitele puterii* oferă o variantă plauzibilă de existență.

**Postmodernism:
varianta
britanică**

ÎNGHIȚITĂ probabil de succesul filmului, cartea lui Kazuo Ishiguro, al cărei titlu sună destul de nefericit în românește dar minunat în engleză, *Remains of the day* (Rămășițele zilei), este mai mult decît o lentă poveste agreabilă. Așa cum ne propune Geta Dumitriu în excelenta postfață, ea ar putea constitui punctul de plecare pentru o discuție, care nu poate fi ignorată, despre varianta britanică - dacă există vreuna - a postmodernismului literar. Kazuo Ishiguro, scriitor de origine japoneză născut la Nagasaki dar locuitor al Marii Britanii încă de la vîrsta de șase ani, este cazul clasic de romancier de succes: primul său roman (*A Pale View of Hills*) a primit premiul Winifred Holtby al Societății Regale de Literatură și a fost

tradus în 13 limbi iar următorul (*An Artist of the Floating World*) a primit premiul Whitbread Book pentru anul 1986 și a fost tradus în 14 limbi. Inutil să mai vorbim de popularitatea sfîrșită în jurul romanului apărut la Editura Univers de celebrul film al lui James Ivory. Merită însă să spunem că și cartea e valoroasă, pentru că se întîmplă de multe ori ca ecranizări excepționale să pornească de la producții literare mediocre. Povestea unui majordom dedicat pînă la anularea individualității sale mărunței slujbe în casa unui lord implicat în importante afaceri politice este mai mult decît un love-story ratat (cu intentenda care în cele din urmă pleacă și se căsătorește aiurea). Scrisă la persoana I, ca o confesiune a personajului principal, majordomul, care re trăiește după 20 de ani o perioadă importantă a vieții sale, cartea e impresionantă prin performanța ei de a reconstitui din adresări directe și mărturisiri către cititor un ins cenușiu, rigid, timid pînă la completa inerție, care își ratează în cele din urmă viața pentru că e prea greoi, pentru că îi lipsește de fapt un instinct elementar pentru a trăi. Lui *nu* i se întîmplă niciodată nimic, pentru că e prea înțepenit în rutina umilei sale profesii, prea redus la stereotipia replicilor care doar aprobă remarcile altora. Fără a fi propriu-zis un mecanism vid de sensibilitate, acest Stevens este un om fără identitate, care trăiește din clișee verbale și sentimente comode, onorabile. Naivitatea lui supremă vine din faptul că el își asumă ingenuu condiția, autoiluzionîndu-se că participă la "istorie" prin simplul fapt că e majordom într-o casă unde au loc întruniri politice secrete. Cu

Kazuo Ishiguro - Rămășițele zilei, traducere de Radu Parascu, postfață de Geta Dumitriu, Editura Univers, București, 1994, 256 p., 2450 lei.

siguranță, majordomul Stevens este un simbol al omului obșnuit, care trăiește o viață-simulacru, ratînd inconștient șansele elementare ale vieții. Cît despre romanul lui Ishiguro și discuția despre postmodernism, acesta demonstrează un fapt simplu: că nu putem miza doar pe renovări tehnice.

Florența ALBU

Destin

Te întorci la fantezmele tinere!
Amurgul mărunț neînceput
cuvântul dulce-pervers
stîrnind împerecheri de cuvinte
zboruri nuptiale otrăvuri
triluri făloase...

Uimirea - țipătul A
concentratul de sunete
cînd S singurătatea
și A amorul
se împreună
în deșertul roșu istoric.

Istorie sub semnul abjurării
al rîsului cunoașterii de sine
al tragi-bășcăliei.

Și O de la oh sau oho -
S de la Sic! și: *Sic transit...*
Stupoarea durerea a fi
tînăr cîndva și poet
legat de pămînt.

Film mut

Am să dorm. Am să aud vîntul-
zăpada.
Am să visez că nu mai visez.
Am să ascult
să tac în gînd.

Refuzul sonorului.
Cineva străin scrie
propoziții exclamații
legende laconice

și-un gramofon
- vîntul zăpada -
învîrte discul - comedia
începutul - finalul mileniului.

Umbre - proiecții
dans derulat
cu încetinitorul
pe pînza strîmțată uzată
veacul-mileniul...

Feea-Spaima

Și va veni luna plină
să se uite la mine
și va fi foarte frumoasă
Feea-Spaima
trecînd prin nouri
împodobindu-și efigia
cu aurul melancholia
cu multele chipuri închipuind
tinere idealuri...

Singurătate, Ochi în ochi -
reală doar fața
spaima cu cearcăne

inima bătînd
în vene/artere
alarme alarme!

1 decembrie

Și a venit ziua la fel de goală
și orologiul bătut nefestiv

și nici măcar stafiile prietenilor
nu se-arătară
pînă la ultima bătaie
să-mi ureze fericirea și celelalte -
și nici vîntul sau ploaia zăpada
nu se-arătară
să schimbe cenușiul istoric
să se întîmple ceva - măcar în
natură
să se întîmple ceva!

Și m-am întors în timp
la Alba Iulia
cu Voievodul
și capetele noastre
fură încoronate de-odată
de casap.

Stemă fără cap

Hei, cum să mori în iar
stagnarea -
flutur pe-o stemă
fără cap?

Dar cum să fii
în nemurirea iar uitare?

E-un rîs de saltimbanci
o violenție calpă
scamatorind realul-ireal

e ora-hora
o, horroris! -
măștile măști hlizindu-se
la veacul fără cap.

Historia sau histeria - haosul
ieșind dintr-un real
cu mii de fețe

cu mii de mîini - gheruști
care ne caută
ne pipăie gîtlejul
și ne strîng - ne strîng
în iar realitatea...

Memoria - groapă comună

Mor încă-o dată morții.
Suprem refuz: să se întorcă
la supraviețuirea noastră
la umilînța-n care așteptăm
să fim sături

să ne mai fie cald
și să uităm - să iar uităm...

Memoria - cîtă a fost
cîtă ne-a fost trezită silnic
- de parcă îmbrînciți
în groapa ei comună:
memoria - groapa comună țării!

- zăcem acolo rînduiți
morții și viii
și joacă-ne joacă-și joacă
istoria tontoroii peste noi!

Frescă de Văcărești

Plînsul în hohote de rîs
cu diavoli-n devălmășie.

Ah, fețele lumești - tot
rotunjoare
tot diplomatice-n discurs
retori în balta inerției noastre.

Ce aberație să fii - să iarăși fii
și după! Cînd s-a încheiat
un ciclu de istorie
și ne-au rămas doar cruci -
crucificați
morții-n răs_pîntii - morți
și amintirile bat lemnul-toacă
la demolări - la deshumări
la Văcărești
cu pielea și cu nimbul
de Văcărești

și printr-un aer mort de moarte
chipuri
îngeri pierzîndu-și suflul
și aripile-albastre
peste închisoarea Domnului
la Văcărești.

La școala lupilor

Se luminează de ziuă
de iarnă cu lupi
de iar zăpezi-troienire

împușcături cu păsări galbene
alice de aur în aer
- ah, visele rămîn suspendate
în aer
și se desumflă de cîntecele/
iluzii...

Timp fără ieșire la mare.
Iarna continuă să ucidă
să se sinucidă.

Lupii deschid o școală de lupi
și ne-nvață să fim
să ne iubim.

Gura istoriei

Zăpadă și vorbe înghețate
pînă la gura istoriei
zaiul - năboiul
cuvinte înghețate-căluș
ne închid gura - și ura!
iarăși istoria-siberia-istoria...

Cînd noi urlăm
ne mai zbatem să fim
prin viiturile - zaiul/năboiul
numit în toate felurile;
crivăț și duh
și Tar Răsărit.

Ah, gura istoriei
gura țipătului
gaură neagră - solară

- groapa celestă menindu-ne
eternei vecinătăți
între alarme și clopote clopote
istoria-siberia-istoria!

Dac-aș fi fost tînăr-golan

Dac-aș fi fost tînăr/golan
cum vă cîntam
eroi ai gloriei - nimicniciei

Osana postum...Morții și viii
cu urbea îngenunchind
între crez și blestemul
supraviețuirii
în burta groapa comună

unde se nasc mîntuitorii
cu mulții săracii
auroiaci-șobolani
din miia în miia de ani.

E o mirare o disperare
de la cer la pămînt
ochiul Domnului privindu-ne
din an în paște
din miia în suta de ani.

Dac-aș fi fost tînăr golan
mai credeam mai strigam
muream pentru glorie națională
din suta în suta de ani.

Colinde

E o tristețe mică-festivă
o visare de anul nou
de urbe plămădită
din poleit chirpici
pe cînd se vînturau caleștile
sub poleit îngheț.

Azi stă istoria plăvană
căzută pe o brazdă însîngerată
de mileniu
orașul s-a trezit
de anul vechi sau nou.

Cad bicele ne biciuiesc
sonore bice și urări
cad pe spinarea urbei
pe gîrbovirea înghețată

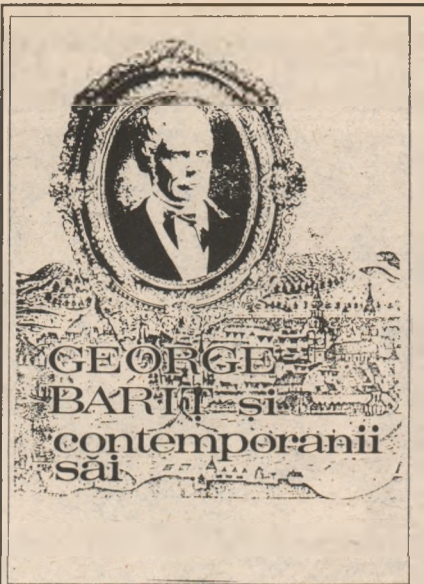
- se înnoiește inerția noastră
la anul - la mulți ani!

REMARCABIL este la Florența Albu (...) amestecul perso-
nal de sentiment și senzație: o notație cînd acută, directă,
învăluită, transcriere fină, din ce în ce mai sigură și mai com-
plexă a contactului cu lumea și, în egală măsură, o rostire melan-
colic-învăluitoare, care aruncă asupra lucrurilor umbra străvezie
a tristeții. Volumele seamănă la prima vedere cu niște jurnale
lice, reprezentări de emoții cotidiene, de conjuncturi sufletești,
meditații și descrieri. Treptat se distinge adevărata materie care
nu e decît aparent aceea a întîmplărilor din realitatea imediată: pe
celălalt versant al limbajului găsim marile simboluri existențiale,
fantezmele.

Nicolae Manolescu

În 1991, la 30 de ani de la debutul editorial al poetei, apărea
în prestigioasa colecție a Editurii Eminescu *Poeți români contem-
porani*, volumul de poezie *Efectul de seră*, o remarcabilă antologie
de autor, selectînd poezii din volumele semnate de Florența Albu
pînă în acel moment. Aceste volume sînt: *Fără popas* (1961),
Intrarea în anotimp (1964), *Fata Morgana* (1966), *Măști de
priveghi* (1968), *Himera nisipurilor și Poeme* -colecția Albatros
(1969), *Austru* (1971), *Petrecere cu iarbă și Elegii* (1973), *Ave,
noemvrie* (1975), *Roata lumii* (1977), *65 poeme* (1978), *Umbră
arsă* (1980), *Epitaf* (1981), *Poem în Utopia* (1983), *Terase*
(1985), *Efectul de seră* (1987), *Kilometrul unu în cer* (1988) și
Anno domini, poeme inedite scrise de poetă între 1975-1989.

Cu ocazia zilei sale de naștere (1 decembrie 1934) *România
literară* îi urează Florenței Albu un călduros La mulți ani!

George Bariț și contemporanii săi, vol. IX, ediție îngrijită de Ștefan Pascu, Ion Buzăși, Ioan Chindriș, Gh. Asanache, Gh. Cipăianu, D-tru Suciu, Gelu Neamțu, Editura Minerva, București, 1994.

SÎNT în istoria unui popor personalități chemate parcă de destin spre a-i apăra idealurile. George Bariț este, la noi, una dintre acestea. Elev al Blajului (când s-a împrietenit cu Bărnuțiu și Cipariu), cunosător al realităților din Țara Românească și Moldova, Bariț se stabilește, în 1836, la Brașov, unde este, mai întâi, profesor la multe discipline (de la limba română la contabilitate) iar, în 1838, întemeiază *Gazeta de Transilvania*, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, pe care le conduce până în 1849. La reapariția lor, în 1850, ele sînt conduse formal de Iacob Mureșanu, dar duhul lor ocrotitor este tot Bariț. Aceste gazete, multe citite, au constituit factori de mare audiență, de luminare și de oțelire a conștiințelor românești din Transilvania subjugată. A știut să fie în primele rînduri ale luptelor politice transilvane din perioada revoluției de la 1848, pînă tîrziu în veac, cînd, în 1893, zbuciumul existenței l-a izbăvit. A fost, incontestabil, în centrul vieții politice și culturale transilvane; către el, redactorul celor mai importante gazete și factor de primă însemnătate în înfruntările politice, veneau epistole de peste tot, de la fruntașii ardeleni. Bariț, după ce a folosit informațiile acestor epistole pentru gazetele sale, le-a păstrat. S-a constituit astfel o imensă arhivă, mai ales epistolară, Bariț, care, din fericire, s-a păstrat la Biblioteca Academiei Române. Această arhivă e un corpus de mare, inestimabilă valoare documentară, fără

de care e greu de reconstituit, din interior, mișcarea de idei și politică a Transilvaniei de pe la 1840 pînă tîrziu spre 1890. Din fericire, ea a fost valorificată, începînd să se publice, la Editura Minerva, din 1973. Editorii s-au mai schimbat. Statornici au rămas d-nii Ioan Chindriș (sufletul acestei ediții), Titus Moraru, D-tru Suciu, Ion Buzăși, Gelu Neamțu, G. Cipăianu și încă alții. De curînd, după mai bine de 20 de ani de la inaugurare, ediția a ajuns la al IX-lea volum. E aici o imensă trudă istovitoare și cărturărească pentru că epistolele, în limba greoaie a vremii, trebuie transcrise manual (ca pe vremea copiștilor medievali) și, apoi, pentru a fi înțelese, amplu și învățat comentate. De regulă, notele depășesc, în dimensiune, textul epistolelor. Sigur, ediția nu și-a propus (și nici nu e necesar) să epuizeze arhiva Bariț. Dar scrisorile celor mai importante personalități trebuie incontestabil publicate. Dacă informațiile mele sînt corecte (și cred că sînt, ca unul care am fost aproape de ediție de la debutul ei), se pare că acest al nouălea volum ar fi ultimul care adună corespondența primită de Bariț, urmînd ca al zecelea să publice corespondența emisă de marele cărturar. E bine, totdeauna, cînd putem contempla încheierea unei laudabile fapte de cultură.

Cinci sînt corespondenții lui Bariț din acest al nouălea volum al ediției: Andrei Mureșanu, Constantin Alpini, Bazilii Ladislau Popp, Iacob Bologa, Visarion Roman. Zadarnic am căutat, în cele nouă scrisori ale lui Andrei Mureșanu, o metaforă, o umbră a poetului. Nimic de găsit. Poetul a fost o singură dată mîngîiat de soartă cînd, în 1848, a compus poema *Un răsunset*, cunoscută apoi sub numele emoțional *Deșteaptă-te române*, cînd a devenit și imn popular național. Această, poate, unică poemă a sa a născut, apoi, o direcție în lirismul românesc, Eminescu luîndu-l pe Mureșanu drept erou al unei

mari poeme de tinerete, privilegiul personalităților aurorale. O singură dată, într-o scrisoare din 1861, Mureșanu face referire la *Deșteaptă-te române*. Și aceasta pentru a se plînge că un conclavn-a găsit cu cale să-i încredințeze slujba de secretar, rămînînd cu aceea de translator din română în maghiară. Celălalt corespondent, Constantin Alpini, mort protopop greco-catolic la Mediaș, în vîrstă de 38 de ani, nu s-a remarcat, în epocă, deosebit. Editorii acestui lot de corespondență (d-nii Ioan Chindriș și Gh. Asanache) au dreptate cînd afirmă că Alpini supraviețuiește prin corespondența scrisă lui Bariț. A avut un rol pozitiv în conflictul din 1843 dintre episcopul Lemeni și dascălii, împreună cu unii elevi, ai Blajului, în frunte cu Simion Bărnuțiu. Dar despre acest episod mai sînt, în celelalte volume ale ediției, destule scrisori care l-au limpezit, fixînd, în memoria istoriei, figura dizgrațioasă, amorală și tiranică a episcopului Lemeni. Scrisorile lui Alpini relevă încă un adversar al, ce-i drept, odiosului episcop.

Interesante sînt epistolele celor trei personalități (Bazilii Ladislau Popp, Iacob Bologa și Visarion Roman) care au ocupat funcțiuni publice înalte în Transilvania. B.L. Popp, fost elev și profesor blăjean, eliminat din școală în urma conflictului cu Lemeni, devenind jurist, a ocupat, gradual, funcțiuni în administrația chesaro-crăiască a Transilvaniei, locuind la Cluj, Pesta sau la Viena, ajungînd pînă la demnitatea de vicepreședinte al guvernului Transilvaniei (1861), președinte al Tribunalului suprem al Transilvaniei din Viena (1865). S-au găsit cîrcotași, în acea vreme, care i-au reproșat că a acceptat aceste demnități publice din partea Budapestei sau a Vienei. Realitatea era că B.L. Popp le-a acceptat pentru a putea apăra, cît a putut, drepturile românilor împilați. Dar acest devenit mare domn nu s-a depărtat de

cauza națională, apărînd-o statornic și așezîndu-se chiar, cu sacrificii, în fruntea ei. Visarion Roman, funcționar al băncii "Transilvania", unde a tot adus români ca acționari și beneficiari de credite, pînă la urmă, în 1870, a întemeiat "Banca Albina", concepută ca un organism cooperatist al românilor din Transilvania. Altă personalitate care a ocupat funcții publice, ca român, în Transilvania a fost Iacob Bologa. Toate cele trei personalități, foarte active pe plan politic, au fost, alături de Bariț, Ioan Rațiu, partizani ai aripii pasiviste, după actul dualismului (1865-1867), prin care românilor, majoritari, nu li se recunoșteau drepturi politice egale cu ale maghiarilor și sașilor și nici limba română nu era recunoscută, oficial, în stat. Activiștii socoteau că lupta trebuie dusă în parlamentul de la Budapesta și în dieta de la Cluj, pe cînd pasiviștii cereau ca românii să saboteze aceste organisme, pînă nu li se recunosc, oficial, aceleași drepturi ca și maghiarilor și sașilor. Și unii și alții au consumat enormă energie și jertfe în această bătălie politică încheiată tocmai în 1918. Din păcate, luptele intestinale dintre pasiviști și activiști au dăunat mult, împiedicîndu-se crearea unui front comun de acțiune politică. Și, pentru ca nenorocirea să fie și mai mare, s-a întîmplat că această dispută a fost colorată și confesional. Ortodocșii, în frunte cu mitropolitul Andrei Șaguna, erau partizanii liniei activiste, militînd pentru cauza românească în amintitele organisme legislative, pe cînd pasiviștii erau greco-catolici. Uniții greco-catolici nu încetau să-i considere pe ortodocși drept renegați iar mitropolitul Andrei Șaguna a avut parte de cele mai dezonorante calificative, adevărate injurii nedrepte. Scrisorile celor trei personalități amintite sînt elocvente în acest sens, pătimașe mult și, adesea, nedrepte. E probabil că de ar fi domnit armonia între români, luptele politice ar fi fost mai spornice, neoferind adversarului căi de atac și infiltrare. Dar adversarul veghea și vestita întrunire de la Miercurea Ciuc (1869), care a ales un Comitet Central de acțiune (ce putea fi începutul organizării unui partid politic al românilor transilvăneni), n-a fost recunoscută de autoritățile maghiare iar Comitetul, dizolvat. Ideea, agitată mult de pasiviști, a alcătuirii unui memorandum către împărat, n-a sporit în eficiență. Va căpăta forma știută a Memorandumului de abia mult mai tîrziu, în 1894, fiind pregătit cîțiva ani buni.

Al nouălea volum al ediției care publică arhiva Bariț (editori Ștefan Pascu, Ion Buzăși, Ioan Chindriș, Gheorghe Asanache, Gh. Cipăianu, D-tru Suciu) readuce la lumină momente importante dintr-o luptă politică și culturală a celei de a doua jumătăți a secolului trecut din Transilvania istorică. Documente, ca acestea, sînt izvoare ale memoriei, fără de care istoria e de neconceput.

CRONICA EDITIILOR

de Z. Ornea

Ramuri

(nr. 9 - 10 - 11/1994)

COLOCVIUL internațional organizat în luna septembrie la Sinaia de Fundația Culturală Română, axat pe tema "Contribuția politicii culturale la înțelegerea fenomenului istoric contemporan și la remodelarea mentalităților", se bucură în acest număr al *Ramurilor* - triplu numerotat - de o amplă reflectare bine-meritată. Participanți din parte revistei, Gabriel Chifu și Marius Ghica, pe lîngă contribuțiile personale din cadrul colocviului (v. și comunicarea lui Marius Ghica: "Europa, astăzi"), au realizat și două prețioase interviuri: unul cu Olivier Mongin, directorul de la *Esprit*, celălalt cu Adam Michnik, celebrul fost dizident polonez, azi director al revistei varșoviene *Gazeta Wjborca*. Prezenți la colocviul de la Sinaia, cei doi împărtășesc partenerilor de dialog de la *Ramuri* numeroase păreri incitante privitoare la destinul democrației în Europa post-comunistă și, în genere, privitoare la destinul Europei "astăzi destabilizată" (Adam Michnik). Ne-au reținut în chip aparte atenția, firește, referirile care se fac, în amîndouă interviurile, la situația din România, de care și Olivier Mongin și Adam Michnik dovedesc că nu sînt străini. O opinie a lui Adam Michnik

totuși ne-a surprins, și anume aceea că este o exagerare să susții că România antebelică a fost o țară democratică. Ne-a surprins această opinie nu prin insolitul ei ci tocmai, dimpotrivă, prin faptul că nu o auzim întîia oară. Au exprimat-o, în ultimii ani, cu insistențe, și unii istorici și politologi români, mai toți de orientare marxizantă. La Michnik, această teză a inexistenței democrației în România antebelică poate proveni dintr-o lacunară cunoaștere a istoriei noastre, scuzaabilă la urma urmei. Nu același lucru putem spune însă despre susținătorii ei din țară. Aceștia cunosc bine istoria noastră dar, în ciuda ei, promovează o teză cu substrat politic, favorabilă actualei puteri: nu aceasta ar fi vinovată de întîrzierea democratizării societății românești ci, vezi Doamne, tradiția. Lipsa democrației la români ar fi cronică și s-ar datora unei fatalități. Ne rămîne surpriza că, în această chestiune, luminatul Adam Michnik se găsește, vrînd-nevrînd, pe aceeași poziție cu spiritele cele mai retrograde de la noi. (G.D.)

Actualitatea culturală

"Tot actriță m-aș face"

ACEASTĂ mărturisire, și veselă și tristă, îi aparține unui om rafinat și cult, vertical, calm și echilibrat, dar flacăra pe dinăuntru, unei actrițe de o mare deschidere și disponibilitate, o modestă învingătoare: LEOPOLDINA BĂLĂNUȚĂ. Se cuvine măcar astăzi, 10 decembrie, să ne oprim un minut din orice treabă și să ne gândim, urîndu-i din suflet "LA MULȚI ANI!", ce înseamnă pentru fiecare dintre noi și pentru istoria teatrului românesc Leopoldina Bălănuță.

scrisoare pierdută, Medeea în *O trilogie antică*, *Ranevskaia* în *Livada de vișini*, două întâlniri marcante cu regizorul Andrei Șerban. A jucat în *Unchiul Vanja*, *Jocul ielelor*, *Doi pe-un balansoar*, *Nu sînt turnul Eiffel*, *Monștrii sacri*, *Elisabeta, din întâmplare o femeie*, *Ivona, principesa Burgundiei*, *Sfîrșitul Troiei* și multe, multe altele. Este și o creatoare de spectacole de poezie din Eminescu și Nichita Stănescu. *Respirări*, de exemplu, este unul dintre momentele poetice emoționante.

Îmi aduc aminte privirea și mîinile Leopoldinei Bălănuță alegînd minunate și rare discuri de muzică simfonică la magazinul *Muzica*. Voluptatea cu care selecta valoarea mă electriza și mă fascina. Deși veneam pentru același lucru, de multe ori plecam cu mîna goală, copleșită de imaginea ei. Îmi aduc aminte de un spectator minunat care se numește tot Leopoldina Bălănuță. Freamătul ei în fața actorului, a omului de cultură, imensul respect și sinceritatea trăirilor sînt calitățile domniei-sale dintotdeauna, astăzi rarități de preț în lumea noastră cu semn schimbant.

Leopoldina Bălănuță a absolvit Institutul în anul 1957. A plecat pentru o scurtă perioadă la teatrul din Piatra-Neamț, pentru a se stabili apoi definitiv, de 35 de ani încoace, neînterupt, la Teatrul Mic din București. A lucrat cu mari regizori: Radu Penciulescu, Silviu Purcărete, Ion Cojar, Cătălina Buzoianu, Dinu Cernescu, Dan Micu, Cristian Hadjiculea, Andrei Șerban, Vlad Mugur. A fost *Irina* în *Matca* (premieră absolută, Marele Premiu la Teatrul Națiunilor), *Dandana* (în travesti), în *O*

"(Să vrei să te faci actriță) este o opțiune care te face să te înhami la o treabă absolut de neînțele pentru nimeni. Adică să vrei să te autodistrugi, pînă la urmă, fie și parcurgînd această fantastică aventură a spiritului, care sînt viețile personajelor tale? Să retrăiești aștepta destine? Pînă la urmă tot ieși asupra ta ceva din povara personajelor. Nu mai ști care e granița dintre propria personalitate și cea a personajelor tale. Și cite destine - atîtea poveri. Pe care le primești de bunăvoie!" - se confesa într-un interviu, autodefinindu-se, Leopoldina Bălănuță, o personalitate a teatrului românesc.

La mulți ani, mult-dăruiată Leopoldina Bălănuță! (M.C.)

Și Gheorghe Vitanidis...

ABIA împlinise șazece și cinci de ani. Politicos, zîmbitor, entuziast, cu bună-credință, egal cu sine și cu alții, luase parcă ceva din calmul aparent al mării pe malul căreia se născuse. Aparențele ascundeau tumultul interior, întrebările, îndoielile, răspunsurile creatorului dăruiit muncii lui, indiferent de greutățile pe care le avea de înfrînt. Nu rostea vorbe mari, cînd reușea zîmbea încrezător, rîdea bucuros, cu o ușor sesizabilă timiditate. Anii tinereții, ai începutului au irumpt în două comedii: *Băieții noștri* și *Post-restaurant*. Au urmat, la anumite intervale, ecranizări, transpuneri cinematografice: după piesa lui Al. Mirodan, *Șeful sectorului suflete*, după romanul lui Eugen Barbu, *Facerea lumii* și *Clipa de Dinu Săraru*. Între ele, o frescă istorică, *Mușchetarul român (Cantemir)* și evocarea *Ciprian Porumbescu* și a nu se uita *Răutaciosul adolescent* după scenariul lui Nicolae Breban. O caracteristică a filmelor lui este firescul, firescul evoluției personajelor. Oricît s-ar căuta nu se află "făcutul", conjuncturalul, gratuitul, filmul derulîndu-se normal, clar, relevînd trăiri interioare, mutații. Actorilor le plăcea să colaboreze cu regizorul Gheorghe Vitanidis, știau că erau incluși într-o elaborare meticuloasă, îndelungă. Regizorul nu se grăbea, lucra temeinic din prima pînă în ultima zi. După premieră, neștiut își revedea filmul în săli, la diverse ore, confruntat cu publicul. Îl interesau felurile reacții. Erau "zestrea" lui profesională. Aceeași temeinicie l-a însoțit în anii de profesorat, socotindu-și studenții potențiali colaboratori, viitori colegi și în anii apropiierii de activitatea cineamatorilor cărora le-a fost constant îndrumător. În ultimii ani, zîmbetul lui Vitanidis avea o undă de tristețe. Atît se vedea, restul... aiodoma adîncurilor mării...

Andriana Fianu

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Ștefan Bănuțescu, Emil Brumaru și Livius Ciocărlie

Gala teatrelor naționale

ÎN PERIOADA 1-7 decembrie, cu ocazia celei de-a 75-a aniversări a Teatrului Național Cluj-Napoca a avut loc *Gala teatrelor naționale*, un festival la care naționalele au fost invitate să participe cu spectacole reprezentative pentru imaginea lor. Și la acest festival, marele absent s-a numit *SATYRICON*-ul lui Victor Ioan Frunză, spectacol oprit de direcția de la Tîrgu-Mureș, spectacol probabil în imposibilitate de a se mai relua, avînd în vedere că întreaga echipă de creatori și unsprezece actori din distribuție au fost înlăturați prin desfacerea contractelor.

Directorul festivalului *Gala teatrelor naționale*, criticul Doina Modola, ne-a anunțat următoarea participare:

● Teatrul Național Cluj-Napoca cu *Persecutarea și asasinarea lui Jean Paul-Marat* de Peter Weiss, regia - Victor Ioan Frunză; *Coriolan* de Shakespeare, regia - Theodor Cristian Popescu; *Lecția* de Eugen Ionescu, regia - Mihai Măniuțiu; *Săptămîna luminată* de Mihail Săulescu, regia - Mihai Măniuțiu (spectacol care, din păcate, nu s-a mai putut juca din cauza îmbolnăvirii actriței Melania Ursu); *Scene dintr-o execuție* de Howard Barker, regia - Theodor Cristian Popescu; *Cameristele* de Jean Genet, regia - Anca Bradu Panazan;

● Teatrul Național Craiova: *Phaedra* de Euripide și Seneca, regia - Silviu Purcărete;

● Teatrul Național București: *Casa Bernardei Alba* de Federico Garcia Lorca, regia - Felix Alexa;

● Teatrul Maghiar Cluj-Napoca: *Cîntăreața cheală* de Eugen Ionescu, regia - Tompa Gabor;

● Teatrul Național Iași: *Oedip Rege și Oedip la Colonius* de Sofocle, regia - Mircea Marosin; *Venexiana* (autor anonim), regia - Cristian Hadjiculea;

● Teatrul Național Tîrgu-Mureș: *O noapte furtunoasă* de I.L.Caragiale, regia - Mircea Cornișteanu;

Lecția

Phaedra

● Teatrul Național Timișoara: *Soarele în mușuroi* de Antonio Gala, regia - Mihaela Gaița Lichiardopol;

● Teatrul Național Chișinău: *Un veac de singurătate* de Gabriel Garcia Marquez, regia - Sandu Vasilache.

Gala a mai inclus și colocvii, vernisajul expoziției teatrului național sărbătorit, precum și *Mica Gală 75. Arta tînră*, secțiune în care au fost prezentate spectacole ale studenților de la regie și actorie ai Universității din Cluj-Napoca. (M.C.)

CALENDAR

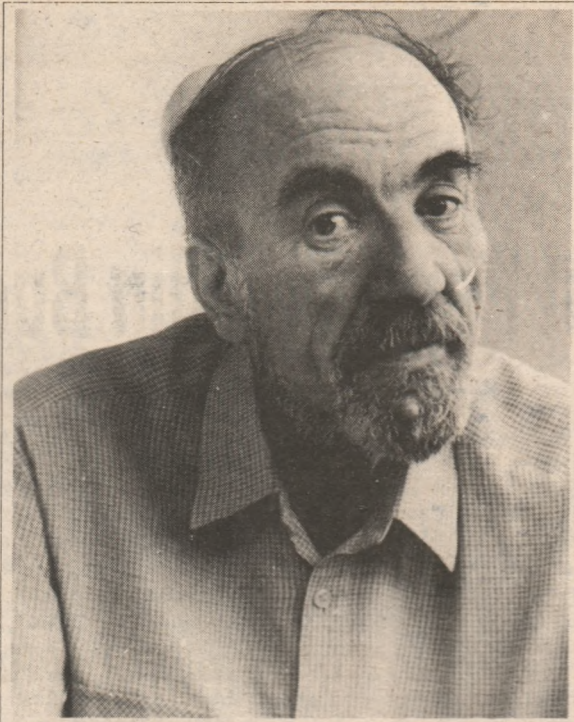
17.XI.1907 - s-a născut Bányai László (m. 1981)
17.XI.1926 - s-a născut Antonie Plămădeală
17.XI.1932 - s-a născut George Muntean
17.XI.1944 - a murit Magda Isanos (n. 1916)
17.XI.1957 - a murit George Murnu (n. 1868)
18.XI.1906 - s-a născut Corneliu Baba
18.XI.1916 - s-a născut Ion Larian Postolache
18.XI.1919 - s-a născut Georgeta Pădureleanu

18.XI.1924 - s-a născut Jordan Chimet
18.XI.1937 - s-a născut Alexandra Târziu
19.XI.1837 - s-a născut Aron Densusianu (m. 1900)
19.XI.1903 - s-a născut Marcel Breslașu (m. 1966)
19.XI.1919 - a murit Alexandru Vlahuță (n. 1858)
19.XI.1921 - s-a născut Dinu Pillat (m. 1975)
19.XI.1923 - s-a născut Monica Lovinescu
19.XI.1932 - s-a născut Emil Poenaru
19.XI.1936 - s-a născut Kiraly László

19.XI.1936 - s-a născut Sorin Mărculescu
19.XI.1992 - a murit Radu Tudoran (n. 1910)
20.XI.1901 - s-a născut Alexandru Șahighian (m. 1965)
20.XI.1907 - s-a născut Mihai Beniuc (m. 1988)
20.XI.1911 - s-a născut Alexandru Jar (m. 1988)
20.XI.1912 - s-a născut Letiția Papu (m. 1979)
20.XI.1924 - s-a născut Dumitru Mircea
20.XI.1943 - s-a născut Grigore Ilisei
20.XI.1990 - a murit Oltyán László

21.XI.1910 - s-a născut Theodor Constantin (m. 1975)
21.XI.1918 - s-a născut Eugen Todoran
21.XI.1933 - s-a născut Anghel Dumbrăveanu
21.XI.1939 - s-a născut Constantin Crișan
21.XI.1955 - s-a născut Aurel Dumitrașcu
21.XI.1980 - a murit I. Valerian (n. 1895)
22.XI.1901 - a murit V.A. Urechia (n. 1834)
22.XI.1908 - s-a născut Iulian Vesper (m. 1988)
22.XI.1919 - s-a născut Petru

Ștefca (m. 1987)
22.XI.1922 - s-a născut Adrian Cernescu
22.XI.1942 - s-a născut Lucian Bureriu
23.XI.1905 - s-a născut Petru Comarnescu (m. 1970)
23.XI.1906 - s-a născut Ștefan Dima
23.XI.1939 - s-a născut Zaharia Sângeorzan
23.XI.1948 - s-a născut Grete Tartler
23.XI.1951 - s-a născut Dan Mucenic
23.XI.1971 - a murit Ury Benador (n. 1895)

17 iulie 1936 - 24 noiembrie 1994

INEDITE

George ALMO SNINO

în această sîmbătă mohorîtă
 în această sîmbătă în care totul este
 un joc de ruletă
 în fața aragazului mestecînd cafeaua
 trupul simte părțile
 cum se împrăștie se ridică în aer
 jetoane colorate
 se ating se ciocnesc și dispar
 nu vede tremurul și dă
 nu aude gîndul nimănui
 în această casă goală
 ia ibricul toarnă cafeaua în ceașcă
 privește aburul cum învăluie
 cărțile de poezie din dreapta caută
 acele nume apropiate de Dumnezeu
 caută chiar gura lui unde cuvîntul
 este un nod gordian
 trage din țigară
 gura i se umple de fum
 fumul se împrăștie în aer
 totul se împarte în trei
 al treilea dispăre în haos

sîmbătă 12 noiembrie

sus pe acoperiș la cea mai înaltă
 fereastră a casei
 se aude un pian sunetul lui o batistă
 roșie lăsată în aer
 ce degete aduc mișcarea fiecărui simț
 cine
 stă aplecat și-și plimbă degetele pe
 clape
 poate un copil care-și simte sexul
 ca o geană intrată în ochi
 urcă sunet lîngă sunet zidește gîndul
 iată o pasăre tîind cerul ca un bisturiu
 iată canalul aproape secat peste care
 trec poduri
 la ora aceasta
 în altă casă la altă fereastră sub alt
 acoperiș
 pe patul plin de pături și cutii golite de
 bomboane
 un bătrînel pe jumătate paralizat aude
 sunetele
 un rîu răcoros atinge malurile

vîntul închide fereastra bătrînel
 odinioară frumos
 poartă acum în privire o grămadă de
 pietre care
 o bifurcă de drumuri pe care
 lăptăreșele
 în fațosele lor
 se împrăștie înspre orașul plin de
 cafenele cinematografe și teatre

în salonul intim cu fotografii
 de femei frumoase
 în salonul unde sînt atîrnate rochii
 de toate culorile
 în această oră a somnului
 doar o cretă desenează pe marginea
 mesei
 trupul firav al unei femei galbene
 strînsă în chimonoul albastru
 sîinii ei mici
 ascunși în palmele cerului
 poate e ora de ceai cînd se amestecă
 aromele

și-n cești fiecare e ales de alte mirosuri
 din alte regnuri din alte unghere
 în care dragonii și curtezanele la focuri
 aprinz
 sosuri grase se preling pe un obraz
 murdar
 tandrețea ajunge o broască țestoasă
 cineva surpă bolțile pîntecului își lasă
 nasul subțire în flori zemoase
 sexul miroase a lemn despicat
 în hăul bătătorit se scurge rășina
 femeile știu și rîd
 cartierul dispăre și poarta la fel

ce tăcere în jur
 parcă se aud trecînd șobolanii
 doi cîte doi cîte doi pe furis
 spre casă
 doar unul mic
 stă deoparte
 începe să strige
 și se lasă prins
 ca orice om

Păcatele limbii

de Rodica
Zafiu

Grecisme

PARTE din grecismele intrate în limba română pe cale orală, cu precădere în secolul al XVIII-lea, s-au dovedit, cum se știe, mai rezistente decît cuvintele livrese, culturale, ale vremii; multe grecisme colocviale au evoluat, de altfel, adăugîndu-și conotații ironice și depreciative. E interesant că registrele oralității, aparent supuse tuturor modelor, sînt uneori surprinzător de rezistente - și că grecismele familiare nu le mai peude în inventarul lor, sau le înregistrează ca învechite -, cîrculă încă, reapărînd în contexte neașteptate. În momentul de față, prezența în uz atît a turcismelor "comerciale" (*dugheană, dever, alișveris, mușteriu* etc.), cît și a grecismelor "sociale" (*a cabulipsi, a sfeterisi, a exoflisi, a cadorisi, filotim* etc.) ține de o (auto)ironică semnalare a balcanismului, a orientalismului. Conotațiile negative ale "balcanismului" - perceput nu în latura sa pitorească, ci în opoziție cu modelul modernității occidentale - sînt ușor de transmis prin verbele cu sufixe specifice: *a cabulipsi* ("a binevoi, a catadicsi") - "năzurosul Ion Iliescu cabulipsior", într-un țirziu, să cațavencu în fața comisiei de investigații" ("Academia Cațavencu" nr. 42, 1994, 2); *a sfeterisi* ("a fura, a sustrage") - "Ermis Management i-a sfeterisit amintitei companii fonduri" ("România liberă" = RL, nr. 1016, 1993, 9) ori *a exoflisi* ("a se debarasa de...") - "cum afirmația se dovedise minci-noasă, a umat 'exoflisirea', între cei doi stabilindu-se... o vie animozitate" (RL nr. 1241, 1994, 3). Ultimul verb nu e cuprins în DEX, cum nu este nici *a cadorisi* - derivat din neologismul de origine franceză *cadou*, cu un sufix izolat din grecismele: "noua bancnotă de cinci lei care v-am dat din grecismele: "noua bancnotă de cinci lei" = R lit, nr. 42, 1991, 3). Un verb ca *a (se) pricopsi* evocă mai puțin originea grecească și mai mult uzul popular, dar punerea lui în serie cu cele de mai sus se justifică prin conotațiile ironice ("procopsirea" e un fals noroc sau un noroc nemeritat): "nici în materie de automobile naționale n-au avut toți norocul să se pricopsească din lotul de 21, metalizate" ("Expres magazin", nr. 40, 1994, 3).

Fragmentele publicistice citate mai sus mizează pe un efect de contrast: grecismele învechite și familiare se asociază cu termeni marcat neologici; combinația de *management* și *sfeterisire*, de *exoflisire* și *animozitate*, *a compărea* și *a cabulipsi* poate fi interpretată ca o aluzie la hibridul orientalo-occidental pe care autorii îl evocă. S-ar putea ca poziția unora dintre termeni să fie întărită și pe cale culturală, prin apariția lor în opera lui Caragiale (Jupîn Dumitrache: "Dacă dumnealui cabulipsește să ne onoreze cu atîta cinste...de!"; Mița: "Bate-mi în ușe cînd l-ai exoflisis pe Crăcănel..."; Iordache: "Îl exoflisesc acuma, să vezi...").

Cel mai actualizat dintre grecisme pare să fie un cuvînt căruia dicționarul academic (DLR, tomul VIII, 1980) nu-i acordă decît cîteva rînduri, considerîndu-l învechit și ilustrîndu-l cu un singur citat din Alecsandri: *politichie*. Pus adesea în relație directă cu *politica* ("Politica și politichie" - titlu de pagină în "Expres magazin"; "s-au ocupat cu funcțiile, cu politica, cu politichia, cu finanțele, cu turismul..." - R lit nr. 42, 1991, 17), dar folosit și în alte contexte ("Droguri și politichie", ROL 1258, 1994, 8; "sîntem francofoni și în ale politichiei" - "Jurnalul național", nr. 197, 1994, 7), cuvîntul *politichie* capătă o sferă semantică mai largă, în care trăsăturile știute - "semantice diplomatice, diplomație" (DLR), "abilitate, istețime, dibăcie" (DEX) - apar mai ales ca forme degradate ale politicii, ca "politica în stil levantin", judecată critic și ironic.

Specializarea actuală a cuplului *politica/politichie* e confirmată și de existența unei relații asemănătoare între *muzica* și *muzichie*: ("muzichie cu Romica Puceanu & Comp" - RL nr. 982, 1993, 9).

24.XI.1889 - s-a născut Ionel Pop (m.1985)
 24.XI.1902 - s-a născut Nicolae Crevedia (m.1978)
 24.XI.1909 - s-a născut Ion Sofia Manolescu (m.1993)
 24.XI.1919 - s-a născut Dimitrie Costea
 24.XI.1919 - s-a născut Nicolae Tăutu (m.1972)
 24.XI.1920 - a murit Alexandru Macedonski (n. 1854)
 24.XI.1946 - s-a născut Dumitru Stancu
 24.XI.1967 - a murit G.C. Nicolescu (n. 1911)
 25.XI.1885 - a murit Grigore

Alexandrescu (n. 1810)
 25.XI.1941 - s-a născut Nicolae Turtreanu
 25.XI.1942 - s-a născut Doina Cetea
 26.XI.1896 - s-a născut D. Murărașu (m.1984)
 26.XI.1929 - s-a născut Ion Vlad
 26.XI.1947 - s-a născut Valentin F. Mihăilescu
 26.XI.1970 - a murit Vladimir Streinu (n.1902)
 27.XI.1885 - s-a născut Liviu Rebrea (n. 1944)
 27.XI.1908 - s-a născut Mircea Grigorescu (m.1976)

27.XI.1924 - s-a născut
Nina Cassian

27.XI.1939 - s-a născut Nicolae Manolescu
 27.XI.1940 - a murit Nicolae Iorga (n.1871)
 27.XI.1972 - a murit Victor Eftumiu (n.1889)
 28.XI.1919 - s-a născut Cornel Regman
 28.XI.1923 - s-a născut Dan Tărchilă
 28.XI.1941 - s-a născut Eugen Negrici
 28.XI.1954 - s-a născut Traian T. Coșovei
 28.XI.1971 - a murit Dimitrie Stelaru (n.1917)

29.XI.1852 - a murit Nicolae Bălcescu (n.1819)
 29.XI.1880 - s-a născut N.D. Cocea (m. 1949)
 29.XI.1985 - a murit Horia Robeanu (n. 1904)
 30.XI.1874 - s-a născut Paul Zariopol (m. 1934)
 30.XI.1932 - s-a născut Gálfalvy Zsolt
 30.XI.1945 - a murit Ion Missir (n. 1890)
 30.XI.1985 - a murit Lia Dracopol-Fudulu (n. 1906)

Marile palate din Europa și... Palatul Poporului din București

AU TRECUT cinci ani de la evenimentele din decembrie 1989.

În România, ofensiva "adaptării" vechiului regim la o formă nouă, machiată, a democrației parlamentare se realizează treptat și subtil prin mai multe procedee care pot trece neobservate în desfășurarea timpului.

Iată câteva mijloace prin care noii guvernanți își impun puterea și ideologia:

- convertirea "gărzii pretoriene" și a "foștilor activiști" în "capitaliști ai sistemului politic nou instaurat";

- tentația electorilor de a pune accentul pe supraviețuire și continuitate, în locul unei rupturi definitive și radicale cu vechea dictatură;

- amnezia voluntară dar și ipocrit propagată de noii guvernanți printr-o ideologie a prezentului: "să vedem ce putem face acum", ca și cum rezultatele actuale nu ar proveni dintr-un trecut apropiat;

- deputații și senatorii care nu se sfiesc să facă apologia comunismului și chiar a lui Ceaușescu;

- reabilitarea morală și arhitecturală a unor construcții, edificii și palate care au fost construite prin distrugerea patrimoniului istoric și spiritual, prin epuizarea resurselor materiale, prin pierderea de vieți omenești și care nu au avut alt rol decât să-l preamărească pe "Marele Arhitect".

În România anul 1994 circulă ideea că "Palatul Poporului" (ce denumire aberantă, ca și cum poporul ar putea locui într-un palat) a fost realizat cu multe sacrificii, dar... și piramidele sau marile palate din Europa au fost construite tot cu efortul general al unei țări. Se aud voci care spun: "Este a doua construcție după piramida lui Kheops și printre primele cinci clădiri ca mărime din lume!" Se vede chiar și din satelit! Deci, să ne bucurăm că "Palatul Poporului" (adică Palatul lui Ceaușescu) și "Calea Victoriei Socialismului" (rebotezată Bulevardul Unirii) există și chiar să ne mândrim cu această mare și importantă realizare arhitecturală, unică în Europa.

De altfel, reamenajările interioare au început. Au fost date în funcțiune mai multe săli pentru reuniuni internaționale, iar vechea arhitectură a palatului, Anca Petrescu, se ocupă în continuare de adaptarea clădirii la noile necesități. Nimic important nu s-a petrecut, totul continuă în liniște, pace și mândrie națională.

În Franța au apărut opinii care vorbesc despre "criza arhitecturii occidentale", care în ultimele decenii nu a produs decât "ghettouri de tip californian", model Defense, sau blocurile construite la periferiile Parisului. Noile construcții sînt negate aproape în totalitate: L'Arc de la Defense (înscris pe axa Louvre, Concorde, l'Arc de Triomphe), Piramida de la Louvre (Curtea lui Napoleon, arhitect Ming Pei), Muzeul Quai D'Orsay (amenajat în vechea gară), Halele (construite pe locul unde se afla piața orașului) și lista poate continua. Aceleași opinii critice consideră că arhitecții occidentali, din lipsa unui "mare sponsor" - împărat, rege sau dictator - nu au realizat în ultimul secol decât construcții de minoră importanță și într-un stil arhitectural dominat de gândirea unei societăți bazate pe "utilitarism și consum". Nimic mareț, nimic clădit cu sentimentul eternității, nimic care să se înscrie pe linia palatelor și edificiilor secolului al XIX-lea.

De la Antonio Gaudi, mort în 1926, nici un alt arhitect nu a avut viziunea,

inspirația și inventivitatea unui sau a unor edificii care să depășească realizările arhitecturale de pînă atunci. Odată cu "Sagrada Familia", rămasă neterminată, toți arhitecții care au urmat sînt lipsiți de importanță: Norman Foster, Frank O'Gheri, Ming Pei, Jean Nouvel, Bofill și Le Corbusier.

Privirile se îndreaptă pline de speranță spre Est. Da! Spre București, unde un dictator a reușit să clădească în numai zece ani ce alții nu au făcut nici într-un secol: un Palat (a doua clădire ca mărime din lume) și o Calea Regală lungă de 18 kilometri. Arhitecților ratați din Occident li se poate opune... arhitecta Anca Petrescu, "cea mai mare arhitectă din Europa".

Trecînd peste exagerările vocilor din Occident și peste reabilitările înșinuante și perfide ale celor din România, să analizăm în ce măsură "Palatul lui Ceaușescu" și "Calea Victoriei Socialismului" pot fi înscrise în rîndul marilor construcții din Europa.

Vom face această analiză comparativă în funcție de trei grupuri de criterii: istorico-sociale, etico-morale și estetic-arhitecturale.

1. Condițiile istorice și sociale în care au fost construite marile palate din Europa

PENTRU greci și romani - popoare fondatoare ale unor culturi și civilizații - Arhitectura se afla în fruntea scării de valori artistice, înaintea chiar a Poeziei sau a Dramei. După Arhitectură urma Muzica.

Arhitectura, arta de a construi temple și edificii (un volum așezat în întîmplător într-un spațiu), era realizată de arhitecți (gr. *architecton*, *tecton* = lucrător), care erau inventatori, ordonați, creatori de volume, respectau legile proporției, ale echilibrului, ale ordinei, ale stilului epocii, ale frumosului și ale raportului dintre dimensiunea profană și dimensiunea cosmică. Un templu era închinat unui Zeu. Există "un dialog misterios" între Piatra de temelie și Sacru.

Alegerea locului de ridicare a unui templu sau a unei cetăți se făcea conform unui ritual (colina unde cădea o săgeată, pătura pe unde trecea un animal) explicat pe larg de Mircea Eliade. Acel loc devenea un "axis mundi" în jurul căruia gravita toată existența: matricea, căminul primordial, spațiul de locuit, Casa. Delfi este așezat nu întîmplător pe muntele Parnas și a fost consacrat Zeului Dionisos, apoi lui Apollo și tot acolo se afla Oracolul și Pithia.

Se impun câteva remarci esențiale:

I. Majoritatea templelor, palatelor, amfiteatrelor, catedralelor nu au fost clădite prin demolarea unor orașe, biserică sau cetăți, ci pe vechile temelii ale unor edificii. Explicația: nu se putea ridica "o nouă formă în spațiu" printr-un act de distrugere profonator, iar un rege avea întotdeauna nevoie de "le plaisir superbe de la nature", cum afirma Ludovic al XIV-lea.

Excepții:

- Nero a incendiat o parte din Roma (sau a profitat de un incendiu) pentru a reconstrui orașul după voința și gustul său;

- Revoluția franceză - 1789 -, cu vandalismul cunoscut;

- Haussmann, în lucrările de sistematizare, canalizare și aliniere a străzilor

Parisului, a demolat numeroase clădiri. Totuși, în spatele noilor construcții (în stilul care îi poartă numele) se pot găsi și azi curți interioare și case ce aparțin vechiului Paris din 1850.

II. Marile construcții din Europa și Orient au fost ridicate în perioadele de înflorire economică și de expansiune teritorială, chiar dacă în timpul lucrărilor au fost și ani de criză financiară.

III. Templele, palatele și catedralele au fost construite de obicei în mai multe etape și de-a lungul a zeci de ani pentru a nu epuiza resursele materiale și morale ale unei țări.

În funcție de aceste criterii, să analizăm pe scurt condițiile socio-istorice în care au fost ridicate câteva palate din Europa și apoi să le comparăm cu "Palatul Poporului și Calea Victoriei Socialismului" din București.

Parthenonul a fost construit pe înălțimile Acropole (447-432 î. de H.), în timpul domniei lui Pericle. Planurile arhitecturale și decorațiile exterioare au fost realizate de Fidias. Parthenonul a fost ridicat pe fostele fundații ale unui templu neterminat și incendiat de perși (480 î. de H.). Templul este clădit în stil doric, cu coloane ionice și frize exterioare. În timpul războiului turco-venețian (1687), turcii l-au transformat în depozit de muniții. Un obuz venețian a căzut pe templu, provocînd o gravă explozie și distrugîndu-l parțial. Turcii l-au transformat în moschee cu minaret. În 1802, lordul Elgin a jefuit frizele exterioare și le-a dus la British Museum, unde se află și în prezent.

Palatul Versailles a fost construit de Ludovic al XIII-lea, care în 1632 a dat ordin să se ridice la Versailles un pavilion de vînătoare clădit din cărămidă și piatră. Ludovic al XIV-lea, Ludovic al XV-lea și Louis-Philippe au adăugat pe rînd Opera, Grand Trianon (1687), Petit Trianon, și Le Hameau (pentru Marie-Antoinette). Terasa, grădinile (100 ha, "à la française") au fost realizate de André Le Nôtre în 1661-1668.

"Galerie des Glaces" (arhitecți: Le Brun și Mansart) este lungă de 75 m și largă de 10 m (vom compara "Galerie des Glaces" cu galeriile din Palatul Poporului de la București).

Ludovic al XIV-lea (1638-1715) a fost ajutat să conducă și să administreze regatul de Mazarin și Colbert (buni gospodari), și chiar dacă era preocupat de "la mystique du pouvoir absolu du Roi Soleil", n-a îndrăznit să-și construiască palatul în plin Paris - pe care îl iubea cu adevărat -, prin distrugerea a unui sfert din oraș. Franța cunoștea în acea perioadă o epocă de expansiune economică și politică, iar rolul pe care l-a jucat Versailles în istoria Franței este bine cunoscut.

Louvru, rezidență regală, construit ca fortăreață în 1204 de Philippe Auguste și transformată în palat de locuit de Carol al V-lea. Ulterior, Henric al IV-lea, Ludovic al XIII-lea, Ludovic al XIV-lea, Napoleon I și Napoleon al III-lea au construit pe rînd noile aripi, galeriile și L'Arc de Carrousel. Louvru este unul din cele mai mari palate din lume și poartă amprenta unor stiluri diferite: Renaissance și clasic francez.

Escorial, palat și mănăstire. Este situat nu departe de Madrid și în apropiere de satul San Lorenzo del Escorial. A fost ridicat de Filip al II-lea în onoarea Sfîntului Lorent. Arhitect: Juan Bautista de Toledo, 1563. Construcție severă, separată prin curți interioare flancate de

patru turnuri. Frescele au fost realizate de Luca Giordano, cu un Crist de Benvenuto Cellini. În perioada lui Filip al III-lea rege plin de contraste (tandrețe și curaj), Spania traversa "Secolul de Aur" deoarece bogățiile proveneau din America de Sud, unde sosiseră corăbii conduse în 1492 de Cristofor Columb.

Saint-Petersburg, Petrograd, Leningrad. A fost fondat în 1703 de Petru cel Mare, vrînd să imite Versailles și să fie "o poartă a Rusiei spre Europa". Locul ales: vărsarea Nevei în marea mlăștină și dificil accesibil, care a costat multe vieți omenești. Orașul devine capitala imperiului în 1715. S-a dezvoltat rînd sub domniile care au urmat. Rezultat al mai multor arhitecți străini: Trezzini, Rastelli și Vallin de la Motte. Stilul: baroc și clasic. Orașul este considerat "Veneția Nordului", prin canalele cele 500 de poduri. În apropiere de Saint-Petersburg (niciodată în centrul orașului) s-a ridicat Palatul Ţarskoie Selo în perioada lui Petru cel Mare cunoșcînd o intensă dezvoltare economică și politică iar rolul pe care l-a jucat Petru cel Mare în istoria Rusiei este cunoscut.

Să ne oprim aici cu trecerea în revistă a principalelor palate din lume și să întoarcem la Palatul Poporului din București.

Casa Poporului, Palatul Poporului, Sediul Parlamentului din România

Cutul personalității a fost plin de mișcare de doi magicieni: Dumitru Popescu-Dumnezeu, care într-un Colac al Partidului Comunist l-a compus pe Ceaușescu cu Mihai Viteazul și Anca Păunescu, care în revista *Flacăra* îi făcea na pagini întregi de elogii și osanale: "aici și pînă la..." "Geniul Carpaților" fost decît un pas. Fiul de la Scornicești, trecut Rubiconul cu ușurință, avînd alături pe slujitorii și arhitecții "delicioși de grandioase".

Ideea de a construi un palat s-a născut după cutremurul din 1977, cînd Ceaușescu a început să caute în Capitală un loc mai puțin seismic. Legea Realitate? Era certă voința lui de a construi un palat. Se căuta un Arc de Triumpf în București. A fost găsit: Dealul Spălașilor, Dealul Mitropoliei.

Care erau condițiile sociale, economice și politice în acea perioadă?

România cunoscuse pînă atunci mari crize economice: foametea din 1946, determinată de seceta și lipsa de după război și foametea din 1977, prilejuită de Festivalul Mondial al Tineretului hotărît de Gh. Gheorghe Dej. În 1977, la distrugerile provocate de cutremur se mai adăugau și alte lucrări impropriu denumite faraonice, deoarece faraonii aveau gust artistic, iar piramidele aveau o altă destinație decît gloria în viața viștii. Marele Cîrmaci voia să se zezeze în "Epoca de aur" câteva luni grandioase: două canale care lîngă Dunărea și Marea Neagră în puntea Mangalia și Năvodari; plata datorată externe de 11 miliarde de dolari; celula atomică din Dobrogea (nici acum terminată); vaste șantiere de construcții principalele orașe din țară; transformarea satelor în centre urbane prin demolarea caselor țărănești și multe altele...

Frig în locuințe, întuneric pe șantier, produse alimentare raționate, cozi nesfîrșite în fața magazinelor (nici "tacîmurile" nu se mai găseau) lipsă de curent electric și carburanți pentru industrie și agricultură (irigații) totuși, Marele Cîrmaci voia să-și pună aplicare visul: "O Cale Regală și un Arc de Triumpf care să le întrecă pe toate din lume".

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Cotidian de gingășie

SÎNT ZILE (și ele se adaugă pe firul arțagos, rupt, reînnotat încapăținat cu dinții, se înșiră mereu, una după alta, bucăți diforme de sticlă opacă, se încheie în săptămâni obscure, nelumești, se contopesc... mi-e frică să continui!), sînt zile, deci, cînd cuvintele, simți acut, îți ard dușmănoase pielea pînă la măduva osului și apoi (blestemîndu-te!) dispar. Îți opresc singele hrănitor, bătîndu-l în creier, nu te mai ajută. Dumnezeu!, nu te mai vor!! Trebuie să le domesticești (a cita oară?) cu migală, copleșit de spaimă, în restrînte, speriat de posibilul rîs. Și mai ales să nu fugi ca de ciumă, să nu o tulești în păpușoale din preajma mult pomeneitei, bocitei, descîntatei (totuși nu îndeajuns!) pagini albe, negre de fapt. Deșert desfășurat brusc, mistuindu-ți speranțele, credința de o viață întinsă, iată!, pe tăblia simplă a mesei de "lucru". Groaza subită, iscată de fila frelă, dalbă și fecioară, nu-i un basm de adormit adulții cu biberonul gradat. Se știe, se răsștie, fiecare a bolit năuc pe scîndura sa, în transpirații amare, dezgustat, dezumanizat, a zăcut murdar, mînjit de fantasmă deșuchiate, necruțat de nimeni și de nimic, singur, pe trup propriu, izolat în mlaștina asfixiantă, scufundîndu-ne încet-rapid, cu tubul restiei salvatoare, încă un pic salvatoare, la gură. Scapă cine poate!! Nu are rost să ascundem zbaterea urîtă, rîpa glodoasă, rînjită între înșul ce a ales plavazul cel pus pe isprăvi legendare și, deodată, brutală, abrutizantă, feroce foaie de hîrtie, ghilotina mătăsoasă. E obligatoriu, socot, să se reamintescă întruna riscurile, rușinea nemiloasă; torturantă a "meseriei". E drept și benefic chiar să împungem cu degetul arătător, spre sensibilizare, rana. Ce faci? Vei înjuga din nou fluturii la aer. Vei școtoci iar crinii, prin cotloanele grădinii, de grăunții de parfum sedimentat ca pe fundul cănilor îngrămadite în raftul casei, gospodărește. Vei împrejmuji lucrurile, dureros, cu sufletul. Obiectele găzduiesc veșnic revenirea la normal. Mîncînci piine, bei apă rece. Te așezi pe scaunul de lemn. Îți privești cu nădejde mîinile. Trăiești, ai cerneală: e uluitor!! Rîndurile tremură scurt, literele pîlpîie, zvîcnesc flăcări lihnite de înălțări subțiri și sfinte. Și-ți bîntuie mîntea bătrînul melc de la Dolhasca, uriaș, noduros, uzurpat la temelie tîlpiei de gingășii, bec-nice, apăsător de zeflemeaua zefirilor, ștampilat a bășcălie de frunze uscate de salcîm, deșelat de razele amiezilor turbate superb. Căci dînsul se mișcă!!! Și-i ascuți și-i pricepi învățăturile. Rubrica nu-i sfîrlă (de îmbujorat lobul!) la ureche, ci bolovan de riu. Descopiază-ți cu încredere băierele inimii. Dintr-însa o să cadă blind pietroiul șlefuit frumos (cheag dulce, visceral) pentru plăcerea celorlalți.

C. Noica între trăire și cultură

ÎȘIAU, se vede, nu numai cărțile, ci și manuscrisele soarta lor. Fiindcă, iată, a trebuit să treacă o jumătate de secol de când Constantin Noica a scris și expediat scrisoarea pe care am găsit-o întâmplător în ascunzătoarea ei din biblioteca adresantului (Șerban Cioculescu), atașată cu grijă la sfârșitul volumului (temeinic adnotat de critic) *Jurnal filozofic*, apărut la editura Publicom în 1944. Scrisoarea, datată 14 august 1944, împreună cu plicul ei albastru, timbrat cu nu mai puțin de cinci efigii diverse colorate ale regelui Mihai, era expediată de C. Noica din Lagărul de prizonieri nr. 15 de la Timișul de Jos (Brașov) lui Șerban Cioculescu la ziarul "Ecoul", strada Sărindar nr. 3 - 5. Pe recto, alături de ștampilele rotunde ale poștei se află o alta mai mare, dreptunghiulară, pe care scrie "cenzurat București". Cât de evocator explicite pot fi aceste surse date pentru atmosfera anului 1944, crucial pentru soarta românilor. Nu mai puțin pentru soarta corespondenților, într-o societate care curînd avea să devină ea însăși un vast lagăr de prizonieri.

C. Noica i se adresa epistolar lui Șerban Cioculescu în urma lecturii cronicii, pe care acesta o dedicase *Jurnalului filozofic* în numărul din 5 august 1944 al "Ecoului". Cronica se intitula *Un sofist al trăirii*: C. Noica și era o analiză minuțioasă a atitudinilor intelectuale ale filozofului, considerat a fi "un virtuoz al dialecticii pe care a învățat-o de la școala sofistă a lui Nae Ionescu", maestru periculos de la care discipolul preluase "tonul oral, familiar al controversei, unele fanđări contra culturii", disprețul sumăr față de disciplina filozofică românească și adversitatea față de gîndirea carteziană. Cele două mituri revendicate cu drept de exclusivitate de C. Noica: mitul Scolii și mitul Fratelui erau de fapt unul gidian, cel al fratelui, celălalt năist, cel al scolii. Școala propusă de C. Noica, opusă celei oficiale, era o "școală autistă", în sensul măgulirii instinctelor tineretului, cu punerea accentului pe devenirile naturale și pe dinamizarea disciplinei intelectuale și morale, care e conștiință, alegere, voință și autoconstrîngere. La școala lui C. Noica nu se preda nimic concret, ci "stări de spirit", înlocuindu-se disciplina științifică prin încredere nelimitată în propriul destin al fiecăruia. Criticul exclamă la un moment dat: "Prestigioasă insanitate!" Filozofia pe care o preconiza Noica era lirică, ea se învăța pe căile neștiute ale inimii, materialul ei nu erau ideile, ci "spiritul viu care emite idei". "Simpatică e la d. Noica sinceri-

tatea amoralistului", neîncrederea în adevăr, indiferența la etic, estetic și științific, ca singurul mod de a gîndi viu, adică intuitiv. Concluzia articolului trebuie să fi fost deconcertantă, dacă nu șocantă pentru filozof. "D. C. Noica are certe aptitudini literare", căci anumite gînduri sunt scrise vii și natural într-o proză limpede și atrăgătoare. Ca atare i se făcea o recomandare: aceea de "a se încerca" în roman. Propunerea nu era o perfidie, ci o sugestie amicală. "Un incomod" și "un neconformist" ca el nu era compatibil "cu târcoalele neîncetate" pe care le dădea Universității din dorința de a fi profesor. Dintr-un refractar nu se putea face un educator, dar putea ieși un excelent literat.

Iată, așadar, rezumată pe scurt cronica ce a provocat răspunsul epistolar al filozofului. În mod curios, trecerea timpului a confirmat într-un fel ambele puncte de vedere. C. Noica n-a ajuns profesor la Universitate, ci la Păltiniș, dovedind astfel că profesoratul pe care-l propunea era necesar și bine venit, dar nu în sensul trăirist și liric din *Jurnal*, ci

filozofului. Mai util pentru cititor și, oricum mai îndreptățit, ar fi să lăsăm cuvîntul unui discipol, martor avizat, pentru care C. Noica a fost un "maestru intim". L-am numit pe dl. Gabriel Liiceanu. "În 1967, cînd l-am cunoscut, era cercetător științific la Centrul de Logică din București și se afla în căutarea unor "tineri de elită" pentru a deveni, așa cum mărturisise la ieșirea din închisoare, un "antrenor cultural". M-am aflat împreună cu doi sau trei alți prieteni în cercul pe care-l formase în acest scop, și din acest moment a început pentru mine o aventură spirituală care mi-a marcat pentru totdeauna destinul. (...) În cărțile și studiile pe care le-am publicat - *Pitoresc și melancolie* de Andrei Pleșu (actualul ministru al Culturii), în 1977, studiile de filozofie a logicii și eseurile lui Sorin Vieru, lucrarea mea, publicată în 1975, *Tragicul, O fenomenologie a limitei și a depășirii*, studiile de iconologie și de filozofia artei ale lui Victor Stoichiță (actualmente profesor la Universitatea din Fribourg, din Elveția - nu mai exista

nici o urmă a gîndirii standardizate specifice culturilor staliniste. Învățasem să gîndim și să scriem pe contul nostru și deveneam din ce în ce mai conștienți că reprezentam generația destinată să reia contactul cu cultura română din perioada antebelică: mai precis începînd din momentul care precedea dezastrul. Pe de altă parte, cărțile scrise de Constantin Noica în timpul anilor petrecuți în domiciliu obligatoriu, în condiții de mizerie greu de imaginat și fără speranța de a le vedea publicate vreodată, ca și cele scrise după ieșirea sa din pușcărie, au început să apară pe parcursul anilor, aducînd cu ele un suflu de gîndire originală, fascinantă prin calitatea unică a stilului, pentru o întregă generație care accedea la cultură în anii 70".

Aceste rînduri publicate în 1992 în revista *Diotima*, sub titlul *Mes années d'apprentissage auprès de Constantin Noica*, omagiu deplin adus filozofului care ar fi împlinit anul acesta optzeci și cinci de ani (mort la 4 decembrie 1987), sunt în același timp un elogiu al actului pedagogic subtil care, început printr-o constrîngere asumată de cele două părți, profesor și elev, s-a încheiat printr-o revoltă eliberatoare și întemeietoare. Așadar, "un model paideic în cultura umanistă" ce stă mărturie faptului că cel puțin pentru unii oameni orice "infern devine suportabil, dacă este posibil paradisul culturii".

Cu toate probele puse în față, a fost Constantin Noica un sofist al trăirii?

Simona Cioculescu

Stimate Domnule Cioculescu,

AM CITIT cu enorm interes rîndurile dv. de zilele trecute, referitoare la Jurnalul meu. Credeți-mă lipsit de orice ipocrizie cînd vă spun că asemenea manifestări îmi folosesc și poate chiar mă satisfac mai mult decît comentariul generos al cîte unui prieten care n-a citit cartea! Dvoastră, măcar, ați citit-o pînă la erată, ați întors-o pe toate fețele și ați spus deschis ce aveți de spus. Meritați și aproape că mi-am dorit tratamentul acesta - de vreme ce apar în public cu o carte atît de neprefăcută.

N-am să-mi apar cartea - dacă n-o acceptați. De altfel, o scrisesem (sau publicasem) pentru oameni tineri, numai, adică pentru cei care mai pot fi "pervertiți". Visez o pervertire - către cultură; pervertire în sensul etimologic. De ce n-ați admite că e și asta o cale? De aceea am publicat lucrurile simple, neprefăcut, așa cum le notasem pentru mine. Dar partida mea e pierdută, față de dv., deci nu mă apar.

Două lucruri, numai. Simplitatea vroită a cărții a derutat pînă și pe un cititor avizat ca dv., făcîndu-l să vadă simple sofisme acolo unde sunt totuși probleme reale. Citez exemplul pe care-l găsiți "tipic" pentru falsitatea gîndirii mele: "Omul rău face mai mult bine decît omul bun". Ce grabă v-a făcut să nu observați că aici e toată cearta dintre catolicism și protestantism? Și trebuia să-mi înzorzenez gîndirea cu argumente istorice, chiar pentru un cititor de talia dvoastră?

Și în al doilea rînd: de ce antipatia aceasta deschisă a criticului? Nu doar că n-aș merita-o personal: v-am supărat probabil cu destule lucruri. Dar de ce slăbiți tăria argumentelor dv. prin accente care vă trădează antipatia? Nu mă gîndesc nici un moment la ironii, bagatelizări, luări peste picior, adică la ceea ce spuneți. Mă gîndesc la ceea ce nu spuneți. Cred că v-a venit greu să ascundeți că între Mathesis și cartea aceasta am publicat vreo opt sau zece lucrări de care trebuia să țineți seama. Vă asigur - dacă n-ați bănuț-o singur - că fără Concepte deschise și teza mea de doctorat cartea din urmă nu se justifică îndeajuns nici pentru mine. Firesc ar fi fost s-o integrați într-o întregă desfășurare de gîndire, și atunci ați fi văzut că n-l practic un "trăirism" gen Cioran, ci tind către o problematică a devenirii gen Hegel, problematică în marginea căreia stau notațiile din Jurnal. Dar n-ați făcut-o - și nu eu ies diminuat, poate.

Încolo vă dau dreptate în totul, din punctul dv. de vedere. Chiar și acolo unde mă denunțați că "dau tîrcoale" Universității. Fiindcă deși - dl. Ralea mi-e martor pentru trecut și dl Petrovici pentru prezent - am refuzat cîte ceva la Universitate, nu știu încă sigur dacă un anumit profesorat nu e totuși necesar. Dar d-voastră, care vedeți clar în materia de idei și viașă, veți admite cu greu că e ceva de cîștigat de la acest "nu știu încă".

Și acum, o nădejde, aceea că peste alți 10 ani, o nouă lucrare de-a mea, care să cuprindă atît experiența Mathesis-ului, cît și pe cea a Jurnalului, vă va cădea în mîna, arătîndu-vă că n-am trișat nici atunci, nici acum.

În așteptare sunt, cu stimă sportivă, al dvoastră
Constantin Noica

tocmai, în cel opus, al unei maxime discipline intelectuale și morale, care este, așa cum spunea Șerban Cioculescu conștiință, alegere, voință, autoconstrîngere.

Pe de altă parte, ar fi greu să trecem cu vederea talentul literar remarcabil al

Titus Popovici

Un roman voluminos (de aproape 600 de pagini) și bine scris - *Străinul*, 1955 - la vârsta de numai douăzeci și cinci

de ani, Titus Popovici s-a instalat repede și pentru multă vreme printre prozatorii contemporani importanți. Poziția lui s-a consolidat în 1958, când i-a apărut *Setea*, roman la fel de impunător, replică orgolioasă la proza de inspirație rurală a lui Liviu Rebreanu. Talentul evident, inteligența artistică, precocitatea și, mai ales, un mod luminos, afirmativ de a fi nonconformist făceau din Titus Popovici un Nicolae Labiș al prozei. Asemenea poetului, prozatorul încerca să-și asume idealurile comuniste, să le dea autenticitate, devenind astfel un incomod termen de comparație pentru cei care le promovau mecanic.

Titus Popovici părea pe atunci un scriitor de cursă lungă. Nu era absurd să-și imaginezi că va scrie o operă valoroasă ca a lui Tolstoi sau că va lua Premiul Nobel. În mod inexplicabil, însă, el a abandonat drumul ales inițial și s-a îndreptat spre cinematografie. A scris, singur și, uneori, în colaborare, numeroase scenarii de film (aproximativ patruzeci) și multe dintre filmele respective au avut succes: *Valurile Dunării*, *Moara cu noroc*, *Setea*, *Străinul*, *Dacii*, *Mihai Viteazul*, *Puterea și adevărul*, *Columna*, *Capcana*, *Horea*, *Actorul și sălbătici*, *Pădurea spânzuraților*, *Crucea de piatră*, ca și balzicianul serial de televiziune *Lumini și umbre*. Unele sunt filme istorice, cu mii de figuranți. Altele - ecranizări ale unor romane românești (inclusiv romane proprii) sau "dezbatere" pe teme de actualitate. Altele - filme polițiste. Altele, în sfârșit, au factura unor western-uri cu ardeleni în postură de pistolari (ar putea fi numite western-uri-palincă, prin analogie cu western-urile-spaghetti).

Ca scenarist, Titus Popovici a impus un stil, de inspirație occidentală, caracterizat prin claritate și ritm alert. Contribuția sa n-a fost însă omologată de istoria literaturii într-o țară în care creația cinematografică în ansamblul ei suferă de amatorism. Constrâns de opinia publică, el a încercat să demonstreze că este în continuare "prezent" ca scriitor, publicând unele scenarii sub formă de piese de teatru (*Puterea și adevărul*, 1973 etc.) sau sub forma unor "romane cinematografice" (*Columna*, 1968, *Mihai Viteazul*, 1969, *Judecata*, 1984 etc.). Acestea n-au atras însă atenția criticii. Singurul moment de resuscitare a interesului specialiștilor în literatură l-a constituit apariția în 1970, în volum separat, a naveli *Moartea lui Ipu*.

Practic, prozatorul Titus Popovici a dispărut de tânăr, ca și poetul Nicolae Labiș. Tocmai de aceea, a constituit o imensă surpriză, pentru cine a luat în considerare evenimentul, apariția în 1990 a unui extraordinar roman al său despre epoca ceaușistă, *Cutia de ghet*.

Repere bibliografice

PROZĂ. ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE. *Povestiri*, Buc., Ed. Tin., 1955. *Străinul*, roman, Buc., Ed. Tin., 1955. *Setea*, roman, ESPLA, 1958. *Cuba, teritoriu liber al Americii*, Buc., Ed. Tin., 1962. *Moartea lui Ipu*, nuvelă, Buc., Ed. CR, 1970. *Cutia de ghet*, roman, Ploiești, Ed. Elit-Comentator, 1990.

TEATRU. SCENARII DE FILM. *Passacaglia*, piesă în trei acte, "Teatrul" nr. 4/1960. *Mihai Viteazul*, scenariu cinematografic, Buc., Ed. Militară, 1969. *Puterea și adevărul*, piesă în patru acte, "Teatrul" nr. 2/1973, *Judecata*, roman cinematografic, Iași, Ed. Junimea, 1984.

Capacitatea de a crea iluzia de viață

PRINCIPALA aptitudine a lui Titus Popovici, aceea care l-a impus încă de la apariția romanului *Străinul*, este de a compune, din numai câteva cuvinte, imaginea unor oameni în mișcare. Când citim o carte de-a sa, avem, chiar de la prima pagină, senzația că asistăm la o experiență de stereoscopie, într-un spațiu gol apărând dintr-odată personaje complete - adică prevăzute cu vestimentația, gesturile, replicile și, câteodată, ticurile nervoase adecvate. Prezența lor este atât de evidentă, încât, uneori, când strigă sau gesticulează cu aprindere, parcă ies din pagină. Nu sunt mulți scriitori români care au această capacitate de a crea iluzia de viață.

Din nefericire, însă, ideologia care servește drept eșafodaj vastelor construcții epice a putrezit, compromițându-le iremediabil. În *Străinul*, fronda de adolescent a lui Andrei Sabin este prezentată ca un refuz spontan al spiritului burghez. În conformitate cu tezele PCR, tânărul intelectual se maturizează sub influența mediului muncitoresc, reușind să se transforme dintr-un răzvrătit solitar într-un "revoluționar". În mod tendențios, Romulus Papp de Zerind și sateliții săi politici din organizația locală a partidului lui Iuliu Maniu sunt caricaturizați în manieră caricaturală. Drept urmare, momentul istoric 1944-1945 apare falsificat. Lupta dintre "bine" și "rău" este înțeleasă ca o luptă între comuniști și burghezi. Personaje de o mare vivacitate sunt obligate să joace într-o alegorie propagandistică.

La fel se întâmplă și în *Setea*, unde personajul principal, Mitru Moț, marcat de o atavică "sete" de pământ, se ridică treptat - în conformitate cu clișeul literar al "lămuririi" - de la nivelul sentimentelor exprimate interjecțional la acela al unei atitudini politice. El evoluează astfel în urma participării la un fel de șezători-lecții-de-învățământ-politic, organizate în Lunca de activistul Ardeleanu.

O soluție pentru a mai salva ce se poate salva din aceste romane false scrise cu talent ar constitui-o alcătuirea unei antologii de...fragmente. Se poate da, ca exemplu, o secvență de o remarcabilă expresivitate din romanul *Străinul*. Este vorba de momentul în care profesorul Alexandru Suslănescu, cuprins de panică, odată cu certalții locuitorii ai orașului, din cauza apropierei frontului, ajunge abia trăgându-și sufletul într-o grădină părăsită. Iată ce se întâmplă în continuare:

"Se împletici și căzu, simțind o izbitură scurtă, tăioasă în piept. «Gata, își spuse. Gata.» Fața i se lipi de pământul gras, cu iz de bălegar. Suslănescu stătu așa o clipă, apoi, cu un efort, sări în picioare, dar privirile-i alunecară pe pieptul cămășii unde se lătea o pată mare roșie. Puterile-l lăsară și căzu iar, lin, ca o mogâldeață în nisip. «Sunt lovit», se gândi lucid. Aștepta să moară.

Auza foarte clar sforăitul tancului care-și făcea drum, scormonind cu șenilele asfaltul șoselei, trosniturile trăsurilor peste care trecea și pârâitul asurzitor, neîntrerupt al mitralierelor. Sprijinindu-se cu greu într-un cot se înalță pe-o rână. Atunci văzu că pata roșie era presărată cu semințe mici și, răzând ca un dement, înțelese că strivise în cădere o pătlăgică."

Acest filon sarcastic este pe larg și ingenios exploatat în nuvela *Moartea lui Ipu*. Ipu (un țaran sărac cu duhul, Ciupe Todor) este rugat de consătenii săi. În timpul războiului, să ia asupra sa vina omorării unui soldat neamț și să se lase executat, pentru a salva satul. El acceptă sacrificiul, dar pune condiția ca înmormântarea să i se organizeze încă din timpul vieții, pentru a fi sigur că va fi tratat cu onorurile cuvenite. Mascarada macabră care urmează, cu inevitabile lingsuri la adresa "mortului", are mare forță expresivă.

Cel mai bun roman despre viața românilor în timpul lui Ceaușescu

S-A EXPRIMAT adeseori regretul că tragedia pe care am trăit-o cu toții în timpul lui Ceaușescu nu și-a găsit un "cronicar" pe măsură. De fapt și-a găsit, el este Titus Popovici, numai că acest merit (deocamdată) nu i se recunoaște. Romanul său, *Cutia de ghet* reprezintă tot ce s-a scris mai bun pe această temă până în prezent. Personajul principal, căruia autorul i-a dat intenționat un nume banal, Ion Popescu, hotărăște la o vârstă relativ înaintată (pentru că până atunci a dus-o mult prea greu ca să-și permită așa ceva) să facă un copil cu soția lui, Maria. În scurtă vreme aceasta rămâne într-adevăr gravidă și în luna a noua este internată în spital, dar la un moment dat tatăl copilului primește invitația de a ridica de urgență... cadavrul copilului născut. Pentru că nu are un sicriu, Ion Popescu așează corpul neînsuflit al fetei sale (era o fetiță) într-o cutie de ghet și ia un tramvai pentru a ajunge la crematoriu. Drumul cu tramvaiul, într-o înghesuială cumplită, cu funerara cutie de ghet în mână, oferă scriitorului posibilitatea de a face un tablou coșmaresc al stilului de viață comunist. În momente de indignare paroxistică, Ion Popescu își imaginează că îl asasinează pe Ceaușescu, în noi și noi moduri. Sunt un fel de descărcări electrice trăite de personaj, un fel de crize de epilepsie devastatoare.

Cu tot sarcasmul său, romanul ne face să simțim duișia tragică a scriitorului față de soarta biete ființe omenești într-o lume rece, improprie vieții. Scena zămisirii copilului de către cei doi soți care nu mai sunt tineri și pe care mediul i-a obosit iremediabil reprezintă unul dintre zecile de exemple posibile:

"Era seară. S-au privit în ochi. Au roșit. El a întins mâna sfios, i-a pus-o pe sânul mic și foarte moale. «Vrei?» a întrebat-o, cu o voce de adolescent în schimbare. Ea a dat din cap, încet. Părea mai mult un gest resemnat, poate pentru

Fotografie de Ion Cucu

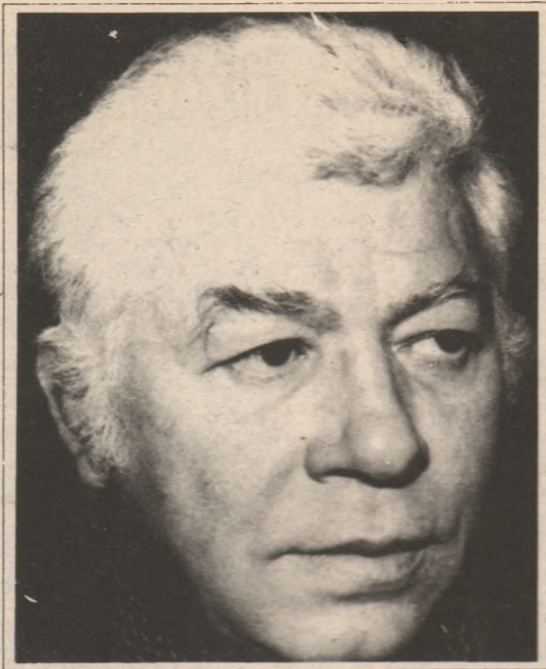
Repere biografice

TITUS POPOVICI s-a născut la 16 mai 1930 la Oradea, în familia unui funcționar. În 1953 absolvă Facultatea de Filologie a Universității din București și este angajat ca inspector la Ministerul Artelor. Face carieră politică (și avere), ajungând membru al CC al PCR. Dar duce o viață în general retrasă, ocupându-se cu predilecție de scris, vânatoare și pescuit. În ultimii ani ai dictaturii lui Ceaușescu lucrează ca redactor la Revista vânătorilor și pescarilor. Trăiește discret și după decembrie 1989. În 1994 este adus pentru scurtă vreme în centrul atenției de un lung interviu acordat lui Mihai Tatulici și difuzat sub formă de serial de Tele 7 ABC. Pe parcursul interviului, Titus Popovici face dezvăluiri în legătură cu ceea ce se petrecea în culisele CC al PCR și dă dovadă de luciditate (și chiar de cinism) în aprecierea propriilor sale fapte. Moare la 29 noiembrie 1994 în urma unui accident de automobil, pe raza județului Tulcea (conducătorul autovehiculului, un bătrân de șaptezeci de ani, scapă cu viață). Se afirmă că accidentul are loc chiar în momentul în care scriitorul încearcă să împuste, cu o armă de vânatoare scoasă pe geamul deschis de lângă el, un iepure de pe șosca.

că ochii mari, cenușii, cu lumina ștearsă se umpluseră de lacrimi. El a vrut s-o sărute. Nu l-a lăsat. Fusese azi dimineață la dentist. S-au luat în brațe: gestul era teatral pentru că-și fereau fețele unul de celălalt, ea să nu-l supere cu izul de medicamente al gurii, el să nu i se poată citi pe față indecizia erotică. Apoi el coborî mâna de-a lungul coapsei ei, cu mușchii vlăguți, îi ridică fusta în carouri. O sudoare rece pe care o bănuia acră i se prelungea pe frunte, pe subțiori, de-a lungul spatelui, pentru că nu simțea nimic. Nimic."

De mare efect este și faptul că, ori de câte ori vine vorba despre Ceaușescu, scriitorul enumeră neobosit formulele de proslăvire a lui - erau între eroi, ctitor al României moderne, cel mai iubit fiu al poporului etc.etc. - ca și cum delirul propagandic din epocă ar fi cuprins totul, dereglând până și mecanismul narațiunii.

Alex. Ștefănescu

Magia alterității

- interviu cu actorul Ștefan Radof -

iertate. Foarte frumos spun hindușii: sufletul este ca un glob de cristal foarte bine șlefuit în care realitatea se reflectă. Cu cât este mai curat, deci mai șlefuit, cu atât vezi mai bine în el realitatea.

- Credeți că aveți o structură paradoxală?

- Sunt semne care să mă facă să cred asta.

- S-a întâmplat să va întâlniți cu teatrul sau chiar asta v-ați dorit, să fiți actor?

- S-a întâmplat să mă întâlnesc cu teatrul. Când se întâmpla acest lucru, știam despre mine lucruri mai generale și pe foarte puține dintre ele le și conștientizam. Mai târziu mi-am dat seama că asta este vocația mea. Imediat după război, când eu aveam cam 15 ani și eram elev la Colegiul Național Sf. Sava din București, la acest minunat colegiu funcționa sala Teatrului Național, întrucât acesta fusese bombardat în 1944. Această sală era pentru mine o mare ispită. În pauze, și uneori chiuleam și de la ore, mă duceam să văd piese. Acolo l-am văzut și pe viitorul meu partener de la Teatrul Nottara, regretatul Mircea Anghelescu. Juca *Făr-Frumos* în *Înșir-te mărgărite* de Victor Eftimiu. Toate acestea veneau cumva în prelungirea copilăriei mele. Am avut o bunică foarte haioasă. Ea inventa basme inspirate din realitatea de zi cu zi. De exemplu, avea o legendă: că neamul lui Scuturici, din partea mamei, își datorează porecla pentru că un străbunic de-al meu s-a luptat cu un balaur și a făcut friguri. De atunci se bișia mereu și s-a căptușit cu porecla de Scuturici. Probabil că și aceste "nebunii" ale bunicii au disponibilizat deschiderea mea către joc și joacă. De fapt, înclinațiile mele erau umaniste. Și, din toate, s-a întâmplat să fie teatrul. Mai târziu am aflat, și mi-a confirmat și Anthony Quinn în cartea sa, că actorii sînt niște îngeri căzuți, încercînd să credem că îngerii se împlinesc în păreriile lor despre lume. Un creator este o conștiință care locuiește într-un trup și se hrănește cu acel trup. Această conștiință devoratoare te macină. Și aici nu există pact, împăcare. Actorii au aspirații eclectice. De aici și disponibilitatea sinceră a alterității pe care sînt capabili să le facă. Și instrumentul este trupul. Numai marile conștiințe ale realului pot locui pe creator.

- Sînteți o personalitate complexă: actor de teatru și film, poet, scenarist, profesor, senator. Ce anume reușește să le unească pe toate? Există și determinări, interioare sau exterioare, care să le și îndepărteze?

- Disponibilitatea oricărui creator este poetică. Vocația este poetică. Existența este histrionică, în cazul nostru. Orice creator este un extrovertit, mai mult sau mai puțin explicit în extrovertirea lui. Toți oamenii au păreri. Și le pot realiza, în măsura în care vocația este urmată de aspirație. Și aici intervine șansa, adică o cantitate de lumină divină. Dacă această lumină îți luminează părerea, devii arhitect, muzician, actor. Iar la actor apare ceva în plus: magia alterității. Ființa umană are în ea toate datele. Ce face cu ele, depinde de raza de lumină divină. Tot ce ai enumerat în întrebare tocmai de și prin vocație se leagă, prin această disponibilitate de poezie pe care am amintit-o. Și politicul la fel. Pentru că tot ce se întâmplă, se întâmplă în cetate, iar creatorul este rana mereu deschisă a cetății. Dacă ești o conștiință, nu se poate să nu reacționezi.

Ce le îndepărtează, uneori? Sinceritatea. Eu nu pot să trișez pe scenă, dar nu pot trișa nici în senat, să zicem. Unele atitudini ale mele, în dezacord cu cele ale altor colegi, vin din sinceritate. Dar tocmai pentru că sînt sincere, ele pot fi și

- Ce este cel mai important pentru dumneavoastră astăzi, în 1994, la cei 60 de ani pe care îi veți împlini pe 1 decembrie, ocazie cu care vă urez și eu "La mulți ani"?

- Cel mai important lucru astăzi, pentru mine, ar fi dacă aș avea puterea să conving pe cât mai mulți, indiferent de culoarea politică, să recreăm "acasa noastră", în termenii lui Nichita Stănescu. Adică, ce înseamnă asta? Legi, rigori, în care să ne acceptăm și să ne impunem cele mai bune lucruri de care sîntem capabili. În cultură aș dori o libertate totală, dar totală, de expresie. Este nevoia noastră sinceră de a exista. Ce trăim acum în cultură este iad și haos. Nu există legi normale, dar există abuzuri. Și în iad funcționează niște criterii, malefice, desigur, dar sînt niște repere. Ce repere culturale cu adevărat mai sînt lăsate să funcționeze normal în cultura noastră? Se dorește amorțire, omogenizare. Se uită un singur lucru: conștiința devoratoare a creatorului este, pînă la urmă, mai presus de nimicniciile unora și altora.

- Ați jucat în 60 de roluri pe scenă, în 30 de roluri pentru film și televiziune. Faceți parte din "a doua promoție de aur" alături de Caramitru, Valeria Seciu, Mariana Mihui și alte nume. Ați lucrat cu mari regizori, cărora le purtați multă considerație: George Rafael, Radu Penciulescu, Lucian Pintilie, Petrică Ionescu, Dinu Cernescu, Alexa Visarion, Alexandru Dabija, Radu Gabrea etc. Vă considerați un actor împlinit?

- Deși am avut o mare șansă ca actor, nu mă pot considera un actor împlinit. Din anumite motive, am fost obstrucționat în devenirea mea. Eu am absolvit institutul la 30 de ani. La puțin timp după asta, eram cu Iani Cojar pe stradă, el îmi fusese asistent, și l-am întrebat puțin disperat, ce o să se aleagă cu mine, pentru că eu pierdusem deja un tren important în profesia asta. Am primit însă, pe lângă șansa de a fi actor, și altceva în schimb: șansa uluitoare de a nu face compromisuri, șansa de a fi ocolit de compromisuri. Sigur că oi fi făcut greșeli. Dar ele au fost punți peste primejdii ca să pot merge mai departe. Poate aici a intervenit ceva benefic în destinul meu.

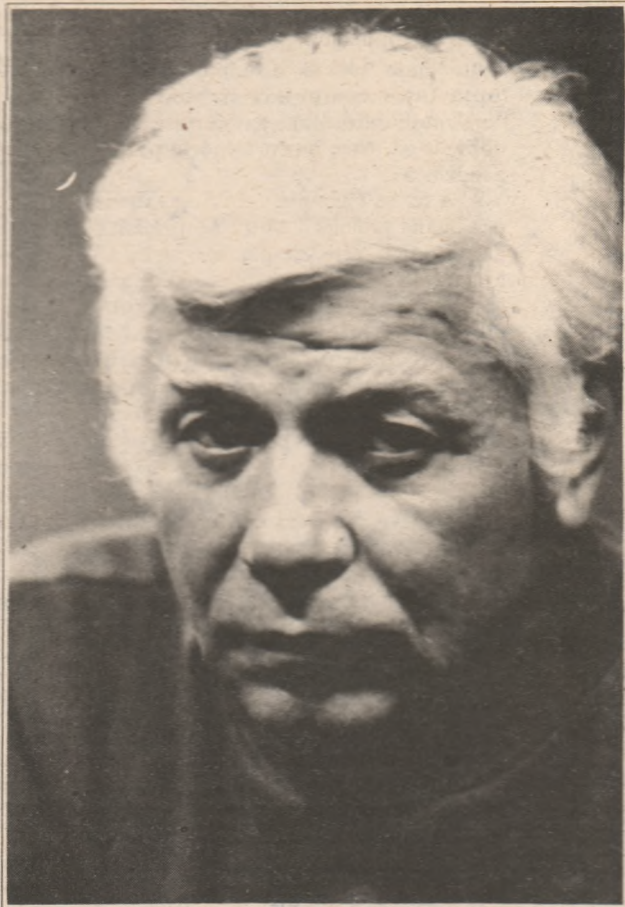
În anumite roluri pe care le-am făcut, am dobîndit o oarecare notorietate. Dar în raport cu idealurile cu care am pornit să fac această profesie, față de al patrulea partener, cum îl numesc eu pe spectator, încă nu m-am achitat suficient. Le spunem și studenților mei că în teatru există persoana întâi, a doua, a treia și a patra - care este partenerul nostru, spectatorul. El, de cînd pleacă de acasă spre noi, se pregătește pentru un ritual. Eu, de cînd plec de acasă într-o întîmpinare a lui, mă pregătesc pentru un ritual. Numai că eu cunosc ritualul, iar el îl descoperă prin mine.

Mai împlinit îl găsec pe Marcel Iureș. El se află în mijlocul carierei, în propulsie maximă. Dar el este mai împlinit, pentru că el a putut să ducă mai

departe mesajul, dincolo de strămtorile pe care i le-au impus convențiile și pe care mi le-au impus și mie. Sub acest aspect sînt neîmplinit. Categorie.

- Ce vă reprezintă cel mai tare ca actor și ca om?

- Ca om, dacă stau să fac un bilanț, nu prea am să-mi reproșez rele. Am să-mi reproșez rele doar față de conștiința mea intimă. Dar față de conștiința oferită, nu sînt vinovat. Și poate asta îmi dă și o liniște. Din punct de vedere al profesiei, sînt momente foarte importante în viața mea. De exemplu, *Polonius* în *Hamlet*-ul lui Dinu Cernescu, care a răsturnat, într-un fel, valorile și care a fost pentru mine ca un dat. *Polonius* merge pînă într-acolo cu mistica puterii, încît își sacrifică fiul, fiica. Mai mult decît atât. El îl iubește pe *Hamlet*, el îl declară nebun pe *Hamlet* din dragoste și nu din cauza conflictului real care există. *Regele* pune la cale uciderea lui *Hamlet*, dar *Polonius* vrea să-l păstreze undeva în afara pericolului. Este un lucru foarte interesant. Că el a căzut pe o zonă foarte specială în care noi trăiam și că el a fost comparat cu Beria, asta este altceva și ține doar de context. Pe urmă a fost *Cristofor Columb* în *Viziuni flamande* de Ghelderode, un spectacol cu mare succes la Festivalul de la Nancy. Practic, primele mele cronici extraordinare au fost în străinătate. După asta a urmat *Conu Leonida* față de *Reacțiunea* a lui Petrică Ionescu, în care eu eram *Efimița*. Spectacolul a avut 17

veneau de la Aiud sau Sighet de ce și cum a murit Iuliu Maniu. Și asta a fost contribuția mea la scenariu. A fost o personalitate de o mare demnitate. La el în celulă venea dimineața un gardian care îi ordona să-și facă patul. Manju refuza lucrul ăsta din demnitatea a ceea ce reprezenta. Și gardianul începea să-l bată. Cineva, care a stat și el în închisoare, spunea: "Păi ce-l costa dom'le să-și facă patul și să scape de bătaie?" Păi tocmai demnitatea. De aici circula în închisoare un slogan: "nu contează cîți ani ai făcut, ci cum i-ai făcut". Revin la film. Pentru mine nu contează cu cine l-am făcut, ci cum l-am făcut. Și asta nu mai e treaba mea să o spun. Am mai avut un motiv, ba chiar o plăcere: să-i văd îngenunchiați pe cei care au îndrăznit să dea în această mare personalitate istorică.

- De ce ați fost arestat în 1953?

- Tatăl meu era la canal. Neputînd intra în nici-o facultate, am fost repartizat la Banca Națională Română, sau de Stat, nu mai știu, la Puchenii Moșneni. Eram urmărit din cauza "dosarului" și, ca să folosesc termenii lor, m-am dat, pînă la urmă, în stambă. Aveam la mine caietul meu de versuri, aveam *Biletele de papagal* ale lui Arghezi. În dimineața de 3 martie a apărut portretul îndoliat al lui Stalin. Eu mi-am manifestat public bucuria și am început să desenez și să batjocoresc acest portret cu o voluptate nemaipomenită. La un moment dat, mi-am dat seama ce făceam. Am rupt desenul bucățele și l-am aruncat într-un loc greu de depistat. Nu și pentru cei care mă urmăreau. L-au luat, l-au refăcut și s-a declanșat totul. Se adăuga comportamentul meu rebel și arrogant față de puterea sovietică, față de SOVROM-uri, întrebările publice pe care le puneam acestor "parteneri", care cărau tot: lemn, gaz, petrol... În luna martie, la 18 ani și 3 luni am fost arestat, judecat de Tribunalul militar teritorial nr. 2, condamnat la 5 ani de muncă silnică, conform art. 327 și 209: uneltire împotriva orînduirii de stat. Am avut baftă cu toții că am scăpat în 1955 datorită înțelegerii de la Geneva, un pact între est și vest, cînd a început dezghețul, pentru a elibera minorii din închisori. Dar n-am scăpat numai de închisoare în 1955. Am mai scăpat de ceva. De la Rudului ne duseseră la Tîrșor și eram pregătiți pentru a doua școală de la Pitești. Deci, astăzi ori aș fi fost tortionar, ori aș fi fost muțit, ori nu mai eram deloc. A existat însă un înger păzitor, pe care l-am simțit lângă mine și în profesie. Am intrat în sfîrșit la facultate în 1958 datorită garanției politice pe care Radu Beligan a depus-o pentru mine. Pe urmă am construit, încet-încet, totul.

- Ce ați ratat ca actor? Dar ca om?

- Ca actor am ratat multe roluri. Am absolvit cu *Tartuffe* și aș fi vrut să-l reiau. Nu s-a mai întîmplat. Aș fi vrut să fac *Shylock*, *Iago*, *Bufonul* din *Regele Lear*. Sînt vîrste pentru un rol și sînt vîrste cînd nu mai poți face un anumit rol. Ce am ratat ca om? (pauză îndelungă) Că nu am copii. La un moment dat asta a fost aproape o înțelegere cu Dumnezeu. Pot să zic asta. Adică, cu cine aș fi vrut, nu s-a putut. De la cine am vrut, nu mi-a dăruit. Pe urmă am așteptat. În felul cum mi-am construit eu universul, asta este o ratare.

- Va mulțumesc. Și încă o dată "La mulți ani!"

Marina Constantinescu

Tînărul stăpîn și premiile U.A.P.

CRONICA
PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

ÎNCHEIAM cronică precedentă cu promisiunea unei reveniri. Ea trebuia să aibă ca obiect o prezentare mai amănunțită a expozițiilor cu care a fost întâmpinat Peter Ludwig la București și a expoziției de artă video a centrului Soros pentru artă contemporană. Dar între timp-a intervenit un eveniment care a suspendat această promisiune, cel puțin deocamdată. Și evenimentul cu pricina este cu atât mai important cu cât el aproape dispăruse, ca fenomen, din atenția opiniei publice. Este vorba despre acordarea premiilor Uniunii Artiștilor Plastici pe 1993. Dacă anii trecuți faptele s-au petrecut într-o cvasiconspirativitate, învaluite într-o inexplicabilă sfială, de data aceasta ele au avut o imensă postă de popularitate și un evident caracter monden. Deși momentul festiv a întârziat cu vreo câteva luni față de cel similar din anii precedenți, așteptarea a fost pe deplin răsplătită. Deruta în care se găsește cea mai mare parte din societatea românească - și nici intelectualii sau artiștii nu au vreo scutire specială - a fost, cu acest prilej, mai mult decât convingătoare. Pe de o parte instituția premiului profesional s-a degradat alarmant, atât în plan specific, cât și în cel economic, iar, pe de altă parte, parcă anume spre a compensa, ea a câștigat în retorică și în ostentație. Dar, pentru a putea urmări faptele în desfășurarea lor, să le luăm, creștinește, de la capăt. Mai întâi premiile uniunilor de creație sînt modalități de a recompensa performanța și în atribuirea lor nu trebuie să intre, în condițiile în care luăm ca premisă onestitatea, nici un factor exterior. Premiile răsplătesc sau consacră, identifică sau depart-ajează, dar nu sînt și nici nu trebuie să eșueze în mici afaceri de familie, fie ele și sentimentale. Pentru că odată acceptat un joc al slăbiciunilor, el declanșează în

mod inevitabil o întreagă avalanșă de slăbiciuni. Și acest fapt se poate vedea cu ochiul liber în chiar actuala ediție a premiilor. Dacă premiul pentru pictură, acordat lui Miron Duca din Bistrița, cel pentru grafică, acordat lui Teodor Hrib, cel pentru arte decorative, acordat Eugeniei Pop, pentru critică, acordat Alexandrei Titu și pentru tineret, împărțit între Laurențiu Mogoșanu, Simona Tănăsescu și Radu Șerban sînt legitime și nu ridică semne de întrebare, premiile speciale, premiul pentru sculptură și marele premiu sînt serioase îndoieli. Unele îi implică direct pe cei premiați, altele vizează doar încadrările care seamănă suspect cu o clasică spălare pe mâini. Premiul criticii, de pildă, acordat Ioanei Bătrânu și premiul juriului, atribuit lui Gheorghe Vida sînt niște irelevante premii de consolare, la mare distanță de valoarea și complexitatea activității celor premiați. Iar în ceea ce privește premiul special acordat lui Mircea Spătaru "de Conducerea Operativă" (denumirea este involuntar umoristică) și improvizatul premiu pentru ambient acordat Getei Brătescu, lucrurile sînt de-a dreptul hilare. Doar excesul de urbanitate al celor doi premiați i-a împiedicat, probabil, să le refuze. Pentru că, în mod normal, ambii erau candidați legitimi pentru marele premiu, iar expedierea lor în niște speciale periferice n-a urmărit decât o degajare a concurenței. Și în condițiile în care alături de cei doi mai existau un Horia Bernea, un Ion Bitzan, un Ștefan Câlția, artiști cu o operă constituită, cu o stilistică inconfundabilă și cu un univers de forme absolut definit, marele premiu s-a acordat unui onest dar steril sculptor, Adrian Popovici, care de ani de zile nu are decât o de tot sporadică și sincopată prezență artistică. Și tot la sculptură s-a comis și cealaltă gafă majoră. Premiul acestei discipline a

revenit Elenei Hariga, un profesionist fără îndoială, dar cât de departe de nivelul pe care sculptura noastră l-a atins în ultimii ani. Stăpînă pe datele tehnice ale meseriei, însă lipsită de orice imaginație formală, Elena Hariga încearcă o împăcare a planului frust și a volumului greu cu detaliul elaborat și subtil. Dar efortul nu trece dincolo de performanța meseriașului. Or, sculptura este meserie și mai mult decât atât. Iar pe cei nebăgați în seamă, aproape inutil să-i mai numesc: ei sînt, totuși, Mircea Roman, Romelo Pervolovici, Marian Zidaru și un remarcabil sculptor băcăuan, pe care juriul n-a făcut dovada că-l cunoaște, Gheorghe Zărnescu. Toți cei amintiți și încă vreo cîțiva pe lângă ei au relansat ideea de sculptură, au împospătat disponibilitățile și forța expresivă ale unor materiale aparent uzate, au lărgit registrele imaginărilor și au repus în discuție figurativul și forma conceptual-simbolică. Dar aceste date n-au prezentat nici un interes pentru Dumitru Pasima, Mihai Istudor și Mihai Ecobici care au dovedit că nu știu să privească, în calitate de membri ai juriului, dincolo de propriul lor orizont. Care nici nu se arată din cale afară de larg.

ACEASTA este, însă, partea ternă și nespectaculoasă a premiilor. Alături de ea se ridică, abia camuflată într-un amestec de personaje, instituții, fundații, ambadori și oameni de afaceri, una dintre cele mai jenante probe de obediță pe care le-a dat pînă acum vreo uniune de creație. Inventîndu-se formulele de "Prieten al artelor" și "Susținător al artelor" au fost convocați la festin și împrietăriți cu diplome președintele Camerei, Adrian Năstase, Crin Halaicu, primarul Capitalei, Iulian Crețu, viceprimarul Capitalei, Victor

Opaschi, consilier prezidențial etc. Oricît de diverși și de mulți ar fi fost ceilalți premiați externi, ei nu par altceva decît o formă de a justifica prezența celor patru. Acest joc al curtoaziilor și al flatărilor pe care UAP îl experimentează în fața Puterii trecătoare este, orice s-ar zice, ineficient pe termen scurt și garantat falimentar pe termen lung. În timp ce Uniunea Scriitorilor, ale cărei posibilități materiale sînt cu mult mai precare, a ridicat demnitatea premiilor, atît pe cea imediată, cît și pe cea simbolică, fără nici o reverență la Cotroceni sau la Parlament, UAP a acceptat colaboraționismul în condițiile în care valoarea premiilor a rămas în continuare modică. A fost nevoie de intervenția unui sculptor ca Ioan Pârvan, care a suplimentat fondurile din buzunarul propriu cu 1500000 lei, pentru ca măcar cîteva dintre premii să sune cît de cît omenește. Iar prietenul artelor Adrian Năstase, cu un aer relaxat de tînăr stăpîn, a împărțit zîmbete cordiale și și-a însușit imaginea care i-a fost confecționată la minut. În timp ce Crin Halaicu nici măcar n-a catadixit să participe, să vadă și el la fața locului cum devine "susținător...". Premiile, oricum, se dau și se uită, festivitățile se rostogolesc și ele și mor în malaxorul unui cotidian din ce în ce mai agresiv, dar colaborările dubioase din vremuri tulburi rămîn peste timp cu o vitalitate malignă. Puterea actuală, părăsită de adevărații intelectuali și oameni de cultură, întinde brațe de caracatiță pe unde apucă. Și artiștii plastici s-au lăsat ademiniți cu o inocență care frizează cinismul (sau viceversa!). Dar poate că totul nu-i decît o nălucă pe care am văzut-o doar eu, prin fumul de țigară. Așa că aștept cu nerăbdare infirmarea.

Javier Bardem în rolul principal din *Un bărbat bine dotat*

Par el amor de una mujer

sufocă, nelăsînd nici o șansă producțiilor autohtone și/sau europene, iată acum o decizie înțeleaptă. Bigas Luna, regizor spaniol distins cu un Leu de Argint (Veneția, 1990, pentru *Jamon, Jamon*) "debutează cu mai recentul său *Un bărbat bine dotat* la cinema Lucefărul din capitală. Adică tocmai în sala ce începuse a-și consolida o reputație dubioasă încă de pe vremea egalității noastre. Și, grație acestei inspirații, pelicula și-a pierdut din start potențialii spectatori civilizați - care fie nu și-au mai dat osteneala să afle despre ce este vorba cu adevărat, fie au fost descurajați de "condițiile" specifice sălii cu pricina (de la mizeria inevitabilă, la comentariile emise non-stop de către publicul fidel).

Abstracție făcînd de titlu - *Un bărbat bine dotat* (cu un ușor accent lasciv pe ultimul cuvînt) - și de cîteva scene "decoltate" (în limite artistic-decente), nimic nu justifică etichetarea filmului drept unul de categoria "Lucefărul". Ceea ce s-a și dovedit, obișnuirii cinematografului ignorîndu-l cu indiferență.

Clar și echilibrat, filmul lui Bigas Luna reiterează în registru ironic-satiric tema (clasică) a individului ambițios, hotărît să cîștige cu orice preț. Și (tot clasic) pierde. Deși pentru un moment, eroul pare să fi găsit secretul fericirii absolute de vreme ce, în toate acțiunile sale, îmbină utilul cu...plăcutul. Bazîndu-se pe sexul său mai mult decît pe orice altceva, Benito Gonzales își depășește, toți înaintășii întru par-

venitism. Visul lui este de a construi un zgîrie-nori (simbol al puterii absolute și simbol falic în același timp). Iar întregul său itinerar carieristo-amos, declanșat în termeni epici de o iubire eșuată, este jalonat de semne ale unui univers kitsch. Nu numai că Benito mizează pe puterea seducției sale masculine pentru a obține ceea ce își dorește, dar transformă ipostaza "macho man" într-o adevărată filosofie de viață. Ceea ce îi va aduce și eșecul, căci orgoliosul bărbat fatal sfîrșește semi-olog și semi-impotent într-o casă oarecare din Miami, înjurînd hamburger-ii și cafeaua americană.

"L-am creat pe Benito Gonzales ca să reprezinte Visul contemporan al majorității. Drama lui nu e una strict națională, ci se vrea un portret ironic al anilor '90", mărturisește regizorul și scenaristul peliculei. Așadar *Un bărbat bine dotat* beneficiază de un discurs centrat pe existența unui erou reprezentativ, a cărui imagine este construită dintr-o suită de reflexe fals culturale și populiste (de la preferința personajului central pentru muzica lui Iglesias la cea pentru tablourile lui Dali, de la mincăruri pretențioase la ceasuri Rolex). Inteligența regizorului constă în îmbinarea credibilă dintre consistența realistă a personajului cu perspectiva ironică din care acesta este prezentat, dintre trăsura, cvasi-ludică a temei cu drama finală a eroului. Iar balansul permanent între convenții nu distruge coerența ansamblului, care rămîne eficient în termenii comunicării.

Dacă iubirea pentru o femeie îl determină pe Benito să devină un Don Juan interesat material, în *Corbul* (producție tipic americană din punct de vedere tematic), o iubire puternică constituie un decliv suficient de puternic pentru o înviere din morți. Doi tineri aflați în pragul căsătoriei sînt uciși. După un timp, el (mort, dar puternic) revine în lumea celor vii, nu atît pentru a se răzbuna, cît spre a-i pedepsi pe criminalii iubitei sale.

Inspirat dintr-o istorie de benzi desenate, *Corbul* pare un basm negru pentru adulți, un basm din care nu lipsește violența (în scene spectaculoase), nu lipsesc sfaturile moralizatoare, happy-end-ul și toată seria de clișee comerciale. Din fericire filmul depășește multe sup-produse similare, dar din nefericire nu într-o proporție suficient de semnificativă spre a transforma pelicula într-una de excepție.

Astfel încît reținem că un film relativ digerabil (*Corbul*) rulează cu relativ succes într-un important cinematograful bucureștean, în vreme ce o peliculă extrem de interesantă (*Un bărbat bine dotat*) nimerește într-o sală de mulți repudiată. Conform acestui tip de programare, probabil că *Luna amară* ar fi avut de la bun început o soartă similară cu *Bărbatul bine dotat* dacă regizorul Roman Polanski ar fi fost mult mai fidel romanului "Lunes de fiel" de la care a pornit.

Miruna Barbu

DU PĂ ce distribuitorii de filme și exploataorii sălilor de cinema din România se lamentează, alături de criticii noștri, pe tema filmelor americane, mai mult sau mai puțin (în 90% dintre cazuri mai puțin) reușite, filme care inundă piața, o

Un bărbat bine dotat (Spania, 1992) - distribuit de MediaPro; regia: Bigas Luna; cu: Javier Bardem, Maria de Medeiros, Maribel Verdu, Elisa Touati, Raquel Bianca

Corbul (SUA, 1994) - distribuit de QCB; regia: Alex Proyas; cu: Brandon Lee, Ernie Hudson, Michael Wincott

TELEVIZIUNE

de Cristian Teodorescu

Fantasmagorii

NU E prima oară când TVR se face părtașă minciunilor lui C.V. Tudor. Însă povestea cu invitarea acestuia în Germania, pe post de conferențiar, intră în domeniul patologicului. "Ce să caute neamțul în Bulgaria" e nimic pe lângă ce-a căutat C.V. Tudor în Germania. În varianta lui, pe care Televiziunea a înghițit-o cu totală lipsă de discernământ, el a fost invitat să conferențieze la Bremen, ca să-i lumineze pe germani cum sînt priviți ei în România, în persoana lui Goethe. Ba mai mult, C.V.T. s-ar fi înfîlnit și cu liderul landului cu pricina, pe care l-a dăscălit pe planul relațiilor bilaterale. Devenit germanofil de cînd are Mercedes, C.V.T. și-a închipuit că dacă are ușă deschisă la Cotroceni după ce-a intrat acolo pe geam, la fel o s-o plesnească și-n Germania.

Cînd am ascultat relatarea de la TVR, m-am gîndit că, cine știe, n-or fi știind nemții ce-i poate pielea mititelului și l-or fi confundat cu Oliviu Gherman. Începusem să-mi fac griji. Nu că a fost invitat C.V.T. în Germania. Treaba asta putea fi opera oricărui gangist cu venituri din industria damelor cu conducută. Dar mă gîndeam cu mintea mea de om care pînă da un telefon în România poate dicta o nuvelă unui amic din Noua Zeelandă, dacă are bani să plătească impulsurile - și în Germania informațiile circulă prost. Fiindcă dacă un C.V.T. ajunge să conferențieze acolo, el n-o poate face decît dîndu-se drept altcineva. Și m-a luat o tristețe de țară mică și nebăgată în seamă în numele căreia orice vagabond politic se poate da drept plenipotențiar fiindcă oricum nu contează. Și tocmai cînd mă invadaseră complexele, vine o dezmințire de la Deutsche Welle. Și nu una făcută pe două rînduri, ci așezată metodic, punct cu punct.

Nu l-a invitat în Germania pe C.V.T. nici măcar o organizație de *skin heads*. L-a tras acolo un oarecare Viorel Roman, pripășit în calitate de consilier la o bibliotecă universitară din Germania. Trebușoara asta s-a făcut pe șest, iar C.V.T. a apărut acolo în locul altcuiva, o persoană care n-a putut da curs invitației. Dar văzîndu-se el în loc public, C.V.T. ia drept sala de la "Select" o distinsă incintă universitară și se aruncă la cuvînt. Stupoare în sală, apoi încep fluierături și distinsul senator e obligat să se retragă cu coada între picioare. În rest nici vorbă de înfîlnirea lui C.V.T. cu vreun șef de land. Sau poate că, pe stradă, să fi trecut C.V.T. pe lângă omul cu pricina și l-o fi înghionțit careva să-i dea bună ziua.

Așadar, C.V.T. s-a întors cu coada între picioare din Germania. În loc să tacă frumușel din gură, el se apucă să povestească la Rompres ce n-a făcut pe unde a fost. Televiziunea preia știrea Rompres și o povestește națiunii. Nimeni n-a avut curiozitatea să verifice dacă ceea ce a povestit C.V.T. era adevărat. Dacă ar fi fost vorba de un om politic serios, chiar n-ar fi avut rost ca el să fie verificat. Dar să iei de bune minciunile cu care acest om de nimic intoxică de cîțiva ani opinia publică din România, asta e prea de tot.

De dragul sau de frica porcăriilor pe care le scrie C.V.T. în fițuica lui, Rompresul se face purtătorul de cuvînt al smintelilor lui. Din motive asemănătoare, realizatorii *Actualităților* preiau știrea și o difuzează în întregime. Efectul a fost că *Deutsche Welle*, post de radio care reprezintă punctul de vedere al guvernului german, a dezmințit aceste elucubrații vadiniste.

Să schimbăm nițel datele problemei, ca să vă dați seama de proporțiile gafei făcute de agenția națională de știri și de televiziunea națională. Jirinovski a fost în Statele Unite. Să zicem că el ar fi povestit, întors acasă, ITAR TASS-ului că s-a înfîlnit cu Bill Clinton pentru a strînge relațiile bilaterale. Cine s-ar fi făcut de rîs de pe urma difuzării unei asemenea știri? În nici un caz Jirinovski.

Gravitatea problmei apărute după vizita lui C.V.T. în Germania e că după dezmințirea dată de Deutsche Welle nici Rompresul, nici Televiziunea Română n-au catadicsit să rectifice știrea pe care au furnizat-o. Ceea ce rezultă de aici e un lucru politic pe care mediile diplomatice n-au cum să-l treacă cu vederea. Că minciunile unui smintit care a aterizat în Senatul României reprezintă literă de lege pentru două dintre cele mai importante mijloace de comunicare în masă din România. Dacă s-ar dovedi că ITAR TASS e complice cu Jirinovski, această agenție de știri și-ar mîncă tot creditul. Rompresul și Televiziunea nu-și dau oare seama că de dragul unor interese mici își vor pierde greutatea ca instituții de importanță națională? Pe de altă parte însă conducătorii acestor instituții ar trebui să priceapă că ei nu sînt angajații lui C.V.T., ci ai unei țări întregi care, la un moment dat, s-ar putea să le ceară socoteală.

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen Negrici

Despre eliberarea obiectului (I)

CĂUTAREA expresivității involuntare reprezentată, după opinia mea, singura cale eficace de prelungire a vieții unui text, prin eludarea controlului - ce se dovedește, pînă la urmă, nociv - exercitat de autor, cu ajutorul regulilor "idiolectului estetic", asupra propriei creații. Lipsa de respect pentru intenția lui artistică - limitativă și limitată prin chiar legea firii - întreține climatul de libertate a obiectului: un vis uitat al *avangardei*. Căci, privită retrospectiv, *avangarda* se arată a fi - în quasitotalitatea manifestărilor ei - cu adevărat interesantă - o mișcare antiintențională care a orbecat, a bijbiit după virtutea eliberatoare a nonintenționalității. Numai cineva, obișnuit să bată mătânii și să execute reverențe, priponit în aria - oricum iluzorie - a așa-ziselor valori sigure ale artei poate subestima *avangarda* și eșecul ei biruitor. Din extraordinara ei experiență de revoluție furată, asasinată și oferită, printr-o tipică ironie a istoriei, ca ofrandă muzeelor și istoriilor literare, se rețin ca demne de a fi oricînd reactivitate, cîteva binecuvîntate impulsuri anarhice. Cele mai multe pleacă din ostilitatea față de articitate, față de forma, care a consumat atîtea nobile energii, atîtea trăiri patetic ridicole, față de frumosul care slujește ritualului social și retoricii, se învoiește cu cineva și cu ceva și reprezintă recompensa respectării unei ierarhii. Vrednice de atenție erau - să ne amintim - fie "produsele" ce păreau incompatibile înseși ideii de structurare rațională (visele, emisiile aleatorii ale demenților sau ale celor "eliberați" prin hipnoză, "scenele" de pe vechile ziduri recomandate de Leonardo elevilor săi), fie cele cu caracter utilitar (notele diplomatice, ultimatumurile, ordonanțele medicale, textele de lege, înjurăturile expediate prin scrisori etc.). Chiar atunci cînd era folosit în virtutea inerției, cuvîntul *artă* exclude explicit "cultura frumosului" și subînțelegea expresivitatea invo-

luntară: "Arta copiilor, arta populară, arta psihopaților, a popoarelor primitive sînt artele cele mai vii, cele mai expresive, fiind din adîncimi organice, fără cultura frumosului" (Marcel Iancu) Este dezolant să constați că frumosul nu stîrnește aceeași convenită repulsie și astăzi, la sfîrșitul pilduitor al acestui secol oribil în care arta a dovedit nu numai că este, ca de regulă în istorie, neputincioasă să îmblînzească Demonul puterii ci și că este în stare să o slujească profitabil și cu devotament.

Locuirea în structurile liniștitoare ale artei (comoditate de-a dreptul odioasă în ultimii ani de comunism), devitalizarea, înstrăinarea și transformarea noastră în simpli medietari ai formei, ipocrizia și simulacrul artei ca simulacru al vieții, nu sînt resimțite catastrofic, nu generează nici pe departe tensiunea dramatică din primele decenii ale veacului, și nu trezesc reacțiile radicale așteptate. Necesare, deși știm prea bine că repudierea artei se preschimbă în artă. Necesare nu numai în apele cam stătute ale Occidentului artistic ci și în Estul care nu mai este obligat acum la concesii pentru a glorifica orice mică și neînsemnată victorie a spiritului aflat în defensivă.

În așteptarea clipei în care furta avangardei își va proba ciclicitatea proorocită, privesc cu un soi de nostalgie spre epoca celor ce se încumetau să refuze, măcar o vreme, cu o criminală și sublimă naivitate, toate formele de spălare a creierului, logica oprimentă, cultura și tradițiile estetice și morale, să decreteze - precum Tzara - primatul absolut al spontaneității, deconstruirea limbajului și, de ce nu, tăcerea: Plus de paroles! Dar cine astăzi ar mai avea tăria ca, în grădina bine croită a bunului nostru simț, să proclame "prostia artei" și "inutilitatea teatrală a tot", precum Jacques Vaché, cel ce a dispărut la 23 de ani, cum ar fi trebuit să facă fiecare dintre noi spre a nu ne pierde viața cedînd compatibilităților vieții.

RADIO

de Antoaneta Tănăsescu

O reconstituire

ANUNȚATĂ sub titlul *Din istoria Radiodifuziunii Române. Documente sonore*, emisiunea transmisă în după-amiaza de 5 decembrie, în cadrul *Mediatecii*, s-a dovedit a fi nu un fragment din viața instituției, ci o relatare despre un moment al acestei vieți. Nu e un reproș, e o constatare în condițiile în care atît informațiile puse în circulație cît și comentarea *à rebours* de martori ai evenimentului a impresionat. În primul rînd, prin demonstrația de forță a Secției de Istorie Orală ce face dovada, iată, că deține un corpus documentar de invidiat ce ar trebui (revin la o mai veche sugestie) să fie făcut public pentru a putea fi consultat și citat. Pînă acum, singura cale de acces spre deceniile de demult al Radiodifuziunii erau cele cîteva sinteze și antologii tipărite mai ales după 1970. Acum, iată, un depozit documentar vast

ne stă la dispoziție și ar fi cazul ca el să fie mai des investigat prin rubrici planificate în programul săptămînal. Ediția de luni a *Mediatecii* s-a ocupat de felul în care radioul a reflectat deciziile politice din seara lui 23 august 1944 și avea dreptate Cristian Popișteanu spunînd că impactul intern și extern al acestui act istoric s-a datorat și promptei sale mediatizări, care a permis ca veștile de la București să fie imediat cunoscute în țară, să fie preluate de BBC, de recepțiile americane, de cele ale Vaticanului sau Moscovei. Și care erau acele vești? Proclamația Regală, Declarația noului guvern, decrete de amnistie, declarații de intenție ale principalelor partide politice, dispoziții administrative către perfecții din toată țara. Cum vor fi răsunat ele în realitate? Nu știm, pentru că *Mediateca* a preferat înlocuirea retransmiterii acelor memora-

bile benzi cu citarea lor fragmentară de către voci din studiourile 1994 sau cu emoționata lor comentare de către contemporani. Astfel, că din motive numai de ei știute, realizatorii radiofonici s-au oprit la jumătatea drumului. În urmă cu 5-6 ani, ne-am fi mulțumit, poate, și cu atît, apreciînd chiar ca pe un gest de curaj simpla pronunțare la microfonul din strada Nufierilor a sintagmei Proclamația Regală, de pildă. Azi, nu pentru faptul că strada unde se află Radiodifuziunea și-a recăpătat numele de demult. În absența, deci, a documentelor sonore din seara aceea de august, am ascultat palpantă evocare a lui Vasile Ionescu, atunci Director General al Radiodifuziunii, cel care a dus, sub escortă, mesajele Palatului (Proclamația Regală fusese imprimată de Alexandru Lohan) spre strada General Berthelot unde crainicii Aurora

Bălăceanu, Rodica Gologan, Gheorghe Soare, Valentin Dimitriu anunțau ascultătorii că nu peste multă vreme vor afla știri senzaționale. Am ascultat, de asemenea, mărturiile lui Alexandru Georgescu, director al postului radiofonic de la Bod, amintirile lui Mircea Ioanițiu (aflat în Palat), ale Lianeii Jovin (se găsea la Sinaia), ale lui Nicolae Fotino (asemenea altor bucureșteni, s-a îndreptat, imediat după ora 22.30, spre Piața Palatului), ale Elizei Crețianu care, la Ankara, trăiește ca toți românii clipe de entuziasm și mîndrie. Repede reprimite de cadența dură a istoriei, așa încît, pentru fiica lui Barbu Știrbei, "amintirea zilei de 23 august mi-a rămas ca o stea căzătoare într-o zi de vară".

PRIVIREA
LUI ORFEU

de Dan
Laurentiu

Atavism

VIVOS voco, mortuos plago et fulgura frango!
Pe vii îi chem, pe morți îi pling și fulgere frîng! Clopote, liniște, fatalitate: ce pleoape albaste de cer coboară pe ochii deschiși în pămînt?

- Ce faci? Unde ești? mă întreabă la telefonul care a tăcut toată această zi senină și înghețată vocea ei pierdută în azurul de departe cîntînd, răsunînd. Ce faci tu, oare, dacă nu te gîndești la mine, care te-am născut din nou pentru această lume, de la care voiai să-ți ei adio într-o noapte de iarnă ca aceasta, într-o noapte de decembrie cu zurgălăi la geamuri, măruntele cuvinte și amare, bătăi în ușile închise pentru noapte? Ce faci acolo, stăpîn al paradisului meu, din care mă izgonești mereu ca pe o meduză, himeră și gorgonă, dezlănțuind uragane pe mări și oceane din cele patru plane de ceruri se sparg avioane izbîndu-mă-n plex și timpane cu schije de foc și ciocane poeții ce oi năzdrăvane behîndu-și poemele vane... Spune-mi, ce faci acolo, copil al paradisului pe care l-am creat pentru tine din răsufarea gurii mele, din broboanele de sudoare ale sînilor și coapselor și buricului meu solar aurind merele copacului sub care te-am sedus din nou pentru lumea aceasta, din care tu ai vrut ca să dispari?

- Ce pot să fac? Ce pot să fac? Și totuși... stau singur și ascult amurgul cucerindu-mă ca pe o cetate părăsită. Ca întotdeauna, mă gîndesc la moarte și la Dumnezeu, adică la tine, fiindcă tu ești și binele și răul, și viața și moartea mea: astfel că mă întreb în această zi de duminică, ascultînd amurgul furișîndu-se pe sub fereastră, pe sub ușa camerei mele, plutind pe mări și oceane, cîntînd la două plane, melodii diafane, în albe saloane, mă întreb acum, sînd aici și făcînd ipoteze, întors de la biserică unde treizeci de preoți încă vii au încercat să-l încurajeze pe al treizeci și unulea, care murise, să străbată vămile văzduhului, pînă la Domnul Dumnezeu nostru, acolo unde nu este nici întristare, nici suspin, ci viața veșnică în împărăția cerului: l-au legănat pe melodiile, pe cîntările lor tînguitoare și l-au purtat pe brațe, încredințîndu-l și încredințîndu-se ei înșiși că sufletele noastre, avîndu-și originea în Duhul Sfînt, sînt nemuritoare și deci despărțirea morților de cei vii nu este decît un rău trecător și cu toții, care eram în acea biserică, la acea slujbă funerară, nu vom întîrzia să venim la marea întîlnire de apoi: o întîlnire postumă, dar care înseamnă viața veșnică prin mîntuirea cucerită de jertfa lui Isus pe cruce!

Și duminica rece, din pragul iernii, iată că visează cu ochii deschiși la bradul verde pe care o să-l împodobesc de Crăciun, întru gloria zilei de naștere a pruncului divin (cum oare ceva, cineva, care este prin sine etern, poate avea un

început și un sfîrșit?), mă poartă pe brațele sale așa cum stau întins în patul meu ca într-un mormînt, în spațiile create de cuvintele mele, un paradis artificial împotriva doctrinei păcatului: cu gîndul, cu vorba, cu fapte - cuvintele amare despre care nu numai o dată am spus că pot fi interpretate de Cel ce este fie ca o *laudatio*, fie ca o *contestatio*: în același timp și sub același aspect, precum și-n toate timpurile și sub toate aspectele. Adio, *ne quid nimis!*

Clopote, liniște, fatalitate: amurg surîzînd umil sub fereastră, cîine pierdut în valurile mării, vino aici, eu sînt fratele tău, tremur din palme nesigure... În această duminică aproape înghețată, întors de la biserică unde un slujitor al Domnului își dăruise ceea ce avea el mai de preț, viața sa petrecută în post și rugăciune, ca să-și răscumpere un păcat pe care nu l-a săvîrșit, dar pe care l-a moștenit: cum oare poți să primești o valoare negativă de la altcineva, fie și de la părinții tăi, ca pe o fatalitate de la care, orice ai face, bine sau rău, nu i te poți sustrage, așa cum ne însoțește chemarea obsedantă a mormîntului, unde egale sînt cenușa și flacăra timpului: împăratul sau ostașul, vrendnicul sau păcătosul, bogatul sau săracul: același săculeț de oseminte albe, luminînd sfidător din fundul pămîntului negru. Căci dacă noi sîntem unici pe fața Pămîntului și înaintea lui Dumnezeu, tocmai fiind creați după chipul și asemănarea lui, care nu-și află chip și asemănare cu altcineva în tot universul, el existînd dintotdeauna și înainte de toți vecii, nu-i așa că nu putem semăna nici cu părinții noștri, moștenindu-le păcatele, resimțindu-le ca pe niște atavisme, sau doar să le visăm că le avem pe suflet, cum li se întîmplă unora să-i doară în somn un braț pe care l-au pierdut cîndva într-un război? Vino somn, sau vino moarte.

Și toți acei preoți oarecum uimiți privind cum unul de-al lor, împărtaşind destinul feroce al omului: *memento pulvis es et in pulverem reverteris*, un fel de spaimă naivă, copilărească întrupată în rugămîntea mortului de a nu fi dat uitării de frații săi care mai întîrzie pe aici și a acestora, de a fi pomeniți de cel ce pleacă mai devreme în împărăția Domnului nostru Isus Cristos: și tu, întrebîndu-mă la telefon, în această duminică friguroasă, cînd bat clopotele bisericilor în inima mea: *vivos voco, mortuos plango et fulgura frango*, întrebîndu-mă: - Ce faci? Și eu, răspunzîndu-ți: - Nu fac nemi, mă gîndesc la moarte și la Dumnezeu, adică la tine. Și tu: - *Nu capitula, iubitu!e, nu capitula, mișcate la stînga și la dreapta, ca un pendul ce măsoară timpul și cîntă la fiecare oră moartă!*

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Text clasic vechi pentru economia modernă de piață

DACĂ veți presupune că toți oamenii ce populează pămîntul sînt toți, fără excepție, îndestulați, și că nimic nu le lipsește, trag de aici încheierea că nici un om ce se află pe acest pămînt nu cunoaște abundența și că totul îi lipsește. Nu sînt decît două feluri de bogății, la care se reduc toate, banul și pămîntul. Dacă toți sunt bogați, cine va cultiva ogoarele și cine va scormoni minele? ... E de bănuț că s-ar recurge la comerț; dar dacă oamenii trăiesc în îndestulare și nimeni nu se vede îndemnat să lucreze spre a vieții, cine va căra de la o regiune la alta mărfurile sau bunurile de schimb? cine va pune corăbii pe mare, cine se va însărcina să le cîrmuiască? cine va alcătui caravanele? În acest caz, vor lipsi cele de trebuință precum și lucrurile folositoare. Dacă nu mai sînt nevoi, nu mai sînt nici arte, nici științe, nici invențiuni, nici înjghebări mecanice. De altminteri, egalitatea aceasta a condițiilor alungă orice subordonare, îi împiedecă pe oameni să se ajute unii pe alții, fac ca legile să devină ușuratece și inutile, provoacă o anarhie universală, atrag violența, injuriile, sfidarea oricărei pedepse.

Dacă veți presupune, dimpotrivă, că toți oamenii sînt săraci, zadarnic se înalță pentru ei soarele la orizont, zadarnic le încălzește pămîntul aducîndu-i rodnicia; zadarnic fluviile îl scaldă producînd în atîtea ținuturi fertilitatea și abundența; și marea, la rîndul ei, degeaba își lasă scotocite adîncimile, degeaba stîncile și munții își deschis piepturile spre a fi scoase din ele comorile ce le cuprind. Dar dacă veți hotărî ca, din toți oamenii împrăștiati prin lume, unii să fie bogați, iar alții săraci, neavînd nici de unele, în acest caz veți face ca nevoia să-i apropie pe

oameni unii de alții, să-i lege între ei, să-i reîmpace; unii slujesc, inventează, muncesc, cultivă, perfecționează; ceilalți huzuresc, se hrănesc, păzesc, protejează, guvernează...

*
**

(Bravos protecție, bravos guvernare! - zicem noi, ăștia, din 1994)

*
**

PUNETI de o parte autoritatea, plăcerile și traiul tihnit; de cealaltă parte, dependența, grijile și mizeria: ori treburile acestea sînt strîmbate de viclenia oamenilor, ori nu există Dumnezeu.

O oarecare inegalitate în asemenea condițiuni, întretinînd ordinea și subordonarea, este opera lui Dumnezeu, sau presupune o lege divină; o prea mare disproporție, cum apare ea printre oameni, este lucrarea ori legea celor mai tari.

Extremitățile sînt stricăciuni pornind de la om; orice compensație este dreaptă și vine de la Dumnezeu.

Dacă aceste *Caractere* nu plac cititorului, mă mir; și dacă plac, iar mă mir.

FINE

(La Bruyère,
LES CARACTÈRES
fragmente din capitolul
Des esprits forts,
ediția 1696)

În românește de
Constantin Toiu

PRIMIM:

Precizare

DE CURÎND, Editura RAO a publicat în seria "Opere XX" *Antimemoriile* lui André Malraux în aceleași excelente condiții grafice în care au apărut volumele *Condiția Umană* și *Speranța*.

Amplourea *Antimemoriilor* a determinat editorii să facă apel la mai mulți traducători.

Întrucît am tradus volumul intitulat *Le Miroir des Limbes-Lazare*, care a apărut în 1978 la Editura "Univers", am fost solicitat de sus numita Editură RAO să fiu de acord cu reeditarea volumului publicat anterior.

Considerînd că traducerea unui text literar nu poate fi rezultatul unei munci colective și că faptul de a cita numele traducătorilor în ordine alfabetică și doar pe prima pagină a volumului, fără a se specifica nicăieri partea ce revine fiecărui traducător, poate da naștere unor confuzii, țin să precizez că numai ultima parte din *Antimemorii II* (pp.301-398) reprezintă aportul meu la republicarea *Antimemoriilor* lui André Malraux de către Editura RAO.

Irina Eliade

Istoria văzută de Lev Tolstoy

oamenii tot s-ar fi retras spre locurile "unde erau mai multe provizii și ținutul era mai îmbelșugat". Contribuția lui Napoleon a fost, și ea, lipsită de importanță, deoarece războiul l-a dus soldații, dar nu din ordinele împăratului, ci după dorința lor proprie. Tolstoy a vrut să arate că Napoleon știa la fel de puțin despre ceea ce se petrecea pe câmpul de luptă, ca și cel mai neînsemnat dintre soldații săi. Numai generalului francez i se părea că acțiunea se desfășoară în întregime conform deciziilor lui.

Libertatea voinței este însă o iluzie și ea se naște din necunoașterea adevăratelor cauze. De îndată ce raportăm actele umane la contextul lor, devine evident că ele sînt condiționate de împrejurări, și nicidecum libere. Există situații în care deciziile personalităților s-a întîmplat să coincidă cu ceea ce a avut loc ulterior. Acest lucru a generat falsa opinie după care factorii motivaționali au un rol decisiv în explicarea evenimentelor. Simpla coincidență între voința liberă și "legile după care se săvîrșea fenomenul" creează aparența că deciziile oamenilor mari sînt acelea care au o influență crucială în istorie.

TEZA lui Tolstoy este că actele umane sînt determinate. Dar oamenii, incapabili să înțeleagă și să înfrunte legitatea - întrucît cauzele sînt mult prea numeroase pentru a fi cunoscute - își reprezintă mersul inexorabil al lucrurilor drept o succesiune de alegeri libere. Ei ajung astfel să atribuie responsabilitatea istorică acelor indivizi pe care îi înzestrează cu virtuți eroice și pe care îi numesc "oameni mari". În realitate, ei sînt ființe umane obișnuite și ignorante, al căror rol nu este decît acela de instrument pe care istoria îl folosește în atingerea țelurilor ei. Convingerea lui Tolstoy este că procesul istoric își urmează cursul său independent de voințele și idealurile "oamenilor mari". Personalitățile nu fac altceva decît să joace rolul impus de împrejurări. Ele sînt asemenea actorului care, după ce își încheie rolul pe scenă, își scoate masca. Mișcarea popoarelor de la Apus la Răsărit l-a cerut pe Napoleon, iar cînd acțiunea a luat sfîrșit, acesta a devenit inutil. Războiul popular l-a cerut pe Kutuzov; Alexandru I a stat atunci inactiv, deoarece nu a fost nevoie de el. De îndată ce s-a ivit necesitatea războiului european, persoana chemată să îndeplinească acest țel a apărut la momentul oportun și, "gata instalată la postul ei", a mobilizat popoarele Europei "pentru a le duce la țintă". Alexandru i-a apărut lui Tolstoy la fel de util pentru punerea în mișcare a popoarelor de la Răsărit la Apus, pe cît de necesar i se părușe Kutuzov pentru salvarea Rusiei. De aici nu trebuie dedus că cei doi conducători poartă responsabilitatea causală a evenimentelor, căci evenimentele nu au depins de voința lor. De aceea, în loc să justificăm trecutul în numele unor astfel de persoane, trebuie să recunoaștem, mai degrabă, totala lor ineficiență în desfășurarea proceselor, care se înscrie unei necesități absolute.

Tolstoy exprimă un punct de vedere care avea să se impună tot mai mult spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, și anume că adevărata importanță în istorie o au oamenii obișnuți și nu "persoanele emnente". Obiectul istoriei, precizează el în *Război și pace*, trebuie să-l constituie "viața popoarelor și a omenirii". Noul

punct de vedere revendica, de fapt, cerința deplasării accentului dinspre istoria politică și militară spre aceea economică și socială. El poate fi pus în legătură cu acceptarea și influența crescîndă a tezei conform căreia factorii economici și nu aceia politici sînt elementele determinante ale schimbării sociale. Pe de altă parte, conturarea unei alte imagini despre omul obișnuit, opusă aceleia aristocratice, avea să contribuie, la rîndul său, la modificarea criteriilor valorice din perspectiva cărora urmau a fi selectate și interpretate faptele și evenimentele trecutului.

Pentru Tolstoy, problema dezvoltării istorice nu este legată direct de aceea a puterii exercitate de unii indivizi asupra altora. Dar ce semnifică "puterea"? Înseamnă ea doar putere "fizică", sau numai una "morală", ori le implică pe ambele? Relevantă sub aspectul causalității istorice, puterea este înțeleasă de Tolstoy ca un raport "de sus în jos" între guvernanta și guvernați. Reprezentarea intuitivă a acestui raport ar putea fi aceea a unei piramide, a cărei bază o formează mulțimile de oameni care iau parte în mod nemijlocit la evenimente și în al cărei vîrf se află indivizii ce dau ordine și iau hotărîri. Noțiunea de "putere" trimite, astfel, la triada libertate-responsabilitate-participare. Cu cît ne situăm mai spre vîrfurile piramidei, cu atît participarea este mai redusă, crescînd, în schimb, gradul de libertate și responsabilitate. În ce constă relația puterii cu cauzarea schimbărilor sociale? Se poate vorbi propriu-zis de o cauză a evenimentelor? Încercînd să răspundă acestor întrebări, Tolstoy a ajuns la următorul paradox: libertatea conducătorilor de a lua decizii îi face responsabili cauzal de dinamica societăților, dar, în același timp, această dinamică urmează un "plan" (sau legitate) care nu are nimic de a face cu voințele și hotărîrile individuale. Cu alte cuvinte, cu cît oamenii de stat sînt mai sus în piramida autorității, cu atît sînt mai departe de baza ei, alcătuită din acei oameni obișnuți, a căror existență cotidiană constituie substanța reală a istoriei; drept urmare, cu atît mai neînsemnat este efectul cuvintelor și actelor unor asemenea personalități, în ciuda autorității lor teoretice asupra istoriei.

Pentru a evita paradoxul, Tolstoy a fost obligat să admită că procesul istoric este un rezultat al activității tuturor oamenilor: unii, respectiv guvernanta, joacă rolul unei cauze de ordin "moral", iar alții, și anume aceia care sînt guvernați, îndeplinesc rolul unei cauze de natură "fizică". În consecință, "pricina" evenimentelor rezidă în unirea acțiunii "morale" cu acțiunea "fizică". Aceasta demonstrează că istoria este rezultatul unei multitudini de factori și întîmplări, al unui "infinat număr de forțe misterioase", a căror interdependență determină sensul mișcării sociale. Causalitatea istorică semnifică, deci, o relație de interacțiune și nu o relație univocă de la cauză la efect. În ciuda acestei semnificații antimecaniciste, conceptul este definit în termenii mecaniciste după modelul "diagonalei paralelogramului forțelor": atunci cînd mai multe forțe, avînd sensuri diferite, acționează simultan asupra aceluiași corp, sensul mișcării corpului va fi întotdeauna unul mediu, care nu coincide cu sensurile inițiale ale forțelor. Istoria apare, în mod similar, drept sensul mediu al nenumăratelor voințe, ceea ce face ca ea să nu fie doar diferită, dar chiar contrară planurilor și scopurilor individuale. Cunoașterea și previziunea direcției

evoluțiilor sociale devin, în aceste condiții, imposibile. Individul nu poate înțelege niciodată semnificația evenimentelor la care participă. Deși scopurile lui personale servesc atingerii țelurilor generale, acestea din urmă îi sînt inaccesibile. Încercarea de a înțelege prin mijloace raționale ceea ce se întîmple este sortită eșecului. Pierre Bezuhov rătăcește pe câmpul de luptă de la Borodino, căutînd să discearnă o "ordine", o "rațiune" dincolo de imaginea confuză a unor ființe umane urmărind din întîmplare un interes sau altul. El nu vede însă decît o succesiune de "accidente", aproape fără nici o legătură între ele, și ale căror origini și consecințe nu le poate urmări și prevedea. Există la Tolstoy convingerea că oamenii se înșeală în credința lor că au acces la înțelegerea și dirijarea cursului evenimentelor. Scopul final al istoriei rămîne necunoscut și, cu cît rațiunea umană "se ridică mai sus pe treapta acestor țeluri", cu atît devine mai evidentă "inaccesibilitatea țelului final". Evenimentele istorice nu pot fi prevăzute niciodată; ele rezultă, doar, "pas cu pas, clipă de clipă", din împrejurări diferite, infinite ca număr. Noi le putem "contempla" după ce au avut loc și au început să aparțină trecutului.

INCERCAREA lui Tolstoy de a găsi o explicație plurifactorială proceselor și fenomenelor istorice alunecă, în cele din urmă, spre fatalism, a cărui consecință este blocarea inițiativelor individuale și colective. Imposibilitatea sesizării "țelurilor generale" sugerează imposibilitatea de a interveni în modificarea cursului evenimentelor. În teoria sa, Tolstoy asociază "un individualism metodologic radical" cu un "colectivism" (holism) puternic (cf. K. Popper). Combinarea unor elemente "individualist-democratice" cu elemente "colectiviste" are la bază un conflict fundamental: acela între judecata instinctivă a scriitorului (simțul său al realității) și opiniile lui teoretice. Datele experienței arătau că ființele umane individuale și relațiile lor constituie substanța autentică a istoriei. Motiv pentru care Tolstoy a ținut să sublinieze importanța, subestimată, a acțiunilor nenumăraților indivizi necunoscuți, oameni obișnuți, care s-au angajat în lupte, au pîrjolit Moscova și care au inventat războiul de partizani. Ca teoretician, scriitorul era însă angajat credinței metafizice în existența unui sistem cărora indivizii trebuie să le aparțină, avînd, asupra libertății de voință, un efect constrîngător.

Deși atributele vieții personale sînt intuite a fi singurele reale, analiza acestora este, în viziunea lui Tolstoy, insuficientă pentru înțelegerea comportamentului societăților. Explicația istorică este condiționată de sesizarea a ceea ce stă în spatele acțiunilor umane, de depășirea aparențelor și de zăvăluirea adevăratelor cauze ale lucrurilor. Dar, cum numărul de cauze este mult prea mare pentru a putea fi cunoscut, istoria, ca știință, este imposibilă. Pe de altă parte, credința în existența unui determinism absolut l-a condus pe Tolstoy la concluzia că realitatea vieții morale, cu sentimentul responsabilității, nu este decît o iluzie. Conflictul dintre intuiția scriitorului și ideile teoreticianului oglindește conflictul dintre libertatea voinței individuale și o legitate căreia i se subordonează totul.

Cecilia Tohăneanu

PENTRU specialiștii care l-au tratat pe Tolstoy doar ca romancier, pasajele filosofice și istorice din *Război și pace* sînt văzute drept o întrerupere a narativului fără valoare artistică, ce conțin o metafizică nu numai lipsită de interes, dar străină totodată structurii operei ca întreg. Pasajele amintite, și îndeosebi "Epilogul" romanului, cuprind însă o veritabilă filosofie a istoriei, care nu s-a bucurat, din păcate, de atenția pe care a meritat-o. Sînt puse în discuție probleme teoretice, a căror relevanță pentru ontologia și metodologia istoriei nu poate fi contestată: relația dintre acțiunea umană liberă și determinism, causalitate și responsabilitate istorică, posibilitatea explicației și a predicției în istorie.

Din punct de vedere filosofic, ceea ce l-a interesat pe Tolstoy în *Război și pace* nu a fost trecutul în sine, ci dorința de a pătrunde la cauzele evenimentelor. Bătălia de la Borodino pare să fi fost, sub acest aspect, pretextul (sau prilejul) de a analiza de ce lucrurile se întîmple așa cum se întîmple și nu altfel. Viziunea descriptivistă despre istorie - ca acumulare de fapte și restituire a succesiunii de evenimente - este pentru Tolstoy nesatisfăcătoare. O istorie adevărată trebuie, în opinia sa, să dezvăluie cauzele sau ceea ce Popper numește "logica situațiilor". Or, a explica ceva cauzal înseamnă a răspunde la întrebarea "cum" și "de ce", întrebare căreia, susține scriitorul, nu i s-a răspuns niciodată. Aceasta s-a datorat metodei eronate utilizate în explicarea mecanismelor dinamicii sociale. Teoria lui Tolstoy este o reacție împotriva acelei metode care pune în seama "oamenilor mari" responsabilitatea și causalitatea istorică. Ea urmărește să demonstreze influența cu totul neesențială pe care deciziile și acțiunile lui Napoleon, Alexandru I și Kutuzov au avut-o în ceea ce privește "logica" evenimentelor din 1812.

Oamenii mari, conducătorii politici se înșeală în convingerea lor că dirijează soarta popoarelor, că deciziile și cuvintele lor constituie factorii motivaționali care cauzează schimbarea istorică, determinînd destinele comunităților umane. În realitate, ei nu sînt decît simple "etichete" care dau denumire evenimentelor. Războiul din 1812 nu a depins nici de Napoleon, nici de Kutuzov. Acestuia din urmă, scriitorul îi atribuie înțelepciunea de a fi realizat că un singur individ nu poate conduce sute de mii de oameni să lupte cu moartea. Realizările eroice ale armatei ruse nu sînt puse nici în seama ordinelor lui Kutuzov și nici a spiritului de sacrificiu al locuitorilor capitalei; în fapt, oamenii au fost preocupați de interesele lor personale. Așa se și explică de ce armata rusă s-a retras în mod necesar. Indiferent dacă vreun conducător le-ar fi ordonat sau nu,

“Ori de câte ori mă dezamăgește specia umană, îmi aduc aminte de o poveste care mi s-a spus de mult și despre care știu că este absolut adevărată. Un tânăr organist francez, lovit de orbire totală, a izbutit în cele din urmă să capete partiturile transcrise în Braille ale unora din ultimele cvartete beethoveniene. În timp ce pipăia notele cu degetele, plângea de emoție și bucurie. Așadar, o minte îi grăia altelea pe deasupra tuturor obstacolelor. Izolat de orice sunete, percepiindu-le doar prin intermediul memoriei și imaginației, Beethoven a făcut semne pe hârtie, iar acestea, transpuse în Braille, au ajuns sub buricele degetelor muzicantului orb - așa că am putea spune că orbul a văzut ceea ce au zis surdul. În ciuda tuturor defectelor și scăderilor noastre - și n-ar strica să ne amintim mai des acest lucru - suntem totuși niște creaturi remarcabile”.

Citatul meu preferat (mărturisesc că mă emoționează ori de câte ori îl reiau) aparține unui mare scriitor englez, John Boynton Priestley (13 septembrie 1894 - 15 august 1984), autorul celui mai monumental roman picaresc al secolului nostru (*Prieteni de nădejde*, 1929) și inovator al teatrului interbelic. S-au împlinit de curând 100 de ani de la nașterea lui și 10 ani de la moartea lui.

Din această viață îndelungată, în decurs de aproape 70 de ani, a dat poporului englez pe care-l iubea cu pasiune - peste 100 de opere de o mare diversitate (inclusiv volumele eseistice despre *Personajele comice din literatura engleză*, 1925, *Scurtă istorie a romanului englez*, 1927, *Romanul englez*, 1928 și *Umorul englezesc*, 1929) - iar în anii grei ai celui de-al doilea război mondial l-a îmbărbătat prin alocuțiuni regulate la BBC - îndrăgite de toți ascultătorii de limbă engleză.

Îndată după 1930 (când cariera de romancier și cea de istoric, biograful și eseist îi erau deja substanțial conturate), J.B. Priestley s-a afirmat exploziv în teatrul mondial prin felurite și deosebit de interesante experimente în dramaturgie: filtrând prin teoria relativității ideile filozofului englez J.W. Dunne, ale celui german Dr. Görtler și ale celui rus P.D. Ouspenski, Priestley a dat lumii ciclul “Pieseale timpului” - debutând spectaculos cu ideea “timpului despiciat” (sau “deviat”) în *Viraj periculos* (1932), experimentând apoi ideea “timpului întrerupt” în *Familia Conaway și timpul* (1937) și pe cea a “timpului ciclic” în *Am mai fost pe aici* (1937).

Publicul românesc cunoaște romanele *Prieteni de nădejde* (Anglia ca microcosmos) și *Fundătura ingerilor* (Londra ca microcosmos) și piesele *Viraj periculos*, drama-anchetă *Inspectorul de poliție*, comedia *Mahalaua salcâmului galben* și savuroasa farsă *Scandaloasa legătură dintre domnul Kettle și doamna Moon*.

Persistând în dorința mea de a dezvălui publicului nostru câte o fațetă necunoscută a autorilor dragi mie, prezint astăzi o scurtă selecție din volumul de tablete de o excepțională varietate a temelor dar și a tonalităților, *Delight* (greu de tradus: *Încântare sau Desfătări sau Delicii* - 1949).

J. B. Priestley

Din Prefață

N-AM NICI cea mai mică îndoială că o mare parte din scrierile mele constau într-o critică aspră a vieții noastre, fiind un fel de bombăneală generală. Recunosc, se prea poate să fie în asta și o oarecare doză de răsfăț, dar există și ceva bun. *Într-adevăr, totdeauna am fost de părere că un scriitor - măcar pentru a-și justifica o parte din privilegiile de care se bucură - trebuie să vorbească în numele celor care nu pot vorbi ușor pentru ei înșiși.* Se prea poate să aibă neplăceri - și eu unul m-am izbit cu capul de o mulțime de praguri și pereți - dar cel puțin nimeni n-o să-l concedieze, n-o să-l lase pe drumuri cu o ipotecă asupra casei și cu patru copii care au nevoie de încălzire, dacă vine și spune adevărul. Iată de ce adeseori am bombănit în scrieri tipărite mai degrabă în numele și apărarea altora decât în favoarea mea. Pe de altă parte, instinctul mă împinge aproape întotdeauna în opoziție față de cei de la putere și față de toți cei ce îmbracă uniforma autorității. Sunt un lingușitor întors pe dos. Mi-ar fi greu să mă înfățișez drept un rebel înnăscut, căci sunt total lipsit de fanatism, dar există în mine o undă de anarhism batjocoritor, caracterul aceluia care se desparte chiar și de prietenii lui dacă aceștia au ajuns la putere. Mai mult decât atât, întrucât în multe privințe am fost favorizat de soartă, întotdeauna mi-a fost silă de cei care par prea conștienți de norocul lor, de favorurile soartei, și o mare parte din plingerile și protestele mele de circotaș n-au fost altceva decât hotărârea de a evita *hybrisul*, ca și cum aș “bate în lemn”. Și bineînțeles că asta tot un fel de bombăneală era.

Tableta 61

CE PLĂCERE să dau sfaturi oamenilor, mai ales când nu mă pricep deloc și habar n-am despre ce vorbesc. Propriile mele treburi mi le administrez cu tot atâta grijă, atenție concentrată și iscusință, ca și un tenor irlandez bețiv - să zicem. Trec brusce de la entuziasm la dezgust. Îmi schimb politica așa cum își schimbă o femeie pălăriile. Sunt azi aici și mâine la celălalt capăt al țării. Când fac o treabă, tânjesc din toată inima să fac cu totul alta. Îmi întemeiez judecățile pe orice - sau pe nimic. Niciodată nu am nici cea mai mică idee ce voi face sau unde mă voi afla peste șase luni. În loc să țin bine și constant în mână un lucru, încerc să jonglez cu cinci sau șase. Nu sunt în stare să fac planuri și chiar dacă aș izbuti nu m-aș putea ține de ele. Sunt pesimist dimineața și optimist seara târziu, învins marțea și insuportabil de triumfător vinerea. Dar pentru că am o înfățișare atât de greoaie, un glas profund și pentru că fumez pipă, puțini oameni își dau seama că sunt un fel de drăcușor așezat în capul moriștii de vânt de pe creasta casei.

Așa că oamenii îmi cer sfatul. Și-atunci, preț de vreo zece minute, izbutesc să-l fac pe Polonius să pălească, de parcă s-ar fi jucat cu cuvintele. Mă așez bine în fotoliu, - un trup masiv de aproape o sută de kilograme - adopt un ton de protagonist al unei drame și, făcând gesturi impresionante cu pipa, îmi dau drumul:

- Mde, tot ce pot să-ți spun este că, dacă aș fi în locul dumitale...

Iar în sinea mea încântarea țâșnește pumoasă ca dintr-o sticlă de șampanie.

Tableta 62

VOI SCRIE cele ce urmează ca răspuns la o întrebare încă nerostită dar, bănuiesc, inevitabilă. Scriitorul profesionist, cu experiență, nu găsește prea mari desfătări în scris. Cea mai mare parte a desfătărilor o cunoaștem doar când sintem tineri și începem să scriem și, întâmplător, constatăm că avem destulă cursivitate; iar apoi, atîta vreme cît sintem încă foarte conștienți de noi înșine ca scriitori, ne desfătă gândul că muncim în domeniul scrisului. Mai târziu însă, după ani de experiență - sau cel puțin așa mi se pare - ori ne luptăm cu dificultățile genului nostru specific, făcînd eforturi care se prea poate să ne aducă propriile lor satisfacții, dar nu desfătare; ori se prea poate să ne trezim lucrînd la cea mai înaltă tensiune creatoare și atunci, fiind posedați de ceea ce facem, nu mai rămîne loc în noi pentru nici un simțămînt al desfătării. După cîte cred, scriitorul mai vîrstnic își găsește cea mai mare desfătare în începerea și în terminarea unei lucrări; mai înții însușindu-și ideea, apoi întrezărindu-i posibilitățile; în cele din urmă revenind la opera terminată și încercînd s-o ridice cît mai aproape de perfecțiune. La această ultimă sarcină - deși susțin aici că este o desfătare - nu sînt prea grozav.

Tableta 67

CE ȚARE îi încîntăm pe alții cînd ne mărturisim vreo slăbiciune absurdă. De exemplu, eu unul nu pot suporta legănatul vaporeșelor, în care pur și simplu asud de spaimă. Pe urmă, vederea și auzul unui liliac sau ale vreunei alte păsări care filfîie și se izbește de lucruri prin odaie mă umplu de un dezgust care poate ajunge pînă la teamă și panică. Ori de cîte ori am recunoscut acest lucru, i-am văzut pe oameni cum se luminează la față în conversația cu mine. În sfîrșit am izbutit să le fiu pe plac. Pînă atunci, le eram pare-se nesuferit. Și eu mă port la fel. Mă încîntă spaima lui J. de a vorbi în public, groaza lui M. de păianjeni, teama lui A. de a fi lăsată singură într-o casă veche, refuzul lui H. de a călători cu avionul, felul cum W. se dă înapoi dîrdîind din fața oricărei pisici.

Ne place să simțim că există un sistem echitabil de distribuție a acestor prostii și că întotdeauna rămînem încă niște copii care se strîng unul la pieptul celuilalt în întuneric. Bărbatul sau femeia cu o personalitate ferită de o asemenea slăbiciune ar fi o ființă insuportabilă, nici n-ar fi din lumea noastră, ci doar un vizitator din altă planetă, cu rînjetul pe buze. Din cînd în cînd mai apar și asemenea musafiri, și sintem încîntați cînd îi vedem plecînd.

Tableta 69

CU CÎT îmbătrînesc mai tare, mă desfătă mai mult intrigile. Mă refer, bineînțeles, la intrigile din romane și piese, nu la viața adevărată în care doar fanaticii de extremă sînga și de extremă dreapta vād pretutindeni - în locul tendințelor pe care le observăm noi

ceilalți - atîtea intrigi și comploturi complicate țesute. Unul din motivele pentru care citesc atîtea romane polițiste este că cele mai bune dintre ele îmi oferă intrigi extrem de ingenioase, în care poți foarte bine să găsești o plăcere estetică. Și, din cînd în cînd, mai scriu cîte o piesă care, “din punctul meu de vedere, chiar dacă face vreo aluzie la un țel social, este doar un prilej de a mă amuza construind și elaborînd - pînă în cel mai mic amănunt artizanal - o intrigă. Intriga nu mai e la modă nici în beletristică, nici în teatru. Cei mai admirați romancierii și dramaturgii ai epocii noastre sînt departe de a fi buni constructorii de intrigi. Ei doresc să înfățișeze nervii vibranți ai vieții, să ne arate anumite momente în toată vioiciunea lor pregnantă, să ne coboare în miezul resorțurilor ascunse ale caracterului și acțiunii, să alterneze între lirism și profecția aspră. Bravo! Dar toate acestea nu epuizează posibilitățile romanului și ale piesei. Există alte puteri și alte plăceri. Sau una dintre ele o constituie această imprimare a unui complicat tipar artificial peste încilceala de caractere și acțiuni, această născocire a unei lumi mult mai mici dar infinit mai simple și mai logice, extrasă din cea reală, mai mare și mai confuză. Lucruri demodate? În momentul de față - și asta numai în minuscule cercuri critice - sigur că da. Dar această aversiune împotriva intrigilor nu este altceva decît un moft, o modă trecătoare a criticii. Intriga, credeți-mă pe cuvînt, va reveni curînd în literatură, și probabil în mod impetuos. Și dacă aș fi un tînăr romancier aș începe să născocesc intrigi, de preferință pe o scară cît mai largă, imprimînd un tipar de cauze și efecte imediate, atîtea rotițe și lanțuri în pasta moale a societății noastre urbane de după război. La muncă, băieți - și capul sus!

Tableta 73

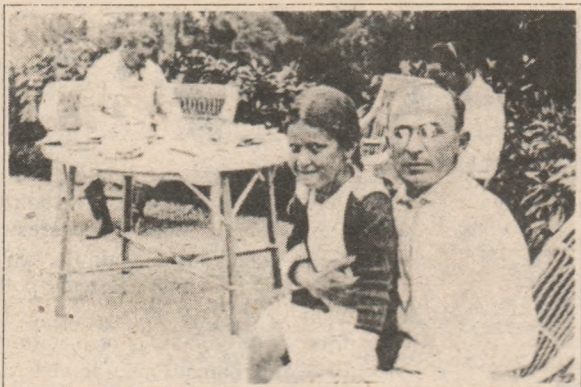
DESPRE încăpățînarea adevărului de a rămîne mereu mai ciudat decît ficțiunea. De exemplu, un ziar mi-a adus vestea căsătoriei dintre o mireasă de 70 de ani și un mire de 43. Se mai spune că întrucît idila lor a început cu o porție de budincă de piine (specialitatea culinară a miresei), în loc de tort de nuntă au servit musafirilor o budincă de piine în greutate de 4 kg; și că n-au să-și petreacă luna de miere imediat, întrucît mirele trebuie să se întoarcă la slujba lui de la Azilul de cîini.

Fără îndoială că noi, romancierii și dramaturgii, sintem în stare să inventăm asemenea personaje și asemenea situații, dar le-am îngăduit altora să ne terorizeze în așa hal încît să nu le mai înfățișăm. Auzim cîte o mică voce batjocoritoare care ne șoptește “Absurd... Exagerat... Neconvîngător... Dickensian...” și iată așa ajungem să renunțăm la aceste strălucite trăznăi.

În schimb Realitatea își face de cap și puțin îi pasă, jucîndu-se cu budinci de piine în greutate de 4 kg și trimițînd mirii nu în luna de miere ci înapoi la Azilul pentru cîini, acolo unde ar trebui să se afle criticii noștri batjocoritori, numărînd pesmeții uscați cu care se hrănesc.

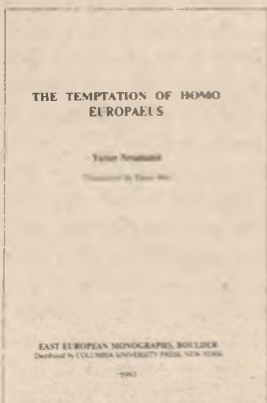
Prezentare și traducere de
Andrei Bantaș

Beria

● La Ed. Aubier a apărut o voluminoasă biografie a lui Beria, scrisă de Amy Knight și prefațată de Hélène Carrère d'Encausse. Aspectul cel mai original și mai incitant al cărții e portretul, adesea halucinant, al "câpeanului stalinist", completat cu documente de ultimă oră din arhive care demonstrează că, după moartea lui Stalin, Beria intenționa să joace rolul reformatorului radical, amnistiind un milion de deținuți, făcând mai tolerantă politica în privința naționalităților, schimbând însăși natura sistemului sovietic. În imagine, Beria cu Svetlana, fiica lui Stalin.

Homo-europaeus în America și Olanda

● Cartea lui Victor Neumann, *Tentația lui homo-europaeus*. Gene-

za spiritului modern în Europa Centrală și de Sud-Est a fost tradusă la New-York, la Columbia University Press. În noiembrie, la "Netherlands Institute for advanced study in the humanities and social sciences" a fost organizată o dezbatere cu participare internațională pe marginea acestei cărți. discuțiile de înaltă ținută științifică fiind conduse de prof. dr. M. Bibikov, director al Centrului de bizantinologie din Moscova.

Profeția lui Cela

● Deși este împotriva premiilor literare, Camilo José Cela le colecționează: recent a primit Premiul Planeta pentru cartea *Crucea sfântului Andrei*. Cât despre polemica despre utilizarea catalanei sau gali-cienei, laureatul o consideră o furtună într-un pahar cu apă: "deși profesia de profet s-a devalorizat, vă spun că, peste 1500 de ani, nu vor mai exista decât patru limbi: spaniola, engleza, araba și chineza", afirmă el în "Diario 16".

Carte și Tipografie

● Jan Tschichold (1902-1974), tipograf care a aparținut Bauhausului, a publicat în 1928 la Berlin *Noua Tipografie*, a fost arestat de naziști în 1933, apoi s-a exilat în Elveția. După război a fost chemat în Anglia pentru a înnoii ținuta tipografică a faimoasei edituri Penguin Books (ce poartă și azi marca lui Tschichold). În 1965 i s-a decernat cea mai înaltă distincție europeană în materie de tipografie, premiul Gutenberg. Lucrarea sa *Carte și Tipografie*, recent tradusă și în franceză la ed. Allia, este bibliografie obligatorie nu numai pentru editori, secretari tehnici și machetatori, ci pentru toți cei pasionați de secretele conceperii și execuției unei cărți frumoase și ușor de citit.

Un nou roman

● O femeie, un bărbat și rătăcirile pasiunii - iată tema noului roman al cunoscutei scriitoare Françoise Giroud (în imagine), *Prea scumpa mea iubire*, publicat la editura Grasset în toamna aceasta, roman în care

o femeie-agent literar se îndrăgostește de un tânăr și strălucit avocat.

August Strindberg fotograf

● Lui August Strindberg îi plăcea să interpreteze diverse roluri în fața aparatului său de fotografiat cu declanșare automată, autoportrete botezate "fotografii de opozații". De asemenea, realiza portrete în ma-

niera lui Nadar, studii de nori sau experiențe numite *celestografii*. La Centrul cultural suedez din Paris sînt expuse fotografiile făcute de Strindberg, între care și acest autoportret ca tată de familie, din 1886.

Un scriitor rus la Fayard

● Am semnalat în urmă cu câteva luni succesul de care se bucură la Paris scriitorul rus contemporan Mark Haritonov (în imagine), autorul romanului *Prohor Menciutin*, și intenția editurii Fayard de a-i publica operele complete. În 1992 Haritonov a obținut primul "Booker Prize" rus, în valoare de 10.000 de lire sterline, pentru romanul „de sertar”, scris în anii 1981-'85 *Valiza lui Milacevici*, volum din trilogia *O filosofie provincială* ce cuprinde, pe lângă *Prohor Menciutin* și romanul *Cei doi Ivan*, scris în 1978. Acum a apărut la Fayard și cartea premiată, ce are cronici elogioase, în același timp cu un volum ce reunește alte două nuvele ample de Haritonov, *Netciaisk* și *Ahasverus*.

„Comedie de modă veche” la Paris

● După cum se știe, Alexei Arbușov a scris cele mai bune piese din perioada postbelică a fostei Uniuni Sovietice și lucrările sale au rămas în repertoriul rusesc și de pretutindeni. A fost un artist, un om plin de umor, de umanism și de onestitate, ocolind propaganda. El a murit în 1986, dar fiica sa, Varvara Arbușova, s-a dus de la Moscova la Paris pentru a asista recent la premiera piesei "Vaporul pentru Lipaia" (cunoscută la noi sub titlul "Comedie de modă veche") la Teatrul Madeleine. Piesa a fost dedicată în 1975 Mariei Babanova, o faimoasă actriță rusă, pentru jubileul ei de diamant. Pe scena pariziană, piesa este interpretată de Simone Valère și Jean Desailly.

La ce lucrează...

● Philip Roth a terminat un nou roman care reia, se pare, stilul plin de vervă din *Portnoy și complexul său*, iar Norman Mailer face ultimele corecturi la o biografie a lui Lee Harvey Oswald

Fără „e”

● *Disparația* de Georges Perec a fost tradusă în SUA sub titlul *A Void*. Traducătorul Gilbert Adair a reușit, după patru ani de muncă încrîncenată, să suprimă toate vocalele "e" din textul englez, așa cum făcuse în franceză autorul *Vieții mod de utilizare*.

Mario Vargas Llosa - Premiul Cervantes 1994

LUMEA literelor hispanice a primit cu entuziasm și declarații superlative recenta acordare a premiului Cervantes - echivalentul hispanic al premiului Nobel pentru literatură, instituit de Ministerul Culturii din Spania, în 1975, și atribuit pentru ansamblul creației unui scriitor - celebrului prozator peruan Mario Vargas Llosa.

La Londra, unde locuiește în prezent, proaspătul laureat a declarat, la aflarea veștii: "Mă simt copleșit de această onoare", manifestîndu-și cu căldură grațitudinea față de membrii juriului, față de cititorii spanioli, față de Spania, "țară căreia îi aparțin pe jumătate (în 1993 a obținut și cetățenia spaniolă) și din partea căreia am primit constant nenumărate dovezi de generozitate, incurajare și sprijin".

Premiul Cervantes presupune apoteoza unei cariere literare de amplă rezonanță internațională și extrem de bogată în distincții. Vargas Llosa fiind considerat unanim renovator al romanului realist și unul din exponenții de marcă ai cunoscutului "boom" hispano-american.

Romancier, eseist, dramaturg, ziarist. Mario Vargas Llosa s-a născut în 1936 la Arequipa (Peru). După absolvirea Facultății de Litere a Universității San Marcos din Lima, în 1958 vine în Spania unde în anul următor cîștigă premiul Leopoldo Alas pentru primul său roman *Los jefes* ("Șefii"). După trei ani, romanul *Los impostores* ("Impostorii") este distins cu

premiul Biblioteca Breve, pentru ca peste câteva luni aceeași operă, cu titlul definitiv *La ciudad y los perros* ("Orașul și cîinii") să primească și premiul Criticii pe 1963.

În 1967 i se acordă alte trei distincții: premiul spaniol al Criticii, cel Național pentru Roman al literaturii peruane și cel venezuelan Rómulo Gallego pentru romanul *Casa verde*.

Publică în 1969 romanul *Conversación en La Catedral* ("Conversație la Catedrala") și în 1973 *Pantaleón y las visitadoras* ("Pantaleón și vizitatoarele"). Este ales membru al Academiei Peruane de Limbă, în 1975, iar în 1992, al Academiei Regale Spaniole de Limbă. Între 1973-1979 a fost președinte al PEN Clubului Internațional.

Pentru romanul *La tía Julia y el escribidor* ("Mătușa Julia și condeierul"), Institutul italo-latino-american îi atribuie în 1980 premiul de literatură. În 1984 publică romanul *Historia de Mayta* ("Istoria lui Mayta"), iar anul următor, pentru *La guerra del fin del mundo* („Războiul sfârșitului lumii”), i se decernează premiul Hemingway. În 1986 împarte cu filologul spaniol Rafael Lapesa premiul Príncipe de Asturias pentru Litere. Un nou premiu, Planeta, în 1993, pentru romanul *Lituma en los Andes* ("Lituma în Anzi").

Este de asemenea autorul piesei dramatice *La señorita de Tacna* ("Domnișoara din Tacna), 1981, și al

comediei *Kathie y el hipopótamo* ("Kathie și hipopotamul"), 1983, precum și al romanului erotic *Elogio de la madrastra* ("Elogiul mamei vitrege"), 1988.

Volumul *Contra viento y marea* ("Cu orice preț"), 1983, reunește principalele sale contribuții eseistice.

"Deși în ultimul timp nu se mai prea dă importanță distincțiilor, premiul Cervantes își menține prestigiul și mă bucur din suflet că alegerea s-a oprit asupra lui Mario Vargas Llosa, un mare scriitor și un bun prieten" - opinează cubanezul Guillermo Cabrera Infante, al cărui nume figura printre candidații la actuala ediție.

Iar mexicanul Carlos Fuentes (premiul Cervantes 1987), aflat la Madrid, declară cu nedisimulată exuberanță că decizia juriului i se pare "fantastică", scriitorul peruan fiind "exceptional".

În sfîrșit, pentru prozatorul spaniol Francisco Umbral recentul premiat este mai presus de toate "un magnific eseist și un extraordinar critic literar", citînd în acest sens strălucitele eseuri *La orgía perpetua: Flaubert y "Madame Bovary"* ("Orgia perpetuă: Flaubert și Madame Bovary"), *Tirant lo Blanc, și García Márquez: historia de un deicida* ("García Márquez: istoria unui deicid") cu care Llosa și-a ținut doctoratul în literatură, la Madrid.

Tudora Șandru Olteanu

Un fost și viitor candidat Nobel

• Mulți specialiști în literatură preziceau că premiul Nobel va reveni anul acesta portughezului Antonio Lobo-Antunes (dar juriul Nobel poate fi previzibil?). Tradus în toată lumea (și la noi), deja onorat cu numeroase premii, sărbătorit în țara sa, autorul *Explicației păsărilor* și al *Intoarcerii caravelor* este citit de publicul larg deși nu face nici cea mai mărunță concesie facilității. De asemenea, el reușește să atingă universalul, rămânând profund înrădăcinat în solul lusitan. Satira și deriziunea slujite de geniul verbului și al metaforei, mizele etice, politice, psihologice ale cărților sale fac din Antonio Lobo-Antunes unul dintre cei mai buni scriitori ai sfârșitului de secol.

Viața e vis

• Scriitorul italian Antonio Tabucchi este obsedat, de-a lungul vastei sale opere (*Nocturnă indiană*, *Femeia din Porto Pym*, *Fiul orizontului*, *Jocul invers* ș.a.) de amestecul vis-realitate, viață-moarte, somn-

trezie, cunoscut-necunoscut. Și în ultimele sale cărți, *Visul visurilor* și *Ultimele trei zile ale lui Fernando Pessoa*. *Un delir*, este prezentă tema sa predilectă: în prima, artiști celebri, pe care Tabucchi îi iubește (Caravaggio, Villon, Lautrec, Ovidiu, Apuleius, Goya, Leopardi etc), devin eroi ai propriilor ficțiuni, figuri în operele pe care ei le-au creat, iar în cea de a doua, Fernando Pessoa, între momentul internării sale în spitalul Saint Louis din Lisabona și cel al morții, primește vizita fiecăruia din heteronimele sale.

Biblioteca Freud

• Luna aceasta s-a deschis la Paris Biblioteca Sigmund Freud ce conține peste 12.000 volume și colecții de reviste, reunind ansamblul lucrărilor scrise din domeniul psihanalizei.

Disfuncțiile ordinii sovietice

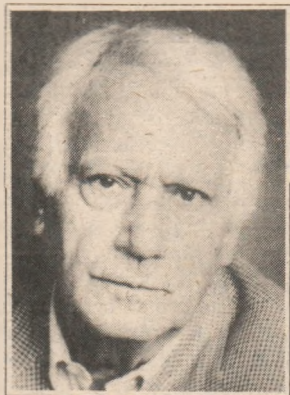

• Într-un volum de 600 de pagini, apărut la Gallimard sub titlul *Rapoarte secrete sovietice 1921-1991* Nicolas Werth și Gael Moulicc au reunit documente de un tip special, redactate de diferite instanțe ale poliției secrete sovietice (OGPV, NKVD, MG, KGB) la adresa puterii "civile". Autorii au căutat în imensa masă de

documente ieșite la iveală pe acelea despre disfuncțiile ordinii sovietice: neînțelegerile între branșele concurente ale aparatului birocratic, între Capitală și provincie, între "statul-Partid" și societate. Pentru istoria URSS și a comunismului în general, documentele grupate astfel relevă aspecte inedite, adesea uimitoare. În imagine, Stalin și Ejov.

Scrisul sau viața!

• Ultimul volum al lui Jorje Semprun, *Scrisul sau viața* (ed Gallimard) l-a făcut pe Bernard Pivot să afirme: "E cea mai frumoasă carte pe care am citit-o anul acesta!". Semprun însuși e un personaj cu multe fețe: unul dintre conducătorii partidului comunist clandestin sub Franco, scenarist al lui Costas Gavras și prieten cu Yves Montand, romancier cu multe premii (Fémina, Formentor ș.a.), ministru al culturii în guvernul lui Felipe Gonzalez, laureat recent al Premiului librarilor la Frankfurt... Cel mai francez dintre spanioli și cel mai spaniol dintre francezi sparge cu această carte o tăcere care a durat 15 ani, timp în care a ales viața împotriva scrisului. Acum el demonstrează în mod exemplar că viața, pentru el, nu este nimic fără scris.

FM 94,2 MHz
RADIO TOTAL
București Tel: 637 3790:637 5645

Ocean: între Moscova și Istanbul

Tara veghea turcită
(Ion Barbu)

CA ȘI rușii, turcii sînt un mare popor. Am simțit marea lor cinci sute de ani aproape de tot. A urmat un secol de pașnică distanță. După al doilea război mondial a crescut preponderența Moscovei. Pentru cine venea din Vest, în anii '60-'70, România se arăta - paradoxal și contra credinței autohtonilor - ca o țară temeinic rusificată. Între popoarele acum "prietene", rușii obțineau în competiția afectivă cea mai mărunță notă și totuși influența lor se dovedea a fi cea mai profundă. Cînd, sub Hrușciiov, trupele de ocupație s-au retras, sistemul național de guvernare a fost mai "sovietic" decît acela al învățătorilor plecați alături. Geniul local a realizat o transformare epocală: din lagăre și pușcării risipite pe întreg teritoriul s-a instituit un gulag național unic, din fruntarii în fruntarii. În el, mai bîntuieți de frică erau tortionarii - zbirul, gidele, caraliul. Noroc de revoluție că i-a scăpat de năpastă.

După Crăciunul 1989 peisajul care leza ochiul a început să se schimbe. Ogoarele nesfîrșite, străine, se frîng încet într-o geometrie pitorească; au mai rămas drumurile desfundate, coșuri de fabrici răsufînd nori de otravă, blocuri cu pereții roși de aceeași pecingine ca la Vladivostok sau Chișinău, edificii publice sfîdînd bunul gust și măsura, dinozauri de fier ruginit - mașinile agricole în paragină. Rareori natura neîntinată, frumusețea acestui pămînt, o biserică, o casă de gospodari, o livadă îți împacă privirea. Cît despre oameni... oamenii se silesc a fi cum i-au învățat anii puterii populare: ursuzi, certăreți, circotași.

În zilele noastre, peste libertatea plătută cu sînge, se revarsă ca o lavă atotcuprinzătoare puhoiul caravanelor orientale. Chioșcuri, tarabe sau simple dughene oferă cumpărătorilor stîrniți ceea ce ei nu aveau pînă acum. Textilele subțirele, în culori țipătoare, sticlute cu băuturi misterioase, țigări sau scule și aparate electrice sofisticate. Marfa

noilor coropcarci e străjuită de un kitsch statornic. Acesta capătă statut ideologic: pe tarabe stă Occidentul transformat; adaptat și vîndut sub etichete mincinoase. În loc de cinstitele delicii din trecut, tradiționala pastramă, legendarul ghiudem, dulcile baclavale, cataifuri, halva, rahat și fistic te ispitesc imitații occidentale pe care le accepți fiindcă ai învățat de mult să primești Apusul prin mișiți. Nu purtau Marx și Engels rubașcă și ciubote cînd au poposit pe cîmpia valahă?

Acest bazar uriaș, cohortele acestea pașnice s-au instalat acolo de unde plecaseră în secolul trecut. Și ca din niște larve adormite ies fluturii unui Weltanschauung doar părelnic uitat. Țara turcită își reia obiceiurile ca să supraviețuiască. Suspinele lui Neculce sînt iarăși actuale: „Oh! oh! oh! săracă țară a Moldovei. Ce nărocire de stăpîni c-aceștia ai avut! Ce sorti de viață Ț-au cădzut! Cum au mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare este, cu așteptarea spurcăciuni de obiceiuri ce să trag pînă astăzi în tine, Moldovă! Și din vreme în vreme tot s-au mai adaos spurcatele de obiceiuri...”

Dovada pilduitoare a fenomenului de neo-turcire o aflăm mai ales în administrația culturii. Aici demiterea unor directori de instituții sau funcționari superiori se face cu vechiul ceremonial de mazilire. Caimacami, mai rar viziri sau pașale, descalecă la ceas de taină aducînd firmanul odios. De sub poala lor, noul căftănit se desprinde ușor și după ce laudă mărînimia și înțelepciunea Sublimei Porți, intră în funcțiune.

Așa s-a petrecut și la Iași. Directorul Teatrului Național, Val Condurache, a fost demis peste noapte. Solicitat să dea o explicație, ministrul culturii s-a dovedit contemporan cu Neculce și a răspuns - navigînd între cinism și fatalism: Așa a fost totdeauna.

Aferim!

Paul Miron

Paul Valéry la București și Paris

COLOCVIUL internațional "Paul Valéry", care a avut loc la București între 5 și 8 septembrie a.c., bucurându-se de participarea a peste 20 de specialiști ai operei marelui scriitor francez, s-a încheiat la Paris pe data de 19 noiembrie 1994.

Invitat de Consiliul Național pentru Cercetarea Științifică (C.N.R.S.), poetul Ștefan Augustin Doinaș, președintele Centrului cultural pluridisciplinar "Paul Valéry" din România, a înmănat doamnelor Agathe Rouart-Valéry, fiica poetului, și Judith Robinson-Valéry, nora poetului, două medalii comemorative ale Tricentenarului Universității din București. Alte două medalii fuseseră înmănate de Emil Constantinescu, rectorul Universității, în zilele colocviului ținut în România, doamnelor Nicole Celeyrette și

Huguette Laurenti. Ceremonia de la Paris s-a desfășurat într-o sală la Bibliothéque Nationale de France.

Cu acest prilej, în fața unui public avizat, în care s-a remarcat prezența poezilor francezi Michel Deguy și Pierre Oster, precum și a doamnei Florence de Lussy "trezoriere" a Fondului Paul Valéry din această bibliotecă, Ștefan Augustin Doinaș, traducătorul poeziilor lui Valéry în românește, a susținut conferința „Valéry și Nietzsche: Limbajul ca voce impersonală”.

A urmat o ședință de lucru a "echipei Valéry", în cadrul căreia poetul român a propus înființarea unei "rețele europene a Centrelor Paul Valéry", propunere care a fost primită cu mult interes.

Yves Roger-Gandy

Revista revistelor

"Țara nu-și uită fii oriunde sar afla"

"NĂDEJDEA - revistă de cultură și spiritualitate românească a românilor de pretutindeni" are apariție trimestrială și e editată de Congresul spiritualității românești al cărui președinte de onoare e Ion Iliescu, iar președinți propriu-ziși, Adrian Năstase și Adrian Păunescu. Avem în față nr. 2/1994, în al cărui sumar sînt puși de-a valma vii și morți ("de pretutindeni" însemnînd probabil și de Dincolo), astfel încît, după Mihai Eminescu, vine la rînd Geo Ciolcan (dacă nu ne înșeală memoria, un făcător, pînă acum 5 ani, de "poezii patriotice" la sărbătorile religios-comuniste). Articolul său intitulat *Punți de legătură și de suflet* începe (cu verzale) așa: «NOI SUNTEM ROANI. NOI SUNTEM ROMÂNI» - iată emblema sub care s-a desfășurat la Herculane... Cum sensul cuvîntului emblematic ROANI ne scapă (știm doar că noi nu suntem) am trecut cu privirea peste "patria mamă", "valurile istoriei", "iubirea de țară" etc și ne-am oprit la alte verzale: "Un congres al diasporei românești, (...) trebuie să releveze coordonatele pe care se înscriu românii din afara granițelor (sic) țării, în viziunea Constituției României și a legilor internaționale, care să aiba un mesaj clar și lumnios (sic): ROMANIA NU-ȘI UITĂ FIIL". Mai clar și mai lumnios nici că se poate! Și consună cu fraza finală: "Chiar dacă s-a încheiat, ecoul celui de-al II-lea Congres al Spiritualității Românești mai vibrează în aerul înmiresmat al toamnei, ducînd dincolo de fruntariile României chemarea țării către toți fiii ei, de a nu uita vatra străbună, istoria și limba ce-o vorbim". ● Limba ce-o vorbește și-o scrie Geo Ciolcan e în exclusivitate de lemn, ca și aceea a însuși președintelui

onorific al spiritualității care, în discursul reprodus în "Nădejdea", a "evidențiat aspecte", "metodic, inginereste, pe puncte". La punctul 3, intitulat nu se știe de ce *Calea spre înțelepciune*, citim: "Este o slăbiciune a noastră, a românilor, cred, încrîncenarea confruntărilor politice care subliniază solidaritatea națională necesară în eforturile de ridicare a țării". Mărturisim că, nefamiliarizați cu gîndirea inginerască, n-am priceput "aspectul" evidențiat la acest punct. Încurcate-s căile Domnului Președinte spre înțelepciune! Și pline de pleonasm, și dezacorduri, căci, fără ele, limba de lemn e ca toiajul fără încrustații. La punctul 4, d-l Iliescu zice: "cred că se impune și anumite concluzii practice", la punctul 6 face un apel la rațiune, iar la 7 (și ultimul, discursurile sale evitînd pe bună dreptate să ajungă la punctul 8) se evidențiază "mesajul fundamental care trebuie desprins din această reuniune: că Țara nu-și uită fiii oriunde sar afla ei". ● Deci sar peste poemul cu vers schiop al celui alt șef al spiritualității, Adrian Păunescu, peste toaca (lemn pe lemn) premierului Nicolae Văcăroiu, pentru a ajunge la reprezentantul oficial al Culturii (ca minister), Mihai Ungheanu, ce trîntește în chiar prima frază a discursului său ditamai cacofonia: "Ne bucură să vedem atîția români veniți din diferite colțuri ale lumii la o reuniune frățească care face dovada prin simpla desfășurare că există suficiente motive care să ne adune și să ne solidarizeze în numele unui ideal comun care e limba și cultura românească". Idealul, de, ca orice ideal, dar practica limbii și culturii românești îi omoară pe acești șefi și șefuleți de spiritualitate, așa cum se vede negru pe alb din revista lor. Las' că sumarul seamănă leit, din punct de vedere al numelor, cu acelea din 7-26 ianuarie pînă la '89: A. Păunescu, Anghel

SPORT

Ideea locală

MECIUL dintre Steaua și Progresul a fost, pentru cine se pricepe, o mare partidă. S-a jucat la jujuială. Ca la o teribilă partidă de pocher, steliștii și-au ruinat adversarul. Dar au și avut pe cine. Progresul (sau, mă rog, F.C. Național) s-a dus pe Ghencea la victorie. Aici, procurorul a gîndit bine. Cînd ești pe locul întîi și n-ai public nici cît să umpli un vagon de tren trebuie să spargi gheața. Cu o victorie pe Ghencea, Progresul ar fi devenit o echipă acătării și pentru public. Apropo, dacă Dinu și ceilalți care au rebotezat Progresul s-ar fi gîndit că pînă la Dumnezeu te mîncă sfinții ar fi mers pe o idee locală. În Capitală, "F.C. Național" sună ca mai nimic și te miri ce. Bucureșteanul se simte oricum buricul națiunii. Nostalgia lui e localismul. Viața lui se desfășoară pe cartiere. Dacă-i spui de F.C. Național, ridică din umeri. Dar dacă Progresul ar avea curajul să-și zică F.C. București, alta ar fi politica bucureșteanului. Progresul, că altfel nu pot să-i spun, ar deveni echipa Capitalei în clipa cînd localismul concitadinilor mei ar fi pus la încercare. Și vă garantez că Progresul va începe să aibă și rețete de casă consistente după aceea. În București, ca să-mi continui ideea, există echipe care reprezintă Armata, Ministerul de Interne, CFR-ul și studentimea. Nu există însă nici o echipă a orașului, un corespondent al lui A.C. Roma, de pildă. Bucureșteanul, dacă i s-ar oferi prilejul, ar scanda pe stadion BU-CU-REȘ-TIUL și asta indiferent de cartierul în care Progresul își are sediul.

De unde mi-a venit această idee? De la orgoliul progresiștilor în meciul cu Steaua. Dacă ar fi jucat la mica ciupeală, Progresul scotea un meci nul pe Ghencea, dar această echipă care pe vremea cînd eram puști a fost o adevărată fabrică de jucători pentru alte echipe, a preferat să piardă la scor încercînd să cîștige decît să ia un punct așa cum au făcut echipe de mijlocul clasamentului care au trecut pe Ghencea.

Tușier

Umor involuntar

„În pragul ușii umbra bărbatului privea strivită de deznădejde.”

Alex. Toma în *Românul* din 28 nov. 1994

„(...) luându-se «în bețe» prefectul PDSR al municipiului și al SAI, Gheorghe Vlăsceanu și primarul liberal al Capitalei Crin Halaicu s-au dat în stambă.”

Cristian P. în *Expres* din 22 nov. 1994

„La stîna sindicatelor, lupii cei mari continuă să prade.”

Constantin Moraru în *Adevărul* din 26 nov. 1994

„Și chiar dacă-mi închipui ce-o să pătesc, nu mă pot opri să nu mă-ntreb ce efecte ar avea spiritul revanșard ce se coace inevitabil într-o elită ținută prea mult timp în frâu.”

C. Stănescu, idem

„Președintele Iliescu plonjează în criza bosniacă.”

Titlu de articol în *Adevărul* din 30 nov. 1994

„Frații Mocanu s-au îmbogățit pentru că la Combinat umblă câinii cu covrigi în coadă.”

Geo Păunoiu, idem

Dumbrăveanu, N.D. Frunteletă, D.R. Popescu, Valeriu Bârgău, Petre Ghelmez, Gelu Dorian... ● Revista publică și un interviu cu un reprezentant de marcă al diasporei, "dramaturgul, scenaristul și romancierul Marius Oniceanu de Veneția Cloceanu", care se exprimă în frumoasa noastră limbă strămoșească astfel: "Contactul cu civilizația și culturile Occidentului au stîrmit afunduri refulate de răstriaștea nefastă ce-a jugulat, printr-o adevărată agresiune culturală, filoanele dătătoare de țării..." ș.a.m.d. ● Mai trebuie adăugat că "directorul general" al publicației e un Traian Zamfir a cărui semnătură o găsim sub un soi de recenzie a unei cărți scrise de unul din redactorii șefi adjuncți, Dumitru Dem Ionașcu. Iată ce și cum scrie generalul: "Întîlnirea cu proza lui Dumitru Dem Ionașcu comportă cîteva riscuri de care e bine să fim conștienți. Aceste riscuri țin atît de construcția textului cît și de modul cum este ea îngurgitată de noi". Improvizatul critic îngurgitează și regurgitează niște fraze aberante, din care nu aflăm nici măcar titlul corect al cărții, ci doar că prozatorul e o valoare marginalizată pe nedrept, dar are șansa să rămînă în istoria literaturii române. De ce, poate înțelegeți dvs: "D.D. Ionașcu deși este un scriitor spontan, comunicativ, nu vă lăsați înșelați, e un aisberg. Și această carte vă oferă o parte din ceea ce nu lasă el să se vadă: clipe de reflecție asupra libertății de violență, chiar asupra efemerului". ● Dacă această publicație - o sușă jalnică din toate punctele de vedere - este imaginea, tutelată de vîrful puterii, a spiritualității românești de pretutindeni (pe ultima copertă scrie că se difuzează în 120 de țări!), atunci "Nădejdea" lor n-are absolut nimic de a face cu speranțele noastre.

Mătura analistei politice

N-am apucat să scriem săptămîna trecută despre ciudăteniile care s-au petrecut atunci. Însă unele dintre ele au rămas neobservate, așa că vi le propunem spre meditație. Probabil că n-ați știut că C.V. Tudor a împlinit un an în plus. Dar să vedeți eveniment planetar în *România mare*. Ce făcea pe vremuri *Scînteia* în contul lui Ceaușescu e o vagă aluzie față de paranoia vademistă care se răsfață în paginile *României mari*. Imaginați-vi-l pe CVT în armură, într-un desen asemănător aceluia din circuirele de provincie, cu bărbatul sirenă și cu femeia cu mustață. CVT se pare că a intrat pe de-a-ntregul în rolul de salvator al patriei. Dar dacă el tot și-a luat misia în serios, de ce oare n-a început *România mare* să-și traducă articolele în rusește, ca să fie limpede ce patrie vrea să salveze CVT. Apropo de

CVT, din *Cotidianul* aflăm că acesta apare în senat mai mult în zilele de salariu. Cu alte cuvinte, tribunul securiștilor dați la Nufăru chiulește dir. Parlament. Pe de altă parte, el își donează salariul de parlamentar persoanelor oropsite de soartă. Țăsta n-ar fi un lucru rău, dar de unde își plătește el ratele la Mercedes? Și în general, de unde are bani acest ins? ● Adrian Păunescu nu mai obosește laudînd în VREMEA Partidului Comunist Chinez și le trage un perdaf tuturor celor care nu bagă de seamă că acest partid continuă să conducă China. Noi vrem să-l asigurăm pe A.P. că știm cine conduce China, dar vrem să-i reamintim că a scăpat de linșaj, în decembrie '89, refugiindu-se în curtea ambasadei Statelor Unite. Măcar pentru asta, Adrian Păunescu ar trebui să poarte recunoștința eternă capitalismului. Dacă am avea sentimentul minim că acest A.P. îi respectă pe chinezi, ne-am fi abținut de la acest comentariu. Dar China e pentru A.P. un soi de cenaclu Flacăra. Pe A.P. nu-l interesează ce se întîmplă la Beijing, ci faptul că acolo a rămas vie, deocamdată, moda aplauzelor la comandă și a deciziei unice. Ne întrebăm, dacă tot i-a plăcut lui Adrian Păunescu lumea chineză, de ce n-o fi rămas el acolo. ● Un inspirat editorial al lui Ion Cristoiu în EVENIMENTUL ZILEI problematizează competența nou numitei analiste Rodica Becleanu care a ajuns în echipa de consilieri a președinției. Din punctul de vedere al editoriaștilor, Rodica Becleanu nu știe nici cum e să măture birourile în care se face analiză politică pentru uzul președinției, necum să ajungă în postura de analist politic. Oricum, după această înaintare în grad, Rodica Becleanu s-ar putea să nu se mai ocupe de imaginea TV a președintelui României, fapt care s-ar putea să-i ridice cota acestuia. De altfel, se pare că Rodica Becleanu a fost trecută în rîndul analiștilor politici ai președinției ca să nu se mai ocupe de imaginea lui Ion Iliescu. Fiindcă chiar și turnătorii cu vocație care roiesc în jurul instituției prezidențiale au căzut de acord că gazetăria Rodicăi Becleanu îl bagă în corzi pe Ion Iliescu. Președintele a tras-o pe linia moartă dinspre audiovizual, dar a lăsat-o să-și dea cu părerea asupra unor chestiuni la care, vorba lui Ion Cristoiu, n-are acces nici măcar mătura Rodicăi Becleanu. Dacă România s-ar fi aflat într-un moment de relaxare politică, n-ar prea fi contat pe cine se sprijină președintele în materie de analiză politică. Dar azi, chiar ideea că Rodica Becleanu ar putea pune măcar o virgulă în politica noastră mă bagă la idei. D-na Becleanu era bună ca să compromită o singură persoană. Acum ea a ajuns în situația de a compromite o țară întreagă.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86;
650.33.69; 659.35.42. (foto)
Abonamente: 3 luni - 5.200 lei; 6 luni - 10.400 lei; 1 an - 20.800 lei; ISSN 1220-6318

24 pag. - 400 lei